Lei 9,25

404

José Cardoso Pires

Delfinul

Personalitate de primă mărime a literaturii portugheze contemporane, cunoscut cititorilor români din publicarea volumului Oaspetele lui Iov (Editura Univers, 1969), José Cardoso Pires (n. 1925) atinge prin romanul Delfinul (Lisabona, 1968) deplina maturitate artistică.
Conceput sub forma însemnărilor unui scriitor, romanul cuprinde relatarea dramei pasionale petrecute în familia ultimului vlăstar din neamul foștilor stăpînitori ai ținutului imaginar Gafeira, inginerul Tomás Manuel, supranumit de către localnici „Delfinul".

EDITURA UNIVERS

GLOBUS

II

José Cardoso Pires

Delfinul

1983

JOSÉ CARDOSO PIRES

DELFINUL

Colecția GLOBUS / Editura Univers

Coperta colecţiei de Ion Stată
Grafica: Nicolae Sîrbu. Ilustraţia: Dana Schobel

GLOBUS

José Cardoso Pires

DELFINUL

Traducere de
DIANA RADU

EDITURA UNIVERS

Bucureşti
1983

Lui
Francisco Salgado Zenha,
prietenul meu

IATĂ-MĂ, EXACT în aceeaşi cameră unde m-am instalat cînd am venit pentru prima dată în sat, se împlineşte azi un an, şi unde, din amuzament şi din curiozitate, începusem să-mi notez discuţiile cu Tomás Manuel da Palma Bravo, Inginerul.

Ţin mîna dreaptă pe o carte veche : *Monografia ţinutului Gafeira*, mai precis, mîna mea stă pe mărturia de preţ a unui Abate care, între anii 1790 şi 1801, a răscolit trecutul acestor locuri. De aici, de la înălţimea primului etaj, mă gîndesc la el, la tot ce mă-nconjoară : la sat, la colinele din jur şi la fiinţele care forfotesc acolo jos, printre case, pe uliţele mici şi pe cîmp. Sînt un vizitator sezonier (din cap pînă-n picioare, ca în fotografiile de album), dar şi un discipol călăuzit de lecţia maestrului. În camera mea se află un lighean de fier, în stînga, o masă de lucru, în dreapta ; şi acolo, uşa, cu puşca şi cartuşiera atîrnate în cui. Amănunt important : am în faţă o fereastră-ghilotină care dă spre singura cafenea a aşezării, aflată de cealaltă parte a străzii ; mai departe văd piaţa, şoseaua asfaltată, iar la orizont pădurea de pini învăluită de o coroană de nori, unde se află laguna. Undeva, pe coridor, o aud pe stăpîna casei strigînd după micuţa servitoare.

Iată-l pe Autor instalat la fereastra pensiunii de vînătoare. Simte toată viaţa care musteşte acolo jos, în jurul lui, da, o poate simţi, dar deocamdată se opreşte în mod special şi intenţionat asupra acelui vîrtej de nori care plutesc deasupra lagunei. N-o vede de-acolo, însă ştie bine că se află jos, în vale, dincolo de dealuri, misterioasă şi indiferentă. S-a obişnuit să-i simtă respiraţia după mireasma împrăştiată peste vîrfurile arborilor. Dacă ar vrea să povestească despre toate acestea, n-ar trebui decît să-şi plimbe degetul peste coperta scorojită a cărţii din faţa sa (ca pe o relicvă sau ca peste lespedea unui mormînt), pentru a scrie acest cuvînt : DELFIN.

Ar putea fi o dedicaţie ; sau chiar un epitaf. Şase litere care, totuşi, n-ar avea o viaţă mai lungă decît exact timpul în care praful s-ar aşterne din nou peste ele.

I

PIAŢA. (AICI l-am întîlnit pentru prima dată pe Inginer, însoţit de cei doi cîini ai săi.) Piaţa :

Văzută de la fereastra unde mă aflu pare o platformă goală, numai gropi şi praf. Prea mare pentru acest sat — aşa este, prea mare. Şi inutilă, am putea spune. Da, aşa este. Inutilă, fără rost, căci rareori îşi îndreaptă careva paşii spre ea, cu toate că se află la drum, în plin centrul comunei. Asemeni unui izlaz cu ciulini, ea are o înfăţişare respingătoare : bătută de vînt şi de ploi iarna, înecată în nori de praf vara, şi uitată de timp.

O piață, o piață adevărată, chiar o întindere de pămînt bătătorită, trebuie să folosească la ceva, cel puțin trecătorilor, dar asta de-aici, în afara zilelor de slujbă, este călcată numai de umbra enormului zid de piatră care se ridică în spatele bisericii. Zi de zi, an de an, secol de secol, de-ndată ce soarele începe să strălucească, zidul acesta își trimite umbra peste piață trăgînd după el o altă umbră, cea a bisericii. Umbrele se îmbrățișează, trecînd împreună peste întinderea de gropi și de praf, acoperind caldarîmul, răcorindu-l în miezul zilei, pentru a dispare apoi alungate de soare la prînz și după-amiază. Spre seară, umbra se lungește din nou. Pe măsură ce lumina zilei slăbește, umbra apare tot mai întunecată, tot mai încărcată cu fiecare oră ce trece, ca un mesager care vestește sosirea nopții ; pare, dacă vreți, un păienjeniș de tenebre țesut în jurul zidului în plină zi, special pentru a da pieței o imagine părăsită, lăsată-n voia vremurilor care îl minează.

Astfel, enormul perete de piatră se înfățișează mai degrabă ca o plăsmuire ireală, ca o fantasmă familiară satului, decît ca un zid aievea. Asta doar în aparență, căci pentru cei care cunosc istoria locului (a se consulta opera mai înainte pomenită, *Monografia ținutului Gafeira*, de Abatele Agostinho Saraiva, MDCCCI), aici s-a aflat poarta de intrare a așezării și un obelisc care, potrivit spuselor Abatelui, marca importanța celebrelor terme romane, construite de Octavius Theophilus, Părintele Patriei. Pe piatra imperială (ca și în gravura de pe prima pagină a cărții) se află un înscris solemn, gravat pentru posteritate :

ISIDI DOMIN
M. OCT. LIB. THEOPHILVS

S-ar putea ca zidul să fi făcut parte dintr-un imens mausoleu în ruină pustiit de cele douăzeci de secole de uitare. Sau poate a fost numai un simplu fronton al pieței. Iar biserica a fost crucificată-n zid și-n legenda din monografia în caractere iberice, precizez, luzitane. În rest, numai gropi și pămînt, numai paragină, pînă la platforma asfaltată. În jurul pieței, cîrciumi și dughene rar căutate de cumpărători, aliniate într-un patrulater care o delimitează, un șir de case vechi, multe din ele nelocuite, păstrînd încă pe fațadă verigile de care se priponeau odinioară animalele. Odinioară, în vremuri mai bune.

Pe atunci, cu cincizeci-șaizeci de ani în urmă, această platformă fusese cu siguranță o adevărată piață, o vatră de tîrg. Și, de ce nu ? Un loc de întîlnire pentru negustori, proprietari de catîri și vînzători de sardele, veniți de departe, călare pe măgarii lor ; pentru bărbierii care-și practicau meseria sub cerul liber și pentru cerșetorii plini de bube și acoperiți de zdrențe ; ba chiar întîlneai și cîte un specialist în castrarea animalelor, care venea călare pe mîrțoaga lui, numai piele și os ; mesele erau pline de plăcinte ; femeile se înghesuiau sub umbrele enorme (findcă nu existau copaci), păzindu-și găinile și coșulețele cu ouă... Totul era încadrat de șirul de catîri și de cai priponiți de verigile din pereți, care-și așteptau (cum se cuvine) stăpînii ce zăboveau prin cîrciumi.

Tîrg adevărat, cu petreceri în aer liber. Tîrg străjuit de șirul de vite de povară, cu cozile îm-

pletite, în continuă mişcare (ca flamurile în bătaia vîntului), apărîndu-se de norii de muşte ce roiau în jurul crupelor lucioase, şi dughene pline de oameni de prin alte locuri, dughene ticsite de lume, şi — îndrăznesc să adaug — unde banii şi vinul curgeau gîrlă, chiar dacă era ora slujbei, căci ţăranii, ocupaţi cu negoţul şi tocmelile, uitau în mod lamentabil îndatoririle creştineşti. Nu li se putea imputa asta, aveau o scuză. Biserica, şi aşa neîncăpătoare pentru localnici [1], n-ar fi putut să-i primească şi pe străini, cei întîrziaţi trebuind să rămînă la intrare, în aer liber, şi să urmărească de-acolo slujba, calculînd momentele după clopoţelul paracliserului. Cei sosiţi prea tîrziu nu aveau altceva mai bun de făcut decît să se retragă în cîrciumi, bînd şi flecărind în şoaptă, dar făcîndu-şi semnul crucii cînd, în liniştea ce se menţinea obligatoriu, se auzea clinchetul clopoţelului şi *sanctus, sanctus, sanctus.*

Aşa trebuie să fi fost, dar acum n-a mai rămas decît ce se vede. Un zid, ca un spectru. Mai exact, o piaţă pustie, ornată de vechile verigi de priponit animale, înţepenite în piatra faţadelor pentru a-i îmbia pe călători să descalece şi să-şi lege calul în

---

[1] „În *Cartea Confirmărilor*, scrisă de arhiepiscopul Gusmão Contador, se atribuiau Gafeirei, în anul 1778, acelaşi număr de suflete ca şi reşedinţei regiunii (...), în timp ce ultimul recensămînt nu menţionează decît o mie patruzeci şi patru de locuitori, bărbaţi şi femei, ceea ce confirmă rămînerea în urmă la care regiunea fusese condamnată." Saraiva, *Monografia.*

„Numai anul trecut au emigrat din localitate nouăsprezece familii întregi, închipuiţi-vă, Domnia Voastră" — primarul satului, într-o discuţie (n.a.).

faţa casei lor, înainte de a se amesteca în mulţime. Din această cauză, piaţa pare acum atît de tristă, de resemnată în tăcerea ei şi uitată de toată lumea. Tot atît de părăsită ca acum un an, la 31 octombrie, cînd am poposit aici cu ocazia primei mele partide de vînătoare în lagună.

Abatele Agostinho Saraiva :

> „Pe acest pămînt al Gafeirei, a vrut Providenţa să dea pildă de pedeapsă. Căci avînd ape bune pentru tămăduirea vătămăturilor şi peşte din cel mai bun din belşug, nu a fost binecuvîntată de Domnul cu toiagul marii sale bunătăţi, ce are două capete : unul, al caznei veşnice, celălalt al pocăinţei creştineşti. Şi aceste capete sînt unul de foc, celălalt de miere. Şi ele vestesc mîntuirea care va veni în ziua în care din pîntecele Gafeirei va pieri cea din urmă dovadă de necredinţă, ultima urmă a ospeţelor deşănţate şi a orgiilor care au fost făptuite în termele romane ridicate de Teofil, de la care ne rămîn pietrele păgîne cioplite şi inscripţiile murdare ale *speculum exemplorum* [1]."

Să ne resemnăm în faţa blestemului. Să silabisim inscripţia de pe zidul păcătos şi cu o mînă sigură, distinse domn, să scriem *nihil obstat* [2], pentru liniştea noastră a tuturor. Aşa sînt eu, respect morţii care şi-au lăsat ultimul lor cuvînt înscris în piatră sau pe hîrtie. Chiar dacă morţii se

---

[1] Oglinda exemplului (lat.).

[2] Nimic nu stă în cale (lat.).

numesc Agostinho Saraiva, Júlio Dantas [1], Augusto de Castro [2] şi alţi literaţi mărunţi, fără a-i uita pe cei cu statui. Bine, şi apoi ?

Apoi, vreau să vă spun că deşi îi respect, nu sînt de acord cu ei, spre deosebire de unii politicieni care folosesc după nevoile lor cadavrele şi ideile. De cele mai multe ori, îmi scot pălăria în faţa acestor personaje, ca şi cum ele ar continua să trăiască, şi aceasta numesc eu respect. Deci, zidul să rămînă aşa cum este şi Abatele la fel (în slova sa), căci nici unul nici altul nu este în stare să-mi deslușească mai bine piaţa învăluită în lumina după-amiezii. Ca să mă lămuresc, trebuie să fac un ocol, să mă întorc cu un an înapoi. Să aleg o dimineaţă de duminică, şi să instalez în mijlocul pieţei cu verigi, aureolată de legenda romană, nu pe negustorul ambulant de odinioară, nu pe vînzătoarele de păsări sub umbrelele lor, nici pe fierarul care face potcoave de cai, ci un Jaguar tip E-4, 2 litri. Iată : piaţa şi un Jaguar în faţa bisericii, aproape de locul unde se află maşina mea. Poate ceva mai la stînga, să zicem cu douăzeci de paşi. Acum, dacă-mi daţi voie, vreau să mai spun că lîngă Jaguar stau doi cîini lupi-alsacieni, fiecare legat de cîte un tampon al barei de protecţie a maşinii ; peste tot soare, mult soare, şi — iartă-mă, Abate, că nu ştiu ce fac — adaug şi puţină muzică, întregesc totul cu unul din corurile acelea cu voci piţigăiate care se aud de obicei la slujbele din provincie.

[1] Júlio Dantas (1876—1962), preşedintele Academiei de Ştiinţe din Lisabona, poet, romancier şi dramaturg.

[2] Augusto de Castro (1833—1896), comediograf brazilian.

Spiritus sancte, Deus...
...miserere nobis.
Sancta Trinitas, Unus Deus...
...miserere nobis. [1]

Oameni, nici unul, cel puţin pentru moment : nu era nici unul în acea dimineaţă cînd am venit prima dată la Gafeira. Tot ce-am întîlnit viu a fost litania şi cîinii care făceau de gardă lîngă impozantul automobil, şi nici aceştia nu-mi acordau vreo atenţie. Mîrîiau cu ură, arătîndu-şi colţii spre cei care s-ar fi apropiat prea mult de ei :

„Mîrrrr... Mîrrr..."

Lătrăturile lor contrapunctau litania, căci se auzeau pînă în altarul bisericii, care era veche şi cu lemnăria vopsită, o biserică săracă aşa cum se găseşte în astfel de sate. Aici îşi trezeau la viaţă ţăranii credinţa lor adormită, temători (luaţi aminte că, peste cîteva momente, voi fi acolo jos pentru a asista la defilarea celor care vor ieşi de la slujbă — mi-i imaginez înăuntru : bărbaţii în picioare, femeile în genunchi. Copilele, Fiicele-Fecioarei-Maria, cu şiraguri de mătănii între degete ; băieţi cu tranzistoare, îmbrăcaţi în scurte de plastic venite de departe, din vreun centru miner din Germania sau din fabricile din Winnipeg, Canada ; tinere femei cu chipuri îndoliate — poreclite în sat *văduvele-celor-vii* — rugîndu-se mereu pentru soţii lor plecaţi în lume, sau cerînd Providenţei să le cheme lîngă ei şi mulţumind încă o dată pentru dolarii, scrisorile şi cadourile trimise...

[1] Sfinte Dumnezeule... / ...miluieşte-ne. / Sfîntă Treime, Dumnezeu Unul... / ...miluieşte-ne (lat.).

Cam așa arătau. Toți, bărbați și femei, se aflau acolo precum poruncește Sfînta Scriptură, cam apatici și cu trupurile ostenite ; toți repetînd o înșiruire de cuvinte, transmisă și simplificată, din generație în generație (ca și muncile cîmpului.) Și peste toate astea...

Afară se aude lătratul cîinilor. Apoi scîrțîitul unei cizme pe podea, apoi un plîns de copil, și atunci, undeva, în jilțurile din față, cineva, probabil Inginerul, se întoarce ușor pe scaun. Dacă așa s-a întîmplat (căci așa trebuie să fie), numai acest gest a fost de ajuns pentru ca imediat servitorul, un metis ciung, să se strecoare neobservat printre credincioși în piață, ca să potolească animalele.

Eu însumi l-am văzut ieșind din biserică în dimineața aceea cînd am sosit la Gafeira. A trecut pe lîngă mine șuierînd o înjurătură, ars de soare și bălăbănindu-și brațul mutilat. Spre surprinderea mea, în fața fiarelor se schimbase brusc, vorbindu-le cu blîndețe. Se adresă unuia :

— Lord de doi bani, ești prost ca noaptea... și începu să-i desfacă lesa.

— Mîrrr ! făcu atunci cîinele, întinzîndu-se la pămînt.

Se întoarse spre cealaltă fiară, o cățea :

— Și tu ? Vrei să te mîngîi ? Ți-arde de joacă, Maruja ?

— Mîrrr ! făcu Maruja. Mîrrr-mîrrr... și se sculă cu limba atîrnînd, gudurîndu-se pe lîngă cel care-i vorbea. Dar metisul o înlătură cu un gest scurt.

Cu singura-i mînă, dezlegă animalele și le duse în cealaltă parte a pieței. Alese două verigi și le legă strîns, atît de strîns încît își frecau boturile de zid, abia mai putînd să atingă pămîntul cu labele din față. De la distanța la care mă aflam vedeam cum le vorbește întruna, cum le dojenește aproape părintește. Ți se făcea frică văzînd cum îi pedepsea, autoritatea cu care executa mișcările, reușind cu o singură mînă să stăpînească cele două dihănii atît de fioroase.

Mînă pricepută, mă gîndeam eu. Mînă sigură.

II

DOI CÎINI și un scutier, ca într-o tapiserie din Evul Mediu, și numai după aceea apare și stăpînul : pășind cu prestanță alături de soția sa ; jachetă neagră, fular de mătase la gît.

La început mi s-a părut mai tînăr decît în realitate, poate din cauza mersului atît de degajat (poate, știu eu ?), pentru felul cum își conducea soția — mînă în mînă, doi îndrăgostiți la plimbare. (Cînd, în noaptea următoare, aveam să-l cunosc, mi-am dat seama că, ceea ce impresiona la el în mod deosebit, era acel aer nedefinit, chipul acela fără vîrstă, al jucătorilor de cărți profesioniști, amantul plăcerilor nocturne. Dar să continuăm.)

Să continuăm cu dimineața aceea, urmărind soțul și soția cum traversează piața. Era un soare splendid, numai strălucire și aur, nu ca acum cu lumina tristă a acestui sfîrșit de octombrie, care din păcate pare născut pentru a se uni cu iarna. Îmi amintesc perfect căci mi-a rămas în minte splendoarea luminii acelei toamne — cea mai frumoasă din cîte

am văzut — învîrteam între degete două monede lucitoare, în timp ce-i priveam pe cei doi mergînd spre Jaguar. Să fi fost cam şaizeci de metri pînă la ei (să spunem şaptezeci, socotind distanţa dintre maşina mea şi biserică), şaptezeci de metri de linişte deplină, în pas de procesiune, printre ţăranii îmbrăcaţi de duminică, încă amorţiţi de lenta şi plicticoasa litanie. Iar cei doi înaintau cu capul sus, mînă în mînă, fără să răspundă la saluturi, oricine le-ar fi adresat; fără să schimbe un cuvînt între ei, şi cu atît mai puţin să dea atenţie metisului care-i aştepta cu cei doi cîini în lesă. Două profiluri de monedă, doi infanţi în miez de zi. Doi ce?

Mă pomenesc zîmbind: cuvîntul *Infante* nu mi-a plăcut niciodată. Mi-a venit pe limbă pentru că, de cînd am sosit, îl aud mereu.

„Dar *Infantele*? Nu l-am întîlnit pe *Infante* acolo la Lisabona?"

Probabil că acest cuvînt circulă şi acum, acolo, în cafeneaua de vizavi. Nu m-ar mira deloc. *Infante* în stînga, *Infante* în dreapta... căci acolo în cafenea bătrînul vînzător de bilete de loterie îşi caută clientele cu cele două şiraguri de lozuri agăţate pe după gulerul hainei. Numai el îl numeşte *Infante* pe Inginer şi se crede chiar îndreptăţit s-o facă. Poate că aşa este. Poate, subliniez eu, îi este necesar acest lucru, căci, pe lîngă vînzător de lozuri mari şi alte bilete cu cîştiguri, tot el este ghidul şi crainicul satului. Fiecare meserie cu dichisul ei şi acest ghid, crainic, însoţitor şi bun la toate are nevoie de un stil propriu. De ce oare n-o fi existînd *copyrights* pentru vînzătorii de lozuri?

— Ce-i cu Infantele? cam aşa m-a întîmpinat nu demult, cînd m-a întîlnit în piaţă.

În fine, nu se poate spune că aceasta ar fi maniera cea mai potrivită de a saluta o cunoştinţă, un oaspete, cum este cazul meu, care se reîntoarce în sat după o absenţă de trei sute şaizeci şi cinci de zile. Da, aşa este, trei sute şaizeci şi cinci de zile, Bătrîne. 31 octombrie 1966 — 31 octombrie 1967. Data începerii sezonului de vînătoare. Şi acest an, după cîte ştiu, n-a fost bisect.

Chiar dacă s-ar fi scurs o lună, două săptămîni, sau doar cîteva zile, problema s-ar fi pus în acelaşi fel. Aşa mi s-a întîmplat mie, probabil ca oricărui vînător sosit în piaţă. Abia am aruncat o privire în jur — zidul, casele mute, uşa deschisă la Primărie — şi deodată aud o voce de nu ştiu unde. Mă întorc. Omuleţul mă fixează, mă recunoaşte şi spune:

— Ce-i cu Infantele?

Pe cuvîntul meu că pare o acuzare. E tulburător să te pomeneşti dintr-o dată cu această arătare de om cu un dinte mare şi ascuţit în mijlocul feţei, pe care noi toţi vînătorii îl cunoaştem, cerîndu-ţi pe deasupra şi explicaţii.

— Ce-i cu Infantele?

Apoi ochii Bătrînului. Acestor adîncituri fără strălucire puţin le păsa de tot, de mine, vizitator amator, sau de întregul cortegiu de vînători care vin mereu la Gafeira în pelerinaj la zburătoarele din lagună. Şi ceilalţi vînători doresc să afle noutăţi despre Inginer (iertare, despre Infante). Cît despre rest, ochii aceştia nu spun nimic.

— Nu l-aţi văzut? Nu l-aţi întîlnit pe-acolo, prin Lisabona?

În faţa acestei insistenţe oricine devine bănuitor. Înţelege că s-a întîmplat ceva. Dar ce?

— O crimă, pronunţă dintele inchizitor, şi în ochii Bătrînului se vede o licărire de satisfacţie. Era triumful vînătorului de noutăţi senzaţionale, căruia îi place să afle primul pentru ca pe neaşteptate să uluiască cu ceea ce ştie el.

— Asta s-a întîmplat. Cîini, servitor, Dona Mercês, nimic din toate astea nu mai există. *Caramba*, să nu-mi spuneţi că nu ştiaţi !

Închipuiţi-vă că un dinte ca acela unic, sihastru poate surprinde ziua în amiaza mare pe orice străin nou-venit în satul cufundat în linişte. E ca un os crescut în plin deşert, un adevărat cuţit care profită de dezorientarea unui străin pentru a pătrunde în adînc, tot mai în adînc, în aşa fel încît să năruie în el ultimele resturi de îndoială şi sentimente.

— Omule... mai încercă timid vizitatorul. Dar celălalt i-o reteză scurt, fără drept de apel :

— Aşa a fost ! Dona Mercês l-a omorît pe servitor, iar Infantele a omorît-o pe ea. Aşa a fost !

Din acel moment Bătrînul prinde şi mai mult curaj. Începe o poveste încîlcită, plină de subînţelesuri, în care abia se poate ghici că este vorba de Maria das Mercês, care, pierzîndu-şi capul, şi-a înfruntat soţul şi servitorul, şi despre acele stranii legături care o nelinişteau.

— S-a sfîrşit. S-au măcelărit unul pe celălalt, au primit ce au meritat... Acum cine vrea să vîneze în lagună nu mai are nevoie de autorizaţia Infantelui. Şi aşa mai departe...

În sfîrşit după aproape trei ore, cît şezusem cu capul plecat, cu pardesiul în mînă, mă îndreptam spre pensiune, părăsind locul unde parcasem maşina. Îmi suna în urechi vocea vînzătorului de

bilete de loterie, mă simţeam implicat într-o dorinţă pătimaşă de răzbunare, într-o frenezie stranie, în timp ce şiragurile cu lozuri continuau să fluture în faţa mea, deşi omul plecase. Omul acela părea nebun, nebun de legat. Sau, pur şi simplu, îşi făcea numărul ? Mă întrebam la fiece pas.

Acum stau în observatorul meu şi reconstitui mişcările făcute în piaţă, de omul cu un singur dinte : cum mă recunoscuse de departe, cum se apropiase cînd mă aflam lîngă maşină, făcînd ocoluri abile, îndreptîndu-se apoi ţintă spre mine, prezentîndu-şi stereotip marfa, şi, în fine, sigur că m-a recunoscut, cum îmi tăiase calea, adresîndu-mi-se cu un potop de cuvinte. La un moment dat, atins de veninul curiozităţii, în loc să mă îndrept imediat aici, unde stăpîna pensiunii mă aştepta încă de dimineaţă, m-am lăsat antrenat de el şi l-am urmat la cafenea. Pensiunea putea să mai aştepte — hotărîsem eu. Mai întîi să-mi trag sufletul, să beau ceva şi după aceea să observ prin ce metode este ademenit vînătorul neştiutor al tainelor satului. Şi misterele Gafeirei fuseseră multe şi de necrezut. Merita.

— Nu spuneam eu ? sublinie Bătrînul cînd abia intrasem în cafenea. Infantele nu-i la Lisabona. Mă arătă la doi oameni care stăteau la o masă, ca şi cum m-ar fi adus anume acolo pentru a confirma ceea ce el bănuia de mult.

— Drace... mormăi unul din ei, stăpînul cafenelei, scărpinîndu-se în cap, e mîna necuratului...

Iar celălalt, un hăitaş :

— Oare o fi întins-o în Africa ?

— Africa ? strigă Bătrînul. Mă faci să rîd. În Africa n-ar fi niciodată în siguranţă.

Apoi Hăitașul continuă :

— Oricum a fugit, și cine fuge o face pentru că nu vrea să fie prins. Asta-i sigur.

Bătrînul cu-un-singur-Dinte :

— Acum, ia-l de unde nu-i. A omorît, a comis o crimă... Și se mai spune că există dreptate.

Hăitașul :

— Două crime, nici mai mult, nici mai puțin.

Bătrînul :

— Una, Hăitaș fără minte. Domingos a fost omorît de stăpînă.

În continuare, totul deveni confuz. După părerea negustorului, proprietarul unei tarabe din piață, problema era limpede : adevărul trebuia căutat în automobile. N-a fost nici o crimă. Vînzătorul de lozuri își susținea părerea : mobilul a fost gelozia, stăpîna l-a omorît pe servitor, iar soțul, ros de gelozie, a omorît-o la rîndul lui pe ea.

— Tu nu înțelegi, conchise Bătrînul, numai așa se poate explica cum și-a băgat dracul coada ? Nu înțelegi nimic, Hăitaș bleg ce ești ?

Parcă-i aud : doi acuzatori furioși. Se ceartă la cuțite și adaugă tot felul de fantasmagorii ; vorbesc despre cîini, despre cîini-fatome (ori am înțeles eu greșit ?) și nimic nu-i poate opri.

— Au stricat și acoperișul, spunea Bătrînul (sau Hăitașul, deja nu-i mai disting). Sînt fantomele celor din familia Palma Bravo care hălăduiesc pe-acolo.

— Fantomele și cîinii, adăugă celălalt. Fantoma lui Domingos deghizat în cîine ciung. Se spune.

— Bine i-a făcut ! Nu vroia Domingos să rămînă toată viața cîinele Infantelui ? Nu se purta așa ? Și-a meritat soarta, așa i-a trebuit.

— Moarte de cîine, pe care dealtfel o merita.

— Și Infantele a găsit ce-a căutat cu lumînarea. Și-a pregătit singur coșciugul. Nu-i așa ?

— Ce încurcătură !

— Cum spunea fiul încornoratului, cine înșală prea mult, sfîrșește înșelat. Așa stau lucrurile. Clar ca lumina zilei.

— Aiureală, mare aiureală !

Păreau doi corbi, doi inchizitori care-i excomunicau pe cei nedoriți. Vînzătorul de lozuri își scuipa blestemele cu șiragurile sale de lozuri atîrnate de gît ca un patriarh sacerdotal, iar Hăitașul, ca un țîrcovnic cu cădelnița, îi acompania litania. *Infante... Infante*, repet pentru mine însumi. Și-n adîncul sufletului meu vă cer iertare că am folosit și eu cuvîntul folosit de Bătrîn, în care doar el știe să pună înțelesul profund. Cred că îmi lipsește, nu știu în ce măsură, ura aceea animalică a dintelui care plutește între fabulație și dreptate pentru a da acestui cuvînt violența cuvenită. În consecință, renunț la acest apelativ. N-ar avea efectul dorit, trebuie să recunosc.

Deci, unde am pus *Infante*, pun *Inginer*, sau pur și simplu numele, Tomás Manuel, și-mi întorc privirea de la cafenea, unde i-am lăsat pe Bătrîn și pe Hăitaș. Mă uit mai întîi spre piață și fără să vreau îmi amintesc de acea dimineață de acum un an, cînd i-am văzut prima dată pe soții Palma Bravo, ieșind de la slujbă. Îi văd parcă de-aproape, trecînd prin mulțime (îmi cer scuze, Bătrîne), defilînd printre fiicele-Maicii-Domnului, printre văduvele-celor-vii și printre băieții îmbrăcați în bluzoane cumpărate din Winnipeg-Canada. Dar m-am oprit prea mult la amănunte

lipsite de importanță, fantome, discuții de cafenea — în continuare îl văd pe omul nostru la volanul mașinii. Lîngă el, Maria das Mercês, tînăra soție; în spate, servitorul metis între doi dulăi. „Barca infernului", îmi spun stînd aplecat la fereastra mea și gîndindu-mă la tristul sfîrșit care urma.

Admirat de tinerii în bluzoane, Tomás Manuel, Inginerul, își ștergea ochelarii fumurii cu gesturi degajate. Nu pare deloc impresionat de curiozitatea celor din jur, aproape că nu-i vede, el știe că numai cu o apăsare pe accelerație obișnuită își deschide drum printre ei și trece înaintea tuturor. Va proceda oare după regula cunoscută, așa cum, mai tîrziu, auzisem chiar din gura lui, într-o noapte cu vin bun pe masă, despre oamenii din Gafeira și despre viciile lor?

Încerc să-mi reamintesc ce spunea: *Acești indivizi, cu cît ne privesc mai mult, cu atît mai puțin vor să ne vadă...* asta era regula. Inginerul completase atunci cu exemplul unei rude apropiate, unchiul Gaspar, care cobora în sat numai ca să asculte slujba, și atunci nu privea pe nimeni în față. O făcea din milă, spunea el. Era sigur că oamenii aceia orbesc dacă-i simt strălucirea privirii.

Din cîte am aflat de la Tomás Manuel în timpul chefurilor pe care mai apoi le-am făcut împreună în Casa din lagună, încerc să cred că el s-a comportat chiar așa în împrejurarea aceea: a pus piciorul pe accelerator, stăpîn pe situație și, din instinct, a folosit și el obiceiul marilor săi străbuni. Chiar și stăpîna pensiunii, atît de cumpătată și meticuloasă, afirmă că el avea o inimă mare, dar capricioasă; uneori asculta sfaturile tatălui și ale

bunicului, persoane respectabile, alteori cele ale mai sus pomenitului unchi Gaspar, feudalul cu privirea care orbea. Avea toane — precizase ea.

Iar eu:

— Toane?

Trec peste părerile gazdei mele, căci mi-aduc aminte de o bubuitură care a tulburat pacea acelei amiezi. Ce-o fi asta? se vor fi întrebat oamenii, dacă bineînțeles s-or fi întrebat. Piața începu să se cutremure, Jaguarul mugi și într-o clipă ieși din sat, alergă pe șosea, se opinti urcînd colina, devorînd curbă după curbă, pînă cînd se pierdu în pădurea de pini, apoi se opri la jumătatea coastei dinspre lagună. Acolo era casa.

Cred că sînt în stare să o așez și acum în spațiu, deși casa este ascunsă pe celălalt versant al dealurilor. Mă ghidez după hornul cel mare de la casa preotului, cea cu antena de televizor cea mai izolată; acolo-i, metoda e infailibilă. Tot atît de infailibilă ca cea de a arăta unde se află laguna acolo unde asfințește soarele, în dreptul coroanei de aburi care o trădează și care este — dacă se poate spune — o reflectare a ei, respirația care se înalță din mlaștini și stufărișuri.

III

DAR IATĂ, apare stăpîna pensiunii: un mastodont. Chiar acum a trecut pe sub fereastra mea, abia-și poartă grăsimile și doliul, mi-o închipui cum se mișcă pentru ca să-și menajeze inima slăbită. Traversează strada în urma unei copile-ser-

vitoare, așa cum face de obicei. Intră în cefenea, abia încape pe ușă. Are un căpușor de pasăre, și un fund cît un munte. Iar sînii, sîni și iar sîni, atîrnînd peste pîntece, pînă pe șolduri. Chiar și brațele par niște sîni înfășurați pe două oase fragile. „Doamne, ce grea-i viața !" se plînge la fiecare pas.

Cu o asemenea siluetă, nu putea să nu fie o făptură sensibilă, maternă. Iat-o așezîndu-se, Furnică-matcă, într-un han de vînătore ; întreaga-i ființă degajă generozitate. S-o observăm mai aproape : ne apropiem și o simțim învăluită într-un parfum discret de flori de cîmp, parfumul modest al unui săpun ieftin ; auzim un cîntec suav pe undeva pe sus. E vocea ei. S-o ascultăm cu răbdare : este cîntecul unui suflet sensibil și resemnat. Nici micile atenții nu vor întîrzia, micile picături de balsam în cinstea celor ce se apropie de ea. Chiar deunăzi, venind să mă salute, n-a uitat să-mi aducă *Monografia*, care se află aici lîngă mine :

— Așteptați o clipă. Anul trecut citeați mult din cartea asta și poate că încă vă mai interesează. Dați-mi voie să v-o aduc. Iat-o, domnule scriitor, vă rog.

I-am mulțumit. Era o atenție, o mică picătură de balsam care emana din acea ființă voluminoasă și răbdătoare. Și letopisețul Abatelui este la fel de răbdător, are și el aerul unui inventar de vechituri și de povești fără importanță. Un aer de intimitate, parcă special ales pentru a-l distrage pe vînător, ținîndu-l departe de Natură și de jocul liniștitor al păsărilor. Apoi, conține mult adevăr istoric (părerea gazdei mele) cu „multe, multe cazuri de familii de dat de exemplu".

— După cîte știu, numai Inginerul mai are un exemplar ca ăsta, a adăugat. Dar să mă ierte Dumnezeu, pot să jur că el nu a citit niciodată partea în care se vorbește despre cei opt nobili cu inima curată.

— Opt nobili ?

— Cei din familia Palma Bravo, domnule scriitor. Totul este scris acolo ; felul cum și-au construit casa, cutremurul de la Pólvora, donația lagunei... Ce să vă mai spun, oameni de seamă.

Draga mea Furnică-matcă, femeie sensibilă și virtuoasă : eu, care am străbătut rînd cu rînd toată *Monografia* Abatelui Domingos Saraiva, care am și transcris unele pasaje într-un caiet pe care l-am adus cu mine și care din întîmplare e acolo, în valiza aceea, eu, cititor păcătos, jur cu mîna pe însăși pioasa operă că niciodată n-am găsit în ea nici cea mai vagă urmă de nobili cu inima curată. Zău, vă dau cuvîntul meu de domn scriitor. Abatele știa să-și înmoaie pana fără să și-o încarce cu prea multă cerneală și, dacă a elogiat familia Palma Bravo, a fost destul de precaut ca să nu se apropie prea mult de lagună. Acolo nu, pentru că n-a fost niciodată acolo. Poate pentru că laguna te arde, nu-i așa ?

„Laguna te arde, laguna te arde..." Unde am mai auzit eu asta ? Azi cînd am fost să cumpăr permisul de la Primar, sau acum un an ? La cafenea ? Și de la cine, de la vînzătorul de lozuri ? „Este otrăvită, e o lagună de plumb și pulbere. Și vai de cel care își vîră nasul acolo..." Unde dracu am mai auzit asta ?

„Ce grea e viața" se lamentează gazda mea, și nu-mi dau seama dacă aud vocea asta abia acum,

cînd buna doamnă conversează cu mine așezată aici, pe marginea patu'ui, sau dacă am auzit-o mai demult, în timpul altor vizite pe care mi le-a făcut, cînd, așezată în același loc și îmbrăcată cu aceeași bluză neagră de saten, își ținea mîna pe piept, gîfîind după urcatul scării. Se legăna, se legăna. În același timp vocea îi tremura ca un murmur de petale în vîrful unui sîn enorm.

— Ce grea e viața !... Dacă Inginerul nu se încăpățîna atît cu laguna...

În clipa asta, îmi vine în minte, foarte clar, o frază a lui Tomás Manuel, pe care am notat-o (sau nu, trebuie să caut) în caietul meu : *„Dacă pînă acum familia mea a stăpînit laguna, nu voi fi eu acela care o va pierde“*. Oare modesta hangiță știa asta ? Totul te face să crezi că da ; și că fără a-și pierde tulburătoarea seninătate se legase de această sentință și-și spunea părerea (un fel de declarație de principiu, ca să fiu clar) brodînd pe tema capriciilor oarbe care l-au dus pe Inginer la pierzanie. Făcea comparații cu trecutul, amintea despre cei opt nobili cu inima curată (Cronica Abatelui era pentru ea ceea ce friza stafiilor celor dispăruți era pentru vînzătorul de lozuri) și comentariul ei trebuie să fi fost perfect, exemplar, dar plin de indulgență. Imitîndu-i stilul :

— Cele spuse, domnule scriitor, erau ale tatălui lui, care era un om de caracter, foarte generos, și de la bunicul lui Dom Tomás, care în cîteva cuvinte îl dădea gata pe orice învățat, Inginerul îi respecta foarte mult. Foarte mult. Dar (*și aici coborînd tonul*), toate capriciile sale în legătură cu Casa din lagună erau pentru ca într-o zi să

figureze în cărți, alături de strămoșii lui. Credeți-mă, domnule. Pentru mine aceste cuvinte nu aveau alt înțeles. Sînt sigură că spunînd acele cuvinte el se simțea mai aproape de strămoșii lui, mă înțelegeți ? (*Pauză, în timp ce-și întinde cu tristețe rochia peste genunchi.*) A făcut greșeli, nu spun nu. S-a legat la cap fără să-l doară. Dar dacă a cheltuit o avere cu paznicii și cu laguna, a făcut-o cu intenții bune. În ceea ce privește cinstea strămoșilor, cred că toate exagerările pot fi trecute cu vederea.

Să-i cinstești pe cei morți... să le repeți cuvintele, să înșeli timpul potrivnic. „De fapt, singurătatea“, completă gazda mea fără să-și dea seama. Și uite cine vorbește. Ea, ființa cea mai solitară dintre toți, rezemată pe speteza unui pat ; atît de desprinsă de timp, atît de în afara realității, atît de nefericită, încît mi-o închipui nu într-o cameră de pensiune, ci pe o vastă scenă pustie, mirosind a săpun ieftin. Trupul acela de matroană se pierde în imensitatea scenei, și pare minusculă, ca un copil. Sfinte Dumnezeule (sau sfîntă împărtășanie), ce-i și viața ! O Furnică-matcă vorbind despre singurătatea altora, acoperindu-și genunchii abandonați, luîndu-și parcă rămas bun cu acest gest de la corpul ei durduliu, enigmatic în intimitatea lui și înecat de grăsime, sau (cum ar scrie un romancier din zilele noastre) o femeie care-și cultivă propria copilărie, reînviind-o în imaginea micuței servitoare, ori care ascunde un secret cînd își frămîntă degetele cu acel gest melancolic al resemnării. Cine poate ști vreodată, cine poate ști ? Cu siguranță, aceasta este lumea unei hangițe

de la țară ; camere de închiriat, primăveri de săpun ieftin. Fraze pierdute, mereu aceleași, suprapunîndu-se în timp. „Morți, morți...", ca și cînd satul Gafeira, de atîția ani adormit, n-ar fi suferit în mai puțin de douăzeci și patru de ore o nenorocire care l-a transformat.

— Iisuse, reîncepe ea, ce ambiție la omul acela să-și vadă numele în cărți. Dar și această expresie este în afara timpului. Putea să fie spusă azi (poate a și fost), dar putea veni și de demult, de la o ființă pierdută în trecutul îndepărtat, pentru a-mi vorbi ca dintr-un leagăn de păpușă, la marginea unei scene pustii. Numai Dumnezeu, domnule scriitor, numai Dumnezeu știe ce viață îmbelșugată ar fi dus dacă ar fi vrut. Fabrica îi punea la dispoziție o vilă în oraș și, cu toate astea, laguna îl nemulțumea. Și totul din cauza gîndului acela de a-și vedea numele în cărți.

Iar eu din cadrul ferestrei :

— Tot ce se poate. În fond era dreptul lui.

Ea :

— Cum, adică alături de ceilalți Palma Bravo ? Domnule, aceia erau oameni la locul lor.

Eu :

— Bineînțeles, știu ; e scris aici în carte.

Ea :

— Pînă acum n-a existat în familia aceea nici cel mai neînsemnat scandal. Nu mă credeți ?

Eu, din nou :

— Vă cred. Mă întreb însă ce ar fi scris dacă ar fi trăit acum.

Ea :

— Autorul cărții ?

Eu :

— Da. Cred că ar fi tăcut, stimată gazdă. Mai mult ca sigur.

Atunci ea :

— Poate că ar fi fost cel mai bun lucru pe care ar fi putut să-l facă. După părerea mea, există în lume nenorociri care sînt bune numai de mîzgălit hîrtia. Mă iertați, domnul scriitor.

Eu, amintindu-mi de Bătrînul cu-un-singur-Dinte :

— Doar dacă, stimată gazdă, Abatele ar fi avut îndrăzneala, sclipirea, verva, simțul dreptății și altele, pe care le-a avut vînzătorul de lozuri, cînd mi-a povestit crimele, și a adăugat despre cîini, stafii, suflete blestemate și legende populare.

Ea, luîndu-se cu mîinile de cap :

— Vînzătorul de lozuri, sfîntă Fecioară.

Eu :

— De ce nu ? De acum înainte aceste lucruri fac parte din lagună.

Ea :

— Așa deci. Vînzătorul de lozuri e un nerecunoscător. Un demon care, dacă într-o zi își va mușca limba, va muri înveninat. Oare mai există cineva care să creadă în vorbele goale ale unui ticălos ca ăsta, spuneți-mi ? Nici chiar el, ce să mai vorbim de ceilalți. Și, domnule scriitor, numai din neștiință, numai din lipsă de credință amestecă cineva sufletele morților într-o poveste atît de clară ca asta. Și suspinînd : Of, of... taci, gură.

Dar gura n-a ascultat, a vorbit în continuare. Și-a schimbat cel mult tonul. Cu tristețe, cu milă chiar — zic bine : tristețe, milă — ea începu să demonstreze cum, făcînd din Tomás Manuel un criminal care răzbună pierderea unui servitor cu

viața propriei sale soții, vînzătorul de lozuri pune la îndoială calitățile sau comportarea sa morală ca bărbat — să-mi fie iertare ! Dacă se putea pune vreun păcat pe seama Inginerului, apoi era acela de a fi fost prea ușuratec, alergînd mereu după fuste, cum se spune, să-mi fie cu iertare.

— Logic, sînt eu de acord. Raționamentul gazdei mele era corect, faptele o demonstrau. Dar și răspunsul vînzătorului de lozuri, dacă ar fi fost aici, răspuns-capcană, cum obișnuia el, ar fi fost tot atît de convingător. De pildă : „Că cine mereu înșală, obosește, asta e, cine mereu înșală, sfîrșește înșelat". Ca argument merge. E valabil în ambele cazuri, are și logică, și, în plus, ascuțime. E o forță Bătrînul. Mai ales cînd e vorba de Infante.

Gazda mea :

— Dacă ar fi fost crimă, cum zice el, dacă cineva ar fi omorît-o (pe Maria das Mercês) și ar fi aruncat-o acolo (în lagună), ar fi rămas corpul atît de mult timp la fund ? N-ar fi ieșit la suprafață, vă rog să-mi spuneți ! Și autopsia ? La ce servesc autopsiile ? S-ar fi putut ei înșela oare ? Dînd din cap : Și ce idee pe Inginer, s-o izoleze pe sărmana doamnă într-o asemenea pustietate.

Să ne oprim aici. Nu-i nevoie să ascultăm în continuare cum gazda mea o plînge pe doamna din lagună, care trăise surghiunită acolo, în vale, tricotînd zile în șir, urînd cîinii (cum vorbea lumea), fumînd și făcînd prăjituri.

— Viață îmbelșugată, dar nefericită, se lamentează rezumînd Hangița. Dar ce credeți, că viața mea e mai bună ?

— Mai bine tac, gîndesc eu cu voce tare.

Nimeni nu intră și nici nu iese din cafenea.

IV

ACUM A INTRAT acolo (în cafenea) Hangița noastră. Nu mai este aici, așezată pe patul meu, stînd la taifas, și nici pe o scenă imensă de altundeva dînd din cap neconsolată. „Iisuse, Iisuse", o fi spunînd ea acum, auzind născocirile cu care Bătrînul împuia urechile vînătorilor străini.

De cafenea ne desparte lățimea unei străzi ce traversează satul de la un capăt la altul și comunică cu piața și cu șoseaua națională, care nu știu ce număr are. Ne-am despărțit doar de cîteva minute, cine știe cîte ? Dar dacă mă uit mai bine, observ încă semnele care vorbesc despre prezența bunei noastre doamne în această cameră, cum ar fi : volumul *Monografiei* pe masă, cuvertura ușor afumată acolo unde a stat (cu toate că o netezise înainte de a ieși) și, în sfîrșit, cuta făcută de picioarele ei pe covor, în timp ce vorbea.

Mai sînt și curelele unei ploști : pe care ea le-a desfăcut și le-a pus alături pe pat pentru a umple vasul cu rachiu, dacă se va putea rachiu de drojdie de vin cu care m-a servit și altă dată și care avea un gust de neuitat.

„Gustul perelor" și-a amintit gazda.

Chiar așa, acel gust special al perelor.

Era într-adevăr un rachiu pe cinste. Foarte tare, te amețea încet și avea un gust astringent de pere pădurețe. Pere pădurețe, așa se numeau aceste fructe micuțe despre care nu mi-ar fi trecut niciodată prin minte că ar putea parfuma atît de bine rachiul.

Alt lucru de neuitat : plosca, în formă de scoică. Curelele și dopul cromat se odihnesc pe noptieră. Acum, singura dorință pe care o mai am este să-mi aducă înapoi plosca plină, în care să simt cum se clatină lichidul tare, aromat și destul de vechi. Cu o băutură atît de specială, nu există lagună care să nu mi se supună. Și, anul acesta, cum mă asigură gazda mea, vom avea vînat să-l dobori cu bățul.

— Așa spunea și Hăitașul, am adăugat.

Ea (netezindu-și fusta ?) :

— Hăitașul zice ce-i convine, ca să-i încînte pe vînători. Ceea ce mi se pare nedrept este că nu au scăzut prețurile permiselor. Un sezon de vînătoare în lagună, costă acum șaizeci de *contos,* în timp ce, pe vremea Inginerului, nu s-a plătit niciodată mai puțin de nouăzeci.

— Foarte bine. O să rămînă mai mulți bani pentru oamenii din sat.

— Nouăzeci de *contos,* continuă gazda mea. Cei de la Primărie sînt bucuroși că i-au luat Inginerului laguna. Mai anii trecuți două sau trei partide de vînătoare cu patronii fabricii, cîteva ieșiri la pescuit și gata, încasa nouăzeci de *contos* de pomană. V-ați gîndit ce profit îi aducea fiecare foc ?

— Nu, am răspuns. Nici el, cu siguranță. Dar în viață numai un singur foc e ieftin. (Ultimul, am adăugat numai pentru mine, cel al sinuciderii.) Mă sculați mîine la șase ?

Micuța servitoare intra și ieșea cărîndu-mi bagajele. Mai întîi valiza, apoi cizmele de cauciuc cu turetci înalte care-i ajungeau la piept și, la

urmă, pușca și cartușiera. I-am pus în mînă cîteva monede.

— Pentru caramele ; și dacă voi prinde un gîscan, îți mai dau. Ne-am înțeles ?

Patroana îmi zîmbi :

— Domnul îmi strică fata. Apoi către copil : Și tu, ce spui ?

— Mulțumesc, răspunse micuța servitoare și roși foarte tare.

Ce n-aș da, mă gîndeam pe cînd ieșea, ce n-aș da să visez în noaptea asta munți de caramele sclipind ca diamantele și aceste caramele să fie cea mai mare dorință a ei. Ce n-aș da ! repetai. Ar fi bine pentru amîndoi și lucru rar, un vînător împărțind un vis și un gîscan cu un copil. Mai grav e că ar putea fi o superstiție, sau aproape. Deja începe să fie. Ce slăbiciune ! Să dau crezare superstițiilor.

Un zgomot trist — scripetele fîntînii rotindu-se — destramă liniștea înserării. Ceas orb. Ceas cu mașinăria înțepenită, învîrtit de unul din acei catîri cu apărători la ochi, care n-au fost niciodată la regiment și care, în consecință, n-au avut de unde să deprindă acele obiceiuri care au creat legenda catîrilor. Scripetele se învîrtește mereu, se aude dar nu se vede, iar catîrul-ceas se opintește într-un cerc de pămînt bătătorit și de căni care se transformă într-un alt cerc de sunete ce se răspîndesc mult mai departe, prefăcîndu-se într-o arie ce cuprinde înserarea și piața. Piața aceasta care din cînd în cînd este străbătută de cîte ceva : o chemare a cuiva, o siluetă ori această furgonetă care tocmai sosește.

Produsele Rekord : Litere roșii țipătoare lîngă difuzorul de deasupra șoferului. „Rekord" — se poate citi lateral și pe ușa din spate. În față, abile anunțuri cu serbarea și tîrgul care se vor deschide, invitînd la afaceri bune cu „Creme-Vermifugi-Paste de dinți-Prețuri de laborator" și cu altele care nu mai încap pe firma furgonetei. Pregătesc noi recomandări (se renunță la afișele cu rîme la borcan, dacă nu aveți nimic împotrivă). O sugestie : un mic discurs pentru localnici „Despre reumatism și Crema Rekord", căci zeci de bătrîni din acest ținut civilizat suferă de „rugina lagunei" și speră să se vindece cu înțepături de albine. Dă rezultat dar doare rău. De acum încolo, alte leacuri. Adio, voi, pedagogi ambulanți și spițeri de demult, au sosit specialiștii marketingului ce călătoresc în această furgonetă cu difuzor, nedespărțiți de reclamele Rekord, care se aud peste tot din cauza cîntecelor de reclamă în *paso-doble.*

Numai eu de la locul meu de veghe mă simt ca un cronicar de pe vremuri, care reconstituie o lume dispărută. Furgoneta trece prin tot satul și desigur va apărea curînd și prin împrejurimi, deci și pe drumul care urcă spre pădurea de pini unde o voi vedea încă o dată traversînd zonele de tăiere între butoaiele cu rășină și trunchiurile retezate.

Toată această înlănțuire de coline, înainte de a fi ipotecată și curățată de mărăcini de către un agronom capricios, a fost cucerită de un alt Palma Bravo (primul lor strămoș, tot Tomás Manuel îl chema și era și el în mod întîmplător mare amator de vînătoare), apoi disputată prin procese de urmași (de către cel care vorbea puțin, tatăl actualului proprietar, un avocat bătăios, și apoi de un

altul cu privirea ce orbea...) și puțin cîte puțin ea a fost înălțată la rang de teritoriu intangibil, în numele legendei și al tradiției. N-au lipsit nici preoții din sat, care să-i aducă omagii. Administratori cronicari, grefieri și armurieri. Nici chiar un canonic învățat ca Don Agostinho Saraiva, autorul *Monografiei ținutului Gafeira / Leiria-Ano MDCCCI.*

Iau cartea. O țin în mînă, este îmbrăcată într-o copertă de pergament scorojit, cu miros de biserică. Va trebui s-o recitesc înainte de culcare, voi parcurge, călăuzit de ea, subteranele și drumurile legiunilor cuceritorilor romani, evocînd miracolele, închipuindu-mi excomunicările. Voi retrăi de fapt toată gloria și apocalipsul unui colțișor uitat al Terrei, a locului unde mă aflu, Gafeira, pe care Abatele *cisterian* l-a redus la proporțiile unui blestem divin. Voi rămîne din nou contrariat de capriciile oficialităților, mă voi mira de meticulozitatea savanților de bibliotecă, care se aplecau asupra unui trecut mort, pentru a uita neliniștea prezentului. Ăstora le voi spune : șoareci de bibliotecă, savanți de bibliotecă. Și nu-mi voi putea stăpîni o undă de duioșie pentru naivitatea acestui zelos cronicar al *antiquitates lusitanae* (așa se spune ?), pentru proza lui îngrijită și frumosul său scris cu caractere *elzevir*-iene din secolul al nouăsprezecelea cu care vreau să mă delectez din nou, cu permisiunea primită, privilegiul Furnicii-matcă. M-am făcut înțeles, drag cititor ? Am fost clar, prietene călugăr ? Și tu, scumpa mea Hangiță ?

Fac un pas înapoi, mă îndepărtez o idee.

Noi, ceilalți, am înțeles deja, dar nici noi nu stăm prea strălucit cu singurătatea, îmi dau bine

seama. Respect pentru strămoși. De aceea o Furnică-matcă dintr-o mică pensiune de vînătoare apreciază atît de mult paginile aride ale unei cronici, urmărind, fără să reușească totdeauna, opiniile și descrierile Gafeirei. E simplu. Cînd vreau, deschid cartea la întîmplare și sînt absolut sigur că la început, în primele capitole, mă întîlnesc cu legiunile romane ; dacă citesc mai departe, mă întîlnesc cu procesiunile de leproși care veneau să caute nămolul lagunei, „leac neîntrecut pentru bolile cele mai rele" (sînt cuvintele stăpînei pensiunii, nu ale Abatelui) ; mai încolo dau peste ruinele termelor, și îmi amintesc de Hangița noastră, cu degetul ridicat acuzator : „Luxul și risipa. Goana după îmbogățire i-a mînat pe atîția emigranți și i-a dus departe de aici..."

Ah, bună Hangiță, uneori sînt tentat să cred că doctul Agostinho Saraiva vorbește cu această gură trandafirie. Numai el i-ar fi criticat așa pe țăranii care și-au părăsit pămîntul și pe tinerii cu canadiene de plastic, care se duc la cafenea să se uite la televizor. „Lux și risipă"...

„Cînd săracul mănîncă găina..." : De pe un drumeag care dă în șosea iese o bătrînică alergînd după o găină. „Pui-pui..." strigă ea, ca și cum i-ar aduce în poală grăunțe de porumb. Dar orătania nu se lasă păcălită și, dînd din cap, cu pas iute, intră în teren deschis, în piață. *Cînd săracul mănîncă găina,* spune proverbul, nu mai e vorba nici de lux și nici de risipă : *unul din doi e bolnav.* Găina nu se lasă prinsă pentru că nu se simte încă bolnavă. Oare bătrînica o fi ?

Cartea atîrnă greu în mîna mea. Nici nu-i nevoie s-o deschid ca să ghicesc universul care mă așteaptă. În paginile care urmează întîlnesc o tabără militară, în celelalte urna funerară a lui Tibúrcio, cel Tînăr, poet și chirurg ; în următoarele, galerii, pietre funerare, inscripții votive. La pagina nu știu care intrăm în epoca marilor latifundiari.

„Și a ajuns acest ținut la rangul de domeniu al Curții și al Regatului datorită unor bărbați de ispravă care l-au populat și l-au apărat cu brațul lor ; mai cu seamă cei din familia Palma Bravo..."

Ca și cînd ar vorbi Hangița, întrerupîndu-mi plăcuta lectură :

— Cei opt nobili *fidalgo* cu inima curată.

Atunci eu, care citesc pentru a zecea oară istoria acestor latifundiari investiți cu titluri, din care nici unul cu adevărat nobil, dar cu numele de botez Tomás Manuel, pun cartea deoparte și-mi fac calculele. Îi număr pe cei opt Palma Bravo din cronică plus tatăl și bunicul Inginerului : sînt zece-n păr, și sînt acolo din vremuri uitate, aghezmuiți. Nu are importanță dacă se războiesc prin pădurile de pini (acolo unde se îndreaptă acum furgoneta cu difuzor) sau dacă sînt sau nu sînt os de nobil, dacă flutură sau nu uneltele diavolului, ei ies la număr. Îl mai adaug și pe Inginer : sînt unsprezece. „Unsprezece", îmi spun. Număr prim, două cifre gemene, drepte. Două linii ca două lănci verticale închizînd genealogia familiei Palma Bravo.

Urmărind furgoneta pe serpentinele colinei mă duc cu gîndul departe, la nopțile pe care le-am petrecut cîndva cu Tomás Manuel, eu cu cel de-al unsprezecelea, pe cînd beam împreună în sala

care dă spre lagună, în timp ce sute de broaşte concertau în iarbă, la picioarele noastre. În acelaşi timp, poate că ne străjuieşte, îmi imaginez, o inscripţie cu litere mari aurii pe o bandă suspendată pe nori :

AD USUM DELPHINI [1]

Aşa este. Ca în gravurile antice.

V

AD USUM DELPHINI, ar suna frumos ca deviză pe frontonul casei. De preferinţă la jumătatea arcadei, şi săpat în marmură de bună calitate.

Zidurile au fost ridicate de Tomás Manuel, bunicul Inginerului, după un incendiu care a intrat în cronică sub numele de „cutremurul pulberăriei". De la *pulberărie*, pentru că a început cu explozia cuptorului unde trei cărbunari, în serviciul familiei Palma Bravo, fabricau muniţii pentru cei care erau împotriva guvernului liberal ; *cutremur*, pentru că, din cauza zdruncinăturii, tot satul a ieşit în stradă, crezînd că a sosit ziua Judecăţii de apoi şi pămîntul s-a despicat. În povestea asta pare că a fost amestecat şi un avocat pripăşit, cu privirea scînteietoare, cu barba ţepoasă, care avocat bătea munţii şi văile ca mesager secret al principelui Don Miguel (din moment ce

---

[1] Menţiune care apărea pe ediţiile din clasicii latini întocmite de Bossuet şi Huet pentru fiul lui Ludovic al XIV-lea, ediţii din care erau omise pasajele licenţioase. In sens ironic, ediţie prescurtată, epurată pentru uzul Delfinului.

chiar în biroul Inginerului există o proclamaţie miguelistă). Să-l lăsăm, bietul de el. Presupun că era unul din acele suflete blestemate, din repertoriul vînzătorului de lozuri, dar nu cred că ar fi făcut mare ispravă. A luptat mult în viaţă şi a murit în floarea vîrstei, secerat de ftizie. Ce figură ar face el acum în societate ? Cu privirea lui scînteietoare şi barba ţepoasă ?

Tomás, Bunicul, a împrăştiat cenuşa şi a început să ridice casa pe temelia vechilor grajduri de cai, care scăpaseră de la incendiu. A trebuit s-o facă mai mică, imaginaţi-vă amărăciunea sa. Două etaje, scară de piatră la intrare, terasă de-a lungul faţadei, azi fără balustradă, flancată doar de trei găvane gigantice. „Pentru ce balustradă dacă nu sînt copii ?", se întreba Inginerul cînd hotărîse să transforme sala mare într-un hol cu geamlîcuri mari de sticlă deschise spre terasă. Astfel, casa devenea contopită cu valea, mai deschisă spre ea. Mai tristă iarna cînd picăturile de ploaie băteau pe cimentul verandei biciuită de vijelie.

Holul. Mobilat ca în seara cînd ne-am cunoscut: efigii de aramă pe pereţi, o puşcă antică deasupra şemineului. Eu, vînător în vizită, Maria das Mercês la locul ei obişnuit (aşezată pe jos, pe covor, între reviste : *Elle*, *Horoscope*, *Flama*), soţul întins pe divan cu un braţ atîrnînd spre sticla cu băutură, aşezată şi ea direct pe covor. Muzică de fond, de la un picup.

Am discutat de toate, poveşti vînătoreşti (atunci mi-au împrumutat preţiosul *Tratat despre păsări / Alcătuit de / un Experimentat*), vreme, călătorii, gastronomie. Am menţionat şi cunoştinţe comune, indivizi din viaţa noastră privată care uneori se

întîmplă să fie aceeași și fac, cum se spune, punte între oamenii, care nu se cunosc. De la un nume la altul, unii în viață, alții dispăruți, s-a ajuns la discuția despre moarte. Sînt cîteva însemnări împrăștiate în caietul meu, opinii de genul :

— Moartea ? Este singurul lucru despre care horoscopul nu vorbește niciodată..., Maria das Mercês.

— Nu există moarte frumoasă, decît cea a lui Cristos sau cea de la naștere, idem, la sfîrșitul altei întîlniri.

— Să-ți faci mormîntul sub apa lagunei ! Tomás Manuel.

— Serios, declara Inginerul, dacă într-o zi îmi voi face testamentul, vreau să fiu îngropat în fundul lagunei.

Maria das Mercês ridică o sprînceană. Ori n-a înțeles, ori n-a socotit că-i amuzant.

— Ești sinistru, Tomás.

— Deloc. Este mult mai decent să rămîi pentru totdeauna sub apa lagunei, decît într-o groapă cu viermi.

— Uf, făcu ea. Ce, nu ți-e bine ?

— Mă simt perfect. Tomás Manuel rîde. Și pe ton recitativ : *Bine îngropat în adîncul mîlului, pentru ca nici un pește să nu m-ajungă.*

— Fii serios, mi se pare de prost gust, reia Maria das Mercês, în timp ce deschide televizorul. Reglează imaginea, lăsînd-o fără sunet, apoi se întoarse la locul ei printre perne. S-a instalat. Acum e atentă la ecran. Procesiuni și parăzi militare se înlănțuie în fața ochilor ei. O astfel de înmormîntare n-ar fi o treabă ușoară, adaugă ea, fără să-și ia ochii de la televizor.

— Nu văd de ce. Este tot atît de ușor s-o faci în lagună ca oriunde în alt loc. Tomás Manuel se întoarce spre mine : Știi că sînt sate în valea Amazonului cu cimitire sub apă ? Deci se poate ! Se plătesc niște scafandri...

Maria das Mercês i-o retează :

— Iar începi cu ciocli scafandri ? În cele din urmă o să am coșmaruri, Tomás.

Soțul ridică paharul cu whisky și face o urare :

— Pentru groparii scafandri ! Nu-i așa că-i senzațional ?

Rîdem amîndoi, ea nu. Moartea, marile tăceri și spectacolul singurătății o îngrozesc. Iarna, ea coboară foarte rar în lagună (m-a încredințat Preotul cel Tînăr), și este sigur că acesta este motivul pentru că valurile întunecate, înfiorate de vînt sau de ploaie, îi trezesc senzația unei lumi fără viață.

— Ceea ce mă surprinde este instinctul plin de orgoliu al acestor pești. Acum Inginerul vorbește cu mine, nu cu ea. Deși simt agonia, ei continuă să se zbată cu ultimele lor puteri, pentru a-și îndeplini pînă la capăt dorința. Încă un whisky ?

Accept nu mai mult de un deget. Whisky-ul și peștele nu prea merg împreună.

— Ba da. Aceștia sînt pești aparte. Tomás Manuel îmi servește băutura cu gestul clasic al barmanului : întorcînd repede sticla încă nedesfăcută, pentru a amesteca alcoolul depozitat la fund. Sînt pești care își îndeplinesc ultimele dorințe.

Rămîne cu sticla-n mînă. Se gîndește la mormîntul singuratic de sub oglinda apei, înconjurat de mrene argintii ; pe fundul sterp al lacului,

maiestuos, și în mîlul negru de cadavre de pești care au preferat să se îngroape de vii, decît să fie mîncați de semenii lor.

— Asta numesc eu forță biologică, nerv. Și înțelepciune. Deși numai peștii cei mari au curajul să se îngroape. Cel puțin așa povestesc pescarii.

Soția, fără a-și lua ochii de la televizor :

— Asta-i acum. Ia-te după ce spun pescarii, că o s-ajungi bine.

— Chiar asta am făcut. Și să știi că n-am regretat niciodată. La vînătoare, cîinele și hăitașul, în lagună plasa și pescarul. Bine, sau rău, încă nu cunosc o rețetă mai bună ca asta.

Să fie vreun proverb ? îmi spun eu în gînd. Să fie una din maximele, legile sau capriciile moștenite de la Tomás Fondatorul, de la Tomás al Treilea, al Patrulea sau al Optulea, de la Tomás Bunicul și așa mai departe ? Sînt sigur, aproape sigur, că nici tînăra soție nu știe. Cu atît mai puțin el, Tomás al Unsprezecelea, administratorul peștilor argintii care se îngroapă de vii pentru a-și ascunde umilințele morții.

— Pe cuvînt, povestea asta mă fascinează. Inginerul vorbește în șoaptă, liniștit. Un servitor de-al meu a văzut acum cîteva zile doi pești morți smulși din fundul Marelui Braț. Erau în perfectă stare.

— Cadavre de sfinți, șoptesc eu, și-n sinea mea zîmbesc : filozofie ieftină. Dar să nu ne grăbim. Obiceiul de a-și face din trupul lor o efigie dincolo de moarte se întîlnește oare numai la oameni ? Îmi imaginez o dinastie de patriarhi păstrați ca niște tezaure în fundul lacului și pietrele lor funerare ieșind la suprafață : Tomás Manuel (1600 ?),

Tomás Manuel (1700 ?), Tomás Manuel (1800 ?), Tomás Manuel și iar Tomás Manuel... ei, la fel, pești mari imaculați. Și insist : „Cadavre de pești sfinți".

— Absolut. Servitorul zice că i-au găsit intacți.

Maria das Mercês, ridicînd din umeri :

— I-a văzut numai Domingos.

— Ei și ? După cîte știu eu, Domingos nu-i un farseur.

— Farseur nu. Dar este fără-ndoială un visător.

— Visător, cu simțul lui practic ?

— Da, visător. Cred că ține de rasă, sau de climă, știu eu... Aveam o capoverdiană la colegiu care semăna exact cu el.

Soț și soție discută despre Domingos, servitorul. Nu era vorba numai de metisul agil pe care-l văzusem strunind cîinii în piața bisericii, ci și — cum aveam să aflu imediat — de omul care își petrecuse copilăria pe cheiurile portului Mindelo, conducînd marinari americani cu vocea lui blîndă și melodioasă.

— Asta a fost trecutul lui, spune Inginerul. Calități cu care l-a dotat natura pentru a supraviețui.

— Și trecutul oamenilor nu contează ? întrebă Maria das Mercês. Ei bine, eu cred că ajunge ca un individ să fi fost servitor pe o insulă ca să dobîndească un mod special de a fi. Sînt de acord că trebuie să fi fost înzestrat cu imaginație pentru ca să poată să suporte acea viață de marasm.

Tomás Manuel îmi face cu ochiul :

— Influența factorului geografic în comportamentul speciilor.

— Nu rîdeţi de mine, imploră ea, luîndu-şi lucrul de mînă.

Soţul, adresîndu-mi-se încă o dată :

— Asta-i sociologia. A ajuns pînă în Gafeira.

Urmează un moment de tăcere : o soţie care tricotează, un Inginer amfitrion care bea, învîrtind paharul între degete. Situaţie nu prea plăcută pentru un musafir, dacă n-ar fi fost whisky-ul vechi care să ne acompanieze şi curiozitatea nu mai puţin aţîţătoare care nu-l părăseşte niciodată pe căutătorul de povestiri oriunde s-ar găsi el. Colecţionar de întîmplări, iscoditor neostenit, actor căruia îi place să rămînă în planul doi, convins că astfel poate observa mai bine spectacolul : lăsaţi-mă să rîd. Să rîd amar, căci toţi scriitorii, amatori ori profesionişti, îşi merită hohotul de rîs atunci cînd cred că ei controlează desfăşurarea evenimentului. Ceea ce-i conduce este hîrtia, spaţiul alb care înspăimîntă — dinaintea lui, adio înfumurare. Nu există memorie prea bună, nici cunoaştinţe gramaticale care să-i poată salva. Pariez că Xenofon, cu toate că era patronul scriitorilor-vînători, a fost mai dibaci pe cîmp deschis decît pe papirus. Dar să-l urmărim mai departe pe Tomás Manuel.

— Zilele astea o să-l pun să-ţi prepare un *grog* ca în Capul Verde. Se referă la Domingos, evident. Este nemaipomenit.

(Acum în timp ce scriu, cu un ochi la cafenea şi cu altul pe stradă, îmi amintesc că ziarele de seară vor întîrzia iarăşi cu buletinul meteorologic.

Mi-amintesc foarte bine povestea vieţii lui Domingos, cum Inginerul l-a vindecat şi l-a reconstituit, bucată cu bucată, după ce fusese smuls unei ghilotine din fabrică, şi a rămas fără un braţ. Ştiu toate astea. Ştiu ce sfîrşit îl aştepta şi chiar cum a scăpat de patima băuturii datorită unei reţete a lui Tomás Manuel, reţetă care, dacă nu mă-nşel, se rezuma la două precepte : frîu scurt şi cravaşă pe spinare. Ştiu toate astea, mai puţin însă ce s-a-ntîmplat acum de curînd, ieri şi astăzi, ceea ce-mi vor dezvălui ziarele de astă-seară. Este important.)

— Acum daţi-i pe mînă un tractor şi tipul poate să-l monteze şi să-l demonteze cu cea mai mare precizie. Dar am avut multă bătaie de cap cu el, cu animalul din el. M-am ambiţionat şi l-am ţinut din scurt cu cravaşa, şi l-am îmblînzit. Maria, cît timp a stat Domingos la Ford ?

— Şase luni, răspunse ea dintr-un colţ al salonului. Tomás ! Uite... e spicheriţa care-ţi place ţie.

— Prezintă-i omagiile mele. Fapt este că într-un stagiu de şase luni, sau nici atît, a învăţat să manevreze tractorul ca un as. De la tractor la Jaguar a fost o nimica toată ; face din el ce vrea.

Din cînd în cînd Maria das Mercês trage cîte un fum din ţigaretul său lung, îl pune pe scrumieră şi, în faţa televizorului, reîncepe jocul degetelor şi al lînei. Maşinal, ca bigotele cînd îşi rostesc rugăciunile pe rozariu. Tricotatul, spune ea, te destinde („nu te mai gîndeşti la nimic") dar, fie vorba între noi, care-i diferenţa între rozariu şi

andrele ? întreb, privind-o în treacăt. Mimetism ludic, Domnule Profesor. Tricotatul, pentru a-i îmbrăca pe cei săraci, și Ave Maria pentru somnul nostru de veci — două leacuri care aduc liniștea sufletească și alungă teama. (Subiect de dezvoltat în caietul meu de note : mila ca element de echilibru social și, în cele din urmă, ca stabilizator de ierarhii. *Despre necesitatea existenței săracilor pentru a cuceri împărăția cerurilor.* Dar, nu. Nu merită să-ți pierzi vremea cu un astfel de subiect. Este tratat în catehisme, domnule Profesor.)

Tomás Manuel își continua dizertația despre Domingos, iar eu făceam legătura între ce povestea el și folosirea unor oameni lipsiți de protecție și ale anumitor păsări cu penele tăiate în serviciul vînătorului. Ambele sînt ființe neajutorate — ca săracul și infirmul din naștere — s-ar putea scrie un alt catehism despre ele. Dar fără alte comentarii, mai ales pentru o primă seară la Casa din lagună. Voi mai avea prilej de astfel de reflecții. În același salon ori în camera de la subsol pe care ei o numesc *bodegón*. În ziua următoare (la șase fix, draga mea hangiță) mă voi întoarce în vale, de data asta ca să-mpușc gîște și rațe, protejat de acest domn care cu o semnătură pe un permis de liberă-trecere mă apără (m-ar apăra) de alicele paznicilor. Are (este viu, trăiește undeva, continuă să aibă) treizeci și ceva de ani și visează încă, Inginerul, la un cadavru intact. De ce, nu-i momentul să aprofundăm. Răspunsul vine mai tîrziu, spus cu acel aer de sfidare care nu-l abandona niciodată :

— Cimitirele sînt pentru toată lumea, laguna îmi aparține numai mie. Ador exclusivitățile. [1]

Îmi iau rămas bun de la Maria das Mercês :

— Pe mîine.

— Pe mîine, îmi răspunde ea.

— Încă un pahar pentru drum ? mă întrebă inginerul.

(Dar eu mă fac că nu aud. Două automobile sosesc în piață, unul din ele cu o barcă de plastic pe acoperiș. Coboară vînătorii, coboară și cîinii. „Sosește flota...", îmi spun mulțumit de la fereastră.)

VI

CURIOZITATEA, TERIBILA curiozitate care-l mînă pe culegătorul de legende și de mistere să pătrundă în locuri interzise, mă îndeamnă și pe mine să mă duc să văd Casa din lagună. După o poveste atît de neverosimilă și confuză ca cea auzită de la vînzătorul de lozuri, nimic nu este mai firesc decît gîndul de a mă apropia de scenariul tragediei, de a privi de aproape casa părăsită. O să fiu vizitatorul care revine cunoscînd locul, o să fiu întîmpinat de pereții goi și muți. Undeva, în curtea interioară, mi-nchipui că văd un șezlong aban-

---

[1] Textual, după cum constat din însemnările mele. Tomás Manuel apăra „principiul exclusivităților" care-l face pe om fericit din punct de vedere social. „Orice acces este provocat de dorința de exclusivitate", susținea el, dar desigur cu alte cuvinte (n.a.).

donat, cu pînza putrezită, zdrenţuită. Pe verandă, legînd între ele enormele vase de lut, pînze de păianjen lucesc în soare. Un tăun trece bîzîind ; ţipătul unei păsări în lagună. Şi din nou, tăcere, neant.

Dar în această perioadă a anului, zilele se sfîrşesc dintr-o dată (după cum se ştie) şi sînt multe de făcut pentru mîine ; trebuie să închiriez barca, să iau permisul de vînătoare, tot felul de mărunţişuri. Pentru deschiderea vînătorii în lagună, preparativele iau timp, ştiu din experienţă. E nevoie de odihnă, de o pregătire lentă pentru a putea porni cu calm, gata să înfrunţi cu succes frica şi lipsa de lealitate obişnuite la o vînătoare cu prea mulţi ţintaşi. Mai ales la o vînătoare în lagună, subliniez, în special în prima zi, cea a avîntării oarbe a celor dornici de succes. Cel puţin dacă într-o asemenea mulţime de nebuni s-ar găsi şi vînători adevăraţi ; da, în cazul acesta, în fine, lucrurile s-ar putea inversa. Să nu ne pierdem încrederea. Sper să fie o partidă în care să existe un pic de disciplină şi de pricepere, pentru a nu sfîrşi trist, pentru ca învălmăşeala disperată de focuri trase în aer să nu ajungă un masacru. Ce cuvînt, *masacru*.

Deci, înainte de toate, pregătirile. Vizita la casa abandonată putea să mai aştepte încă o zi, un an, o veşnicie, pentru că nu mai avea nici un sens, era ca o zgîrîietură pe o rană sau o amintire. Ar fi totuşi interesant să mă văd din nou acolo, cu pălăria în mînă, observînd ce a mai rămas pe locul unde s-au desfăşurat anul trecut Conversaţiile despre lagună. Dar pînă atunci (şi de data asta vorbeşte partea bună din mine, cea de vînător) ideea

rămîne doar în stadiul de curiozitate, de intenţie generoasă care nu înseamnă nimic, ci doar un spectacol pe care mi l-aş oferi mie însumi. Chiar aşa. În consecinţă, să lăsăm casa în pace, să-i lăsăm pe Bătrîn şi pe Hăitaş, deşi drumul nostru trece prin piaţă. În piaţă se află Primarul, care este şi în fruntea celor ce conduc în prezent treburile lagunei. De el depinde acum permisul de vînătoare şi nu de Tomás Manuel.

Piaţa era, cum cred că vă imaginaţi, pustie. Cîrlige inutile, soare la zenit, aceleaşi dughene amorţite, aceleaşi reclame pentru praf de puşcă şi îngrăşăminte de anul trecut, iar într-o prăvălie obişnuită Primarul cu pălăria pe cap, uitîndu-se la tejgheaua din faţa lui. Dincolo de portalul pieţei, zidul îşi expunea inscripţia şi orgoliul său pînă în cealaltă parte. Ca şi cînd ar fi vrut să spună : *„Quod scripsi, scripsi"*, ca un răsunător ecou roman. „Ceea ce este gravat aici, este scris de mai mult de douăzeci de veacuri şi va continua să rămînă scris, chiar dacă moştenitorii (delfinii) voştri vor fi vii sau morţi, chiar dacă fumul tractoarelor voastre îmi va înnegri obrazul, chiar dacă învăţaţii de pe aici, abaţii sau alţii asemeni lor vor continua să arunce anatema pe care mi-au mai aruncat-o, nu-mi pasă de aroganţa voastră, eu, zidul, rămîn aici. *Quod scripsi, scripsi.* Nu accept decît judecata Mamei Naturi, ierburile care mă acoperă şi compania vieţuitoarelor liniştite. Această şopîrlă, de exemplu."

Şi chiar aşa era. Întinsă pe inscripţia imperială, stătea o mică şopîrlă. Cenuşie, imobilă, ca o spărtură de piatră aşezată pe o altă piatră mai mare şi mai veche, dar, ca orice şopîrlă, o creaţie sen-

sibilă, vie, sub somnul ei aparent. Gîndii : șopîrla este timpul, timpul nostru ingrat.

Stăteam față-n față în lumina amiezii. Eu, domnul scriitor al ținutului Portugalia, făptură îngăduitoare, la periferie, și ea, creatură umilă, portugheză, locuind pe ruinele Istoriei ; vietate ce-și trăia existența printre pietre și soare și se resemna (înspăimîntător !) ; căci ea însăși este un fragment dintr-o piatră și născută din piatră — un nimic în fond, o umbră ce se hrănește cu nimic (cu ce oare ?), mereu circumspectă, agilă și perspicace cînd se trezește, paznicul memoriei Imperiului ; care nu are glas ; l-a pierdut, sau nu îl aude nimeni... Șopîrlă, blazon al timpului pentru mine. Pot s-o regăsesc mîine în același loc (poate și acum este acolo) sau pe grinzile Casei din lagună sau într-un cotlon al cramei care a fost odată *bodegón*-ul întîlnirilor mele de anul trecut cu Inginerul, întîlniri care nu se vor mai repeta niciodată. Pot să mi-o imaginez simbolic pe frontispiciul porții principale, placată deasupra inscripției *Ad Usum Delphini,* pentru că peste tot unde s-ar afla ea va fi perfectă în modestia ei abstractă, ca o imagine a timpului, a vîrstei în care anii zboară peste voința omului, acolo unde iarba crește și moare și unde se poate spune : mereu urmează altă primăvară.

Trec două văduve-ale-celor-vii cu niște coșuri de rufe pe cap : „Timpul... Primăvara..." Ce înseamnă timpul pentru aceste femei ? Durata unui doliu, a unei absențe ? Dar pentru Inginer ? Viteză nebunească... un Jaguar, șase mii de turații pe minut ducîndu-l în oraș ca o unealtă a războinării ? Dar pentru țărani, ce-o fi însemnînd timpul, pentru țăranii-muncitori care lucrează la oraș ? Dar pentru Primar ? Dar pentru gazda mea, madonă sfîntă, ființă circumspectă ? Dar pentru mine, care sînt domnul scriitor ?

Întreb și am răspunsul gata scris, pe o bucățică de hîrtie pe care am adus-o de puțin timp de la prăvălia Primarului, un permis de vînătoare eliberat în numele locuitorilor satului și nu în numele lui Tomás, Inginerul. Timpul, adevărata semnificație a timpului este înscrisă în acest document concret. Șopîrla se trezește din somnul ei de pe piatră.

— Am hotărît în numele a nouăzeci și opt de oameni..., mi-a declarat Primarul cînd l-am căutat la dugheana lui după ce părăsisem zidul și șopîrla. Prin spusele sale, contura convingător măsura timpului. Închipuiți-vi-l : ca șef al satului, era de mult o autoritate. La el acasă păstra pălăria pe cap, maghernița lui era căptușită cu decrete municipale, pînă și damful care emana din hainele lui era cel de pe vremuri. Dar, reprezentînd în momentul de față laguna și pe cei nouăzeci și opt de țărani, era investit cu noi puteri. De aceea se arăta atît de preocupat.

— Am depășit cea mai bună ofertă cu trei *contos*. Excelența Voastră rămîne mai multe zile ?

Vroia să fie la curent cu toate, despre vînătorii care sosiseră, dacă își aduseseră propriile bărci și de ce tip erau, dar o făcea cu sîrguința zeloasă a omului care se trezește de pe o zi pe alta cu o moștenire în brațe.

— Cine şi-ar fi putut închipui vreodată să ajungem stăpîni ai lagunei ? se întreba el privind în depărtare, spre piaţă. Este adevărat că nu am avut de-a face cu domnul Inginer, dar cine ar fi visat ? Numai pentru puştile de marcă străină am eliberat douăzeci şi patru de permise.

Adresîndu-mi-se cu Excelenţa Voastră mi-a vorbit despre toate greutăţile pe care le-au înfruntat, el şi cei Nouăzeci şi Opt, pentru a se uni într-o cooperativă, în termenii legii. Ochii îi străluceau privind mulţimea de cereri şi de aprobări pe care le număra cu plăcere şi din cînd în cînd avea aerul că vorbeşte pe deasupra mea, către piaţă.

— Credeţi că turismul ar putea să sprijine o treabă ca asta ? şi dacă ar face-o, va fi nevoie de un depozit special ? Ce părere are Excelenţa Voastră ?

Nu mai avea astîmpăr, punea pe masa din faţa sa vrafuri de socoteli, chitanţe, adrese de la Tribunal şi de la Asociaţia vînătorilor. În cele din urmă, lista asociaţilor.

— Avem un medic de la oraş... A venit şi profesorul... Aici mai jos este şi preotul... *număru! douăzeci şi unu. Reverendul Benjamin Tarroso*, iar aceştia trei sînt paznicii lacului. Dacă totul va merge bine, putem să aprovizionăm şi Lisabona cu vînat.

Făcu ochii mici :

— Îl încărcăm în camionetă la opt şi cinci, iar la ora prînzului este în gara Rossio din Lisabona. Apoi problema ar fi dacă va trebui să treacă mai întîi prin control.

M-am aşezat pe un sac cu îngrăşăminte, amuzat pe de-o parte de mimica lui, pe de alta de dezordinea care-l înconjura — sare, stofe, dulciuri, o firmă : *Compania de Asigurări, Agenţie*, săpun, hamuri colorate atîrnate de tavan — tot inventarul insondabil în care se afundau ochii săi mici şi scrutători. La loc de cinste stătea un calendar de perete în culori cu o tînără cu un trup binefăcut, care săruta un cîine : *John M. da Cunha-Grocery & Meat Market-Newark N. Y.*, şi acela era un ecou îndepărtat, prezenţa celor vii care sufereau pe alte continente cu gîndul la văduvele şi prietenii din Gafeira. Lui Mr. da Cuhna i-ar fi plăcut să afle ultimele noutăţi din lagună, sînt convins de asta. Şi compatrioţilor din Canada, de asemeni. Şi celor din Germania — adaug eu — şi celor din Franţa şi celor din Brazilia, iar prin fermele de infern, unde lucrau mulţi dintre aceştia, toţi ar fi băut un pahar în cinstea celor Nouăzeci şi Opt al alesului lor, Primarul.

— Afacerea a fost rezolvată perfect legal, se împăuna el tot timpul. Nici un pic de politică, nimic care să fie în afara legii.

Se preocupa de toate, de ceea ce era posibil şi imposibil. Ştia cît de greu e să conduci barca lagunei, şi el o conducea de acolo, din spatele tejghelei, foarte atent, foarte senin şi privind în faţă drept înainte, în direcţia zidului pe care o şopîrlă, din nou împietrită, s-ar fi putut trezi într-o neaşteptată zvîcnire, schimbînd din nou timpul cu aceeaşi şiretenie cu care el, Primarul, se arunca din spatele tejghelei pentru a lua în stăpînire laguna.

VII

CÎINII. (AU INTRAT doi în cafenea, ținuți în lesă de o tînără în pantaloni de amazoană.) „Cîinii sînt oglinda stăpînilor."

Noi, în fața unei astfel de afirmații a cunoscătorilor (printre aceștia și vînzătorul de lozuri din Gafeira), începem să vedem idilic bunele animale, așa cum sînt prezentate în ilustrațiile de școală primară : salvîndu-l pe înecat, veghind lîngă un bolnav sau triști, presimțind nenorocirile și moartea. După un timp îi regăsim păzind un pat gol, fără să mănînce timp îndelungat, în semn de doliu; apoi, mai tîrziu, auzim vorbindu-se despre urletele lor sfîșietoare, despre cum au fugit dispărînd din acel loc exact cînd se împlinea o aniversare sau alta a răposatului. Așa își manifestă dragostea acești credincioși tovarăși ai omului, cîinii. Așa fac ei să dăinuie printre cei vii amintirea celor dispăruți. Luați aminte, copii ai țării mele.

Dar înainte de a fi păstrători ai memoriei sau ai amintirii stăpînului, cîinii sînt oglinda stăpînului, căruia îi imită autoritatea și viciile. Micuții pudeli cu fundițe la gît sînt întru-totul asemănători expresiei bătrînei vopsite care-i cocolosește. Cîinii polițiști de la Jandarmeria Gărzii Naționale Republicane sînt nesățioși și sîngeroși. Vagabonzii sînt mereu șireți și au multă imaginație. Prepelicarul Hăitașului este perfect asortat cu cizmele stăpînului și cu petecele pantalonului de doc. Așa stăpîn, așa cîine, se zice de cînd lumea.

Așa cum am observat eu la cafenea, în timp ce Bătrînul-cu-un-singur-Dinte povestea despre crimele din lagună, prepelicarul Hăitașului este un animal fără pretenții, căruia i se putea citi în privire foamea și teama celor umili. Cu toate astea, evident, are și mari calități. Laba puternică de mărșăluitor neobosit, șira spinării bine arcuită, un cap pătrat și osos. Frumos cap, într-adevăr colțuros, dar frumos ; o valoroasă cutie cu doi ochi ca două faruri prelungită cu un bot găurit de două nări ca două guri de pușcă. În fața unei prepelițe, încordat, cu coada întinsă, cîinele acesta pare o linie în prelungirea armei, semănînd vînătorului prin cele două tuburi ale nărilor. Desigur cu Hăitașul, ca un tot unitar.

La fel ca la dulăii Inginerului (și fără îndoială și la cei doi seteri ce se află în cafenea cu tînăra amazoană), ceea ce te frapează este instinctul de îmbelșugare, preluat de la stăpîni, a acestor animale, felul cum îl mîrîie pe omul sărac și cum se gudură pe lîngă cel bogat, chiar dacă nu-l cunosc. Simt mirosul mizeriei cu nasul, ceea ce se deduce, iar cu privirea, timiditatea. (Oare cum se comportă acum cei doi seteri față de prepelicarul Hăitașului ?) Chiar și printre cățel sînt reguli generale și simple : stau împreună sau se resping, în funcție de autoritatea cu care sînt dotați, pentru că toți poartă în ei mirosul mizeriei sau al bogăției stăpînului. Avea dreptate Inginerul să nu se încreadă în acei oameni pe care nu-i iubeau cîinii. Dar și eu am avut dreptate să mă opresc asupra acestui subiect, căci cîinii au fost cei care mi-au atras atenția pentru prima oară asupra perechii Palma Bravo, acolo, în piață ; tot ei au fost (după părerea Bătrînului) cei care au părăsit ultimii laguna. Ceva m-a îndemnat să mă opresc astăzi asupra atîtor povești cu stafii și cîini ciungi. ...

— Odată casa încuiată, cineva a dus animalele la fabrică. Puternici cum sînt şi-n plus neliniştiţi de absenţa stăpînilor, era de aşteptat ca ei să se întoarcă în lagună cu prima ocazie. Nu văd în ce constă misterul apariţiei lor, cum se vorbeşte pe-aici. Punctul de vedere al stăpînului pensiunii.

— Aceşti cîini spurcaţi poartă venin în măruntaiele lor. Numai cu saliva pot să desfacă cele mai groase lanţuri. Hăitaşul.

— Cîini stăpîniţi de mii de diavoli, căci apar pe neaşteptate, cînd pe vîrfurile acoperişurilor, cînd pe marginea lacului. Bătrînul-cu-un-singur-Dinte.

— Cum s-ar spune, în lipsa familiei Palma Bravo, păzesc ei laguna... Asta nu-i rău deloc, nu, domnule. Stăpînul cafenelei.

— Se vorbeşte de fantome... Bătrînul.

— De cîini-fantome. Cine ar putea fi cîinele ciung care apare pe acolo, decît Domingos, metisul ? Hăitaşul.

În această învălmăşeală de duhuri blestemate, imaginea Inginerului s-a şters — „s-a evaporat", expresie pe care am auzit-o imediat la sosirea mea — au rămas doar cîinii, Lord şi Maruja, să ispăşească pedeapsa pentru nelegiuirile stăpînului şi ale tuturor strămoşilor săi. Şi chiar dacă Tomás Manuel nu se află în clipa asta la Lisabona, rămîn două alternative : „ori s-a făcut bucăţele cu maşină cu tot într-o prăpastie — ipoteza Patronului cafenelei — ori a fugit în străinătate". Bătrînul-cu-un-singur-Dinte.

I-am lăsat să vorbească, de fiecare dată, treaba lor. Vînzătorul de lozuri împărţea înjurături, iar

Hăitaşul le binecuvînta cu *amin*. Comentau, întorcînd faptele şi pe-o parte şi pe alta cu şiretenie, numai ca să treacă timpul. Desfăcîndu-şi larg braţele, Bătrînul făcea să-i zboare cele două şiraguri de lozuri (toată marfa comerciantului), iar prietenul, acolit fidel, cînd nu confirma prin vorbă, dădea din cap : *amin*, *amin*. Asta mai fac şi acum cînd a intrat în cafenea Hangiţa care pare foarte indignată, şi poate şi pentru a-i lăsa să răsufle pe vînătorii prezenţi. Dar, din cîte am văzut, tînăra cu pantaloni de amazoană nu mai este acolo. A ieşit şi a pornit pe stradă în sus : cei doi seteri care o însoţesc i se potrivesc perfect, sînt neasemuit de frumoşi şi de liniştiţi.

Se îndepărtează, suflînd în sus fumul de ţigară, indiferentă, nepăsătoare la clevetea!a care fără îndoială continua să se ţeasă în cafenea. Războiul e război, o fi strigînd şi acum, dacă încă mai strigă, Bătrînul. Şi în această bătălie de proporţii atît de nebuneşti — bunici contra nepoţi, nobili contra nobili şi un căpcăun metis printre ei — seterii aceia, ca în cărţile de şcoală, sînt în plus. Tînăra amazoană a făcut bine că a plecat. Cîinii, aici, în Gafeira, sînt lupi domestici ; şi atît afecţiunea cît şi docilitatea nu li se potrivesc. Asta poţi vedea numai în pozele din abecedarul copilăriei pe care, spre nenorocul său, vînzătorul de lozuri nu s-a prea omorît să-l buchisească, deşi acolo nu este loc pentru Lord sau pentru Maruja, care sînt cîini poliţişti germani, nu cîini din poze, cum sînt blînzii saint-bernarzi care patrulează prin zăpadă cu plosca de coniac la gît, sau cum este curajosul brac, care salvează copilul luat de cu-

rentul rîului. Aici, ca peste tot dealtfel, fiecare lucru se află la locul său : cîinii ciobănești și saint-bernarzii există numai în cărțile de școală primară, iar cîinii polițiști numai în revistele cu articole despre linșaj. (Și fiindcă o vedem aici, seterii sînt totdeauna lîngă fata cu pantaloni de amazoană.)

Se întîmplă că, între cîine și stăpîna sa, să nu conteze numai acele instincte despre care vorbeam: întrajutorare, docilitate, simțul posesiunii, etalarea puterii (cum este scris în adnotările făcute în caietul meu) :

a) cazul unuia dintre Palma Bravo, unul din cei mai vechi, nu știu bine care ; susține că faima unei case se cunoaște după lătratul cîinilor. Subliniez : *după lătratul cîinilor ;*

b) Abatele Benjamin Tarroso, preotul din Gafeira, declară că preferă să vîneze stînd la pîndă cu servitorul decît cu cîinele cel mai abil (se inspira din Bergson și, dacă nu mă-nșel, vedea instinctul ca o formă primară de devotament) ;

c) parabola fiicei neascultătoare, povestită de Inginer prin cuvintele înțelepte ale unchiului său, Doctorul Gaspar, părinte nefericit : „Un bărbat poate renunța la tot, în afară de cîini și de cai" ; și, în sfîrșit :

d) modul cum era caracterizat Domingos : individ care se îngrijea de automobil ca de un animal viu, și-i domina pe cîini de parcă ar fi fost mașini. „Precizia cere un instinct special și tipul posedă acest instinct. Dacă ne gîndim bine, fidelitatea cîinilor este în funcție de promptitudinea reflexelor, adică de precizia cu care reacționează la stimuli." Comentariu (aproximativ) al lui Tomás

Manuel, în ziua în care Domingos spăla motorul Jaguarului.

Aș putea consemna mai multe. Am umplut pagini după pagini cu amintiri despre lagună, am copiat chiar fragmente din cărți vechi, stînd aici, la această masă. Dar iată că deși mi-am adus caietul de la Lisabona și mă pregătesc să-l completez ca înainte cu plăcere și cu tragere de inimă, lumea de anul trecut a dispărut, iar eu rămîn la fereastra mea, cu brațele căzute și dezorientat. Nu-l mai am pe Tomás Manuel ca model viu, pîinea de toate zilele a curiozității mele. Nici pe Maria das Mercês. Nici, pe Domingos, care s-a transformat într-o fantomă de cîine-ciung. Niciodată vizitele nocturne la Casa din lagună, atît de frumoase și de încîntătoare, nu se vor mai repeta, gustul aspru al ginului, cum spuneam adesea, nu-l voi mai încerca.

De aceea, dacă voi fi tentat să adaug la notele mele cea mai neînsemnată părere, cel mai mărunt cuvînt, voi deveni și eu un fel de Abate autor al *Monografiei*, cronicar al timpurilor moarte. Voi fi obligat să vorbesc despre multe, voi amesteca zicale și proverbe, punîndu-le în gura fiului, cînd de fapt aparțineau tatălui sau străbunicului, într-o harababură de spectre răzvrătite. Și dacă, pentru a conchide, mă voi hazarda să inventez o legendă după modelul *Ad Usum Delphini*, va fi și mai rău. Mă voi asemăna și mai mult cu învățații experți în apă sfințită, în fruntea cărora se află pentru totdeauna venerabilul Dom Agostinho Saraiva, precursorul meu la cronica Gafeirei. *Miserere mei.* [1]

---

[1] Mi-e milă de mine (lat.).

VIII

DIN NOU DESPRE cîini. (Domnilor, aceasta este ţara cîinilor.) Ei sînt acolo, lătrînd în grădina din spatele casei unde i-au adunat vînătorii.

Excitaţi de călătorie şi întărîtaţi de vecinătatea puştii şi a cartuşelor, înţelegînd, şi încă cum — după îmbrăcămintea stăpînilor şi după atenţiile deosebite pe care le primesc de la ei —, motivul prezenţei lor aici, cîinii au visat tot drumul la urmele din desiş, la vizuini cu mirosuri aţîţătoare şi la aripi rătăcite în vegetaţia lacului. De aceea protestează, închişi în curtea pensiunii, din ce în ce mai nerăbdători, pe măsură ce se lasă seara. Îşi cheamă stăpînii, implorînd să nu fie uitaţi şi să pornească cît mai repede, fără întîrziere. Vînători sînt şi ei, au orgoliul lor şi într-un anumit sens îşi reprezintă stăpînii la această sărbătoare.

Ceea ce contează este să se potolească la căderea nopţii, ca să mă pot odihni. Deocamdată este dreptul lor să se considere reprezentanţi, memoria, prelungirea şi tot ce cred ei că au dreptul în relaţiile cu cei care îi hrănesc şi îi mîngîie. Mai am, de asemenea, o mulţime de alte argumente în favoarea lor, începînd cu Xenofon, anul 400 î.e.n., care a descoperit că Dumnezeu, creîndu-l pe om şi văzîndu-l foarte neajutorat, săracul, i-a făcut cadou un cîine. Dar să nu-l amestecăm pe Xenofon. Ar fi necuviincios să pătăm reputaţia unui glorios războinic al literelor, citîndu-l într-un asemenea context. El n-ar spune niciodată : cîinii sînt oglinda stăpînilor, sau ceva asemănător, nici nu i-ar învăţa pe respectabilii agricultori feudali că

le este permis să renunţe la orice, în afară de cîine şi de cal. Avea altă filozofie acest uriaş fiu al înţelepciunii. Şi era un nemaipomenit războinic al literelor. Un adevărat uriaş.

— Să renunţi la tot, în afară de cîini şi de cai... Cine spunea asta ?

Inginerul. Vocea este a lui, chiar dacă nu o mai putem recunoaşte din cauza vinului, chiar dacă navighează printre frazele întortocheate ale unei poveşti cu pasiuni amoroase şi răzbunare. Poveste ţesută cu iţele diavolului, cu atît mai mult cu cît este spusă cu vocea tulbure a vinului. Este el, el este. Este, fără-ndoială, vocabularul lui Tomás Manuel. În orice caz, am presentimentul că repetă cuvintele cuiva care se află în urmă, în trecut, un altcineva se conturează în spatele cuvintelor pe care le aud. Dar iată că încet-încet, ieşind din ceaţa lagunei, cel care a spus primul cuvintele începe să se contureze : o siluetă neagră, din ce în ce mai solemnă, mai clară...

— Unchiul Gaspar, îi spun în şoaptă. Nobilul cu privirea care orbea.

— Taci, mă opreşte Inginerul. Umbla îmbrăcat în doliu.

— În doliu ? De ce ?

— Taci ! Am vorbit la pereţi ! Doliu din cauza fiicei care l-a dezonorat, pentru cine ai fi vrut să fie ? Cînd el spunea că ar renunţa la tot, în afară de cîini şi de cai, avea motivele lui. Se uită la mine : Pot să spun mai departe ?

Umplurăm două bărdace mari de tavernă antică, pline pînă-n buză şi, în timp ce ascultam parabola fiicei rătăcite (riguros, exact cu aceiaşi termeni şi cu aceleaşi replici antice cum mi-a fost

povestită într-o noapte de Inginer), figura unchiului Gaspar devenea mai apropiată de noi, simpli muritori.

Mă ridic pe neaşteptate :

— Fir-ar să fie ! Sîntem într-o cramă şi stăm cu paharele goale ? Unde-i chitara ?

Tomás Manuel mă apucă uşor de braţ :

— Să-l respectăm, prietene, căci e onoarea unui bărbat în joc.

Răsuceşte caneaua, şi-mi întinde cana :

— Gata, şi acum mai încet. Pe aici nu sînt chitare şi nici chităruţe.

Tăcere îndelungată, apoi :

— E vorba de onoarea unui bărbat auster.

Lasă capul în jos şi rămîne aşa, cîteva clipe de reculegere în memoria bărbatului în cauză. Apoi, cu o voce tărăgănată, mişcat, reîncepe povestirea, refăcînd-o, luînd-o de la capăt, îndulcind mereu cuvintele. „Unchiul Gaspar a făcut... unchiul Gaspar a dres..." Iată-l acolo pe cavalerul-agricultor apărînd din trecut, prin poveste. E îmbrăcat cu o cămaşă neagră de văduv, cu gulerul căptuşit cu mătase la gît. Cu pumnii strînşi, cu bustul întors ca din întîmplare, răvăşit de fapta moştenitoarei, nume din numele său, carne din carnea sa, care fugise cu un pierde vară. Ai casei petreceau fără grijă, cînd, cu treizeci de ani în urmă, într-o întrunire de familie, el, bărbatul, le-a comunicat hotărîrea de a-şi renega fiica. Cei prezenţi, cu ochii în pămînt, erau dezonoraţi şi ei de o iubire atît de ruşinoasă. Cîte amintiri păstrau pereţii acestei pivniţe. Pe unul din ei văd chiar şi un afiş cu

Manolete [1], iar temeralul Gaspar, din ce în ce mai aprins, aruncă pe foc fotografii, scrisori, rochii, tot ce ar fi putut să-i amintească de fiică-sa ; apoi, deodată, luminîndu-se, făcînd o pauză, îl auzim tuşind, dregîndu-şi vocea şi, plin de seninătate, îl chemă pe servitorul cel mai bătrîn şi cel mai de încredere :

— Tu, Cutare, pregăteşte-mi-l pe Cadet şi hai cu mine. Aşteaptă, ia-o şi pe Pardala.

Pe uşa care dă spre curte intră fluturi de noapte. Din cînd în cînd, se aude un ţipăt de bufniţă, semn rău pentru amanţii fugari. Dar, să nu ne grăbim ; să ridicăm paharul pentru dreptate. Unchiul Gaspar (m-a prevenit Tomás Manuel) nu era omul căruia să-i sufli în ciorbă, dimpotrivă :

— Nimeni nu-l putea privi în ochi. Cînd îi deschidea, vărsau foc.

Umplem din nou cupele, şi atunci constat că nobilul plecase deja, tăind de-a curmezişul domeniul, ducînd de căpăstru calul la care ţinea cel mai mult. Poruncise să i se pună şaua albă din piele de capră, scările cu ornamente şi hamurile cu catarame de argint. Pardala, căţeaua cu mirosul cel mai fin, purta zgarda de zile mari. Ca într-o procesiune, stăpîn, animale şi servitor merg, merg apoi se opresc la marginea unei văi care era la marginea domeniului. Linişte de mormînt. Eu şi Tomás Manuel rămînem cu paharul în aer.

— Unchiul Gaspar, îmi şopti din nou tovarăşul meu, nu dădea niciodată socoteală de ceea ce făcea.

Înţeleg, înţeleg. Bătrînul stătea fără să scoată un cuvînt, fixînd un punct, undeva dincolo de

[1] Celebru toreador spaniol.

hotarele domeniilor sale. Se roagă? Mă-ntreb. Meditează?

— Psst, îmi face semn Tomás Manuel spre mîna dreaptă a răposatului unchi Gaspar. Din silueta aceea rigidă se desprinde încet un revolver cu piedica trasă. Cîteva clipe mîna rămîne suspendată, apoi, cu aceeași încetineală, se apropie de Pardala pe care servitorul o ținea strîns în lesă și o doborî cu un glonte în ureche.

Întorc capul într-o parte:

— Dumnezeule!

— Așteptă, mă avertiză Tomás Manuel. Încă nu s-a terminat.

Nu este tot. Unchiul Gaspar se îndreaptă acum spre cal. Șovăie, degetele îi tremură devenind dintr-o dată mai bătrîne, mai rigide. Se aude o detunătură, încă una și încă una. A trebuit să golească tot încărcătorul pentru a răpune animalul. Frumosul și credinciosul Cadete zăcea într-o baltă de sînge, cu copitele în sus și ochii larg deschiși. S-a sfîrșit. Eu și tovarășul meu dăm pe gît cîte un pahar, spre ușurare.

— Morala, încheie Tomás Manuel: prin acel sacrificiu unchiul Gaspar dorea să se elibereze pe veci de toți cei în care avusese încredere. Nu mai credea în fidelitate; de acum înainte vroia să fie singur.

(Afirmație discutabilă, îmi spun, căci și-a păstrat totuși cel mai de încredere servitor. Dar de ce să-l necăjim și mai tare pe nobilul cavaler Gaspar?

— Taci, ar spune Inginerul, e vorba de onoarea unui bărbat. Și am fi luat-o iarăși de la capăt.)

Ne-am întîlnit în această pivniță numită între prieteni *bodegón*, fiecare gîndind în felul lui. Pe

pereți, sînt zgîriate mai multe nume: *Sidónio; Gatucha*; date, portrete cu text: *Asta-i Mercês... Viva tu madre!*[1] versuri de ocazie. Sus, afișul celebrei coride de la Linares, unde și-a pierdut viața Manolete.

Nobilul-feudal cu ochii de jăratec a dispărut ca fumul. L-am lăsat lîngă o văgăună, cu capul ridicat, privind departe, cu revolverul încă fumegînd, veghind cu orgoliu cadavrele calului și al cățelușei. Pentru a dispare din nou, tot atît de misterios, sau poate pentru a-și relua locul în purgatoriu. Doar dacă n-a preferat să-și încheie socotelile în altă parte, intrînd în pădurea de pini pentru a se război cu ceilalți din familia Palma Bravo și cu toți dulăii care-i însoțesc. (Sincer vorbind am exagerat puțin, e timpul să punem capăt lătrăturilor din grădină. Unde or fi vînătorii?)

— Ascultă, îl întrerup eu. Umblă cîini în lagună.

Inginerul schiță un zîmbet:

— Sînt ai mei. Cine se pricepe la animale îi cunoaște și după lătrat. Ridică paharul în dreptul luminii: Unchiul Gaspar se pricepea. Și la femei, băiatule. Cum spunea el? *Muierea și capra cît de bune să nu le slăbești din frîu.* Se fălea că le cunoaște după dinți, continuă Tomás Manuel, omule, nu-i nimic de rîs.

Ne tutuiam, cum e obiceiul între oameni fără prejudecăți. Tu în sus, tu în jos, prieteni vechi, oameni cu concepții asemănătoare. Tu, Inginerule, filozofînd despre dinți și femei; eu, bînd la răcoa-

[1] Trăiască mama ta (sp.).

rea unei crame, înconjurat de pereți zgîriați. Ce macabru e acest afiș al lui Manolete.

— Dinți. Despre dinți vorbeam... Tomás Manuel îmi demonstrează cu „m" plus „n" argumente că ăsta-i un indiciu ca oricare altul (a se vedea maniera în care medicul examinează gura bolnavului, a se vedea cunoscătorul de vite). După gingii se poate citi trecutul de muritor de foame sau atențiile dentiștilor ; după coroana strălucitoare de aur îl recunoști pe aventurier sau pe emigrant ; după dantura strîmbă pe cei care au avut o copilărie nefericită. Foarte simplu, demonstrează Inginerul. Nu-i nimic de rîs, nu-i nimic caraghios în asta. Dinții sînt un autentic certificat pentru cei care învață să-i descifreze, și chiar Tomás Manuel s-a apucat să facă acest exercițiu cu fetele din localurile de noapte. Deschide gura, fetițo ! După dinți, zice el, calculez anii de prostituție, determin proveniența socială (nu totdeauna), le calculez vîrsta — nu glumesc, pe cuvînt —, după dinți îmi dau seama de necazurile care le frămîntă pe toate și chiar pe mine, care le iau în seamă. Dă-mi paharul.

Ajunge lîngă caneaua butoiului, care se afla sub un *azulejo* [1], pe care se poate citi : *Apa pentru pești, Vinul pentru Oameni* (*Y mierda si no te gusta* [2] a adăugat cineva în continuare).

— Într-o zi o să te duc în niște locuri pe care le știu numai eu, reîncepe el, în timp ce umple paharele șezînd cu spatele la mine. Cunosc

[1] Ceramică tipic portugheză, colorată cu albastru pe fond alb.

[2] Și la naiba cu tine dacă nu-ți place (sp.).

niște tipi care te-ar inspira pentru o duzină de romane.

— Foarte bine, răspund. Foarte bine.

— Oameni extraordinari, ca prietenul meu Inácio, care se ocupă de automobile și cunoaște viața ca nimeni altul. Băiete, viața-i nemaipomenit de simplă. Voi, cu literatura voastră, aveți mania s-o complicați.

— Nici un scriitor nu are mania asta. Cel puțin nici un scriitor bun.

— Ba bine că nu. O simplifică, nu ?

— Nu, nici așa. Nici unui scriitor nu-i place să complice lucrurile, cu atît mai puțin să le simplifice. Cheia succesului stă în acest echilibru, reiau. Ăsta-i martiriul său, adaug cu o voce scăzută.

Tomás Manuel se așază pe un scăunel.

— Aha. Acum îi dai iarăși cu Socrate. Cu Xenofon, voiam să spun. Sînt cîteva zile de cînd nu mi-ai mai vorbit de el.

— Cu atît mai rău pentru tine, căci era într-adevăr un mare vînător.

— Da. Și un mare scriitor, m-au învățat la liceu.

— Corespondent de război, am adăugat.

— Militar...

— Războinic-filozof. Un temerar, un om mare un etc. etc., filozof-războinic.

— Tu știi mai bine. Tu ești scriitor. De-acord.

— Mulțumesc, în numele meu și al lui Xenofon...

— ...Care era un boem printre antici, completă el.

— Așa e. Scria despre viață cu o plăcere pe care nici nu ți-o poți imagina.

— Şi despre moarte.
— Ţi-am spus. Dacă era corespondent de război, scria şi despre moarte.
— Iartă-mă, uitasem, continuă el. Politică ? N-a scris cumva şi despre politică ?
— Bineînţeles. Despre politică, despre educaţie, despre principii. Oftez : mă faci să mă simt bătrîn, *caramba !*
Tomás Manuel îşi coborî privirea spre pahar şi rămase cîteva clipe tăcut. Apoi :
— Nu încape îndoială că într-o zi va trebui să-ţi citesc cărţile.
— *Kaputt.* Să lăsăm deocamdată cărţile mele.
— Vorbesc serios. Care-ţi place cel mai mult ?
Mă înarmez cu răbdare. Îi spun că-mi plac toate cărţile pe care le-am scris în mod diferit şi din motive diferite ; că fiecăreia îi mai lipseşte cîte ceva ca să fie perfectă, terminată, şi de aceea nu le pot lăsa niciodată, şi tot de aceea le iubesc tot mai mult. Apoi — continui eu —, fiecare roman are amintirea lui pe marginea aventurilor povestite, fiecare din acestea devin mai importante cu timpul, modelîndu-se după chipul şi asemănarea celui care le-a scris. Astfel, amintirile legate de o carte şi certitudinea că o purtăm cu noi în suspensie, neterminată, face ca scrisul să fie o mare bucurie. Destul, Inginer amfitrion, *Kaputt.* Să lăsăm în pace cărţile mele, şi plăcerea mereu trează care le însoţeşte în viaţă tocmai pentru că le consider în suspensie, neterminate şi mereu perfectibile. Nici unui scriitor nu-i place să vorbească despre ce-a scris decît în ocazii speciale, cu totul deosebite. În nici un caz, nici unul nu scrie ca să complice viaţa
— O.K. Să nu mai vorbim despre asta.

Ghemuit, cu coatele pe genunchi, învîrteşte paharul între degete. *Apa pentru peşti, vinul pentru oameni,* citesc deasupra lui, pe perete. Şi *Mierda si no te gusta* compania unui agronom atît de îndărătnic. Atît de acrit, asta-i cuvîntul, fiindcă tot mai bem vin. Puteam să alegem alt subiect, şi chiar ar fi timpul s-o facem.
— De acord, nu mai vorbim de cărţile tale. O cunoşti pe Pazinha Soares ?
— Pe cine ? întreb.
— Pe Maria da Paz Soares. Una care scrie. În fiecare an publică un volum de poeme şi tot anual îşi schimbă amantul ca să menţină coarnele soţului în bunăstare. Cazul e public, ştie toată lumea.
Încerc să-mi amintesc :
— Maria da Paz...
— O cunoşti, cu siguranţă. Nu e nimeni care să n-o cunoască pe capra aia.
(O clipă : Tomás Manuel va plasa aici una din zicalele lui preferate, cea cu capra şi cu slăbitul din frîu.)
— Poezii de aşternut, continuă el, mă înţelegi ? Poezii pentru literatele cu licenţă. De asta, dacă aş avea o fiică, aş educa-o în spiritul căsătoriei. Nu crezi ? Oho ! Şi vai de ea dacă i-ar pune coarne bărbatului, ar fi ca şi cum mi le-ar pune mie. Hotărît. Muierea şi capra, cît de bune, să nu le slăbeşti din frîu.
Inginerul amfitrion întrecuse măsura, ajunsese la paharul care putea declanşa răutatea din el. În timpul chefurilor noastre din lagună am înţeles că, la un moment dat, cînd întrecea limita, se făcea alb la faţă şi devenea abject. Se lăsa atras în con-

versații anoste, pentru ca brusc să întindă o cursă partenerului neavizat. Era deja în stadiul ăsta. Acum o să-nceapă :

— Ascultă. Se apropie mult de mine și, cu un aer sfidător pe figură, continuă : Poți să mă faci troglodit și în toate felurile în care intelectualii îi etichetează pe cei ce nu gîndesc ca ei. Puțin îmi pasă. Mi se fîlfîie, *d'accord* [1] ? Dar asta... Își înfipse două degete în tîmplă, ... nu există nici o teorie pe lume care să justifice coarnele.

O servitoare bătrînă intră cu un platou cu cîrnați la grătar și cu mămăliguța fierbinte din care ies aburi cînd o tai. Ne servim ; Tomás Manuel se leagănă pe scăunelul său :

— Poezia încornoraților... Coarne cu poezie... Apologia coarnelor... Își îndreptă spatele : În sănătatea poeților care mențin în bunăstare coarnele umanității. Hip, hip, ura. Aninhas, mai adu-ne două pahare.

— Sînt formidabili cîrnații ăștia.

— Te cred, sînt specialitatea ei, a Aninhei... Inginerul o trage pe bătrînă lîngă el, și o cuprinde de mijloc.

— Aninhas, tu știi ce-i poezia încornoraților, *c'est à dire, la véritable poésie des cocus ?* [2] Nu știi, se vede cît de colo. Atunci, Aninhas, ești pierdută. Du-te și caută-ți un scăunel și vino să stai cu noi.

Bătrîna refuză, pe jumătate din politețe, pe jumătate intrigată, dar mai întîrzie puțin, cu mîinile încrucișate pe deasupra șorțului, mulțumită, văzîn-

---

[1] De acord (franc.).
[2] Adică, adevărata poezie a încornoraților (franc.).

du-ne că mîncăm. E scundă, tuciurie, cu burta țuguiată. Cînd se retrage, Tomás Manuel mă strînge de braț :

— Douăzeci și trei de ani a muncit pentru un soț paralitic. Iar dacă-i vorbești despre asta, ți-o întoarce imediat : „Ce să fac, băiețelul mamii, căsătoria nu-i un contract ?" Dar despre asta poezia nu vorbește, *la véritable poésie des cocus.*

Așa e. N-am nici un motiv să nu fiu de acord. Savurez cîrnații condimentați exact cît trebuie, cu puțină grăsime, rumeniți la foc mic ; și mă uit în spatele Inginerului Amfitrion la un șir de butoaie cu vin, dominat de afișul lui Manuel Rodriguez, Manolete, mort la 28 august 1947, *a las cinco de la tarde* [1], ora lui Lorca și a lui Inácio Sànchez Mejías. Lorca murise, Inácio de asemenea și Manolete era deja pe același afiș al coridei fatale din Linares, înainte chiar de-a fi intrat în arenă alături de numele lui Dominguin și Gitanillo de Triana, care trăiesc, din fericire, și a taurilor Miura, animale sacre din rasa catedrais ai Inchiziției în beneficiul marilor episcopi. Pare o icoană, afișul. Și, sincer vorbind, era urît. Avea chiar aspectul grosolan și funebru al icoanelor, deși de fapt nu era decît un afiș de coride, un contract încheiat cu un condamnat la moarte. Dacă mai are sens să vorbim de contracte în asemenea ocazii...

În sat, la trei kilometri de Casa din lagună și de *bodegón*, cîteva tinere țărănci dorm singure în paturile lor de neveste. Mă gîndesc la ele (la văduvele-celor-vii, precum cele care au urcat strada

---

[1] La ora cinci după-amiază (sp.).

adineauri cu coşurile de rufe pe cap) ; îmi aduc aminte de nunţile lor formale, căci ştiau dinainte că era hotărît ca în scurt timp bărbaţii să le plece la minele din Germania sau fabricile din Canada, şi că nu le rămînea altceva de făcut decît, îmbrăcate în doliu (aşa cum cerea obiceiul, contractul), să viseze la ei şi la ora întoarcerii, cînd vor putea să se dezbrace de hainele negre, care însemnau moartea temporară a soţilor lor.

— Pe vremuri, îi spun lui Tomás Manuel, jucătorii îşi puneau femeile miză la jocurile de noroc. Ştiai ?

— Da. Mi se pare că am auzit.

— Şi dacă pierdeau ?

— Dacă pierdeau, respectau regula jocului. Şi crezi cumva că se simţeau încornoraţi pentru atîta lucru ?

— Sînt sigur, îi răspund eu. Din punctul tău de vedere, nu trebuiau să-şi respecte contractul.

— Contractul ? Nu-nţeleg. Cred că am băut cam mult.

IX

CA SĂ FIU cinstit, chiar şi-acum aş bea ceva. Să gust rachiul din ploscă, sau, mai bine, vinul de la lagună. Vin nobil, dens şi atît de uşor, ce plăcere, vin adevărat.

Chiar faţă în faţă cu un afiş macabru, chiar obligat să ascult parabolele fiicelor uşuratice şi lecţiile despre dinţii prostituatelor de prin baruri, chiar aşa, ce vin ! Pazinha Soares şi poezia încornoraţilor, dacă există aşa ceva, nu-i diminuează

cu nimic calităţile. Şi crama, mai bine zis *bodegón*-ul, în prezent pradă şoarecilor şi dispreţului, va continua să fie pentru mine rîul de nectar din care mă adap picătură cu picătură, mereu şi sigur — un văl rubiniu aruncat peste timp şi peste amintiri, la capătul cărora Tomás Manuel, cu mîna pe canea, umple de zor cupă după cupă.

— Încă unul, bătrîne ? Să nu-mi spui că eşti din ăia care se dau bătuţi.

Inginerul amfitrion are un stil autoritar de a bea, cel al oamenilor obişnuiţi să lungească cheful şi să reţină cu el tovarăşul de beţie. Într-o noapte (să presupunem, ca cea în care mi-a povestit păţaniile cavalerului Gaspar), el e în stare să se lase ameţit de un vin bun pînă ai impresia că doarme, pentru ca, dintr-o dată, s-o ia, de la început, aproape proaspăt :

— Hai să mai tragem cîteva pahare şi cînd s-o crăpa de ziuă să golim o cartuşieră pe lagună. Unde-i chitara ?

Drace, dacă a ajuns în halul ăsta, „i s-a urcat bine la cap", cum se spune în limbajul cîrciumilor, trebuie procedat cu mult tact. Mai bine să-l las în pace. Să cînte, să bea şi să repete de cîte ori vrea parabola cu fiica desfrînată. Cu tact, recomand, şi iar îmi recomand mie însumi, în timp ce el îşi caută chitara deasupra butoaielor de vin. Cu mult tact. Există clienţi ai barurilor care la al cincilea whisky sec par morţi de somn, credem noi, dar, bînd în continuare, încep să se reîmprospăteze şi doar la cel de-al zecelea pahar cad iar sub masă. Să se pună cineva cu ei, numai să-ncerce, şi e un om mort, căci băutorii de teapa lor

nu sînt proşti : atenţia lor e îndreptată spre cel care le acceptă compania şi intimităţile. Dacă sînt în formă, devin perverşi ca acei crocodili care se prefac că dorm, şi îşi reglează tirul destăinuirilor în aşa fel, încît în final scot de la curiosul de ocazie exact ce-i interesează. Barmanii ar putea scrie chiar un tratat pe tema asta. Zece tratate, dacă ar vrea. O enciclopedie de mărimea celei britanice *by appointment to His Majesty* [1] Johnny Walker etichetă neagră.

— Tomás, nici nu-ţi dă prin cap ce chef am de un whisky, oftez acum, în gînd.

— Serveşte-te, îmi strigă aşezat pe scara care dădea în curtea interioară, în timp ce-şi acorda chitara.

Dar ne aflăm la *bodegón*, iar în *bodegón* nu se bea decît vin (whisky aici, în sat, se poate găsi eventual doar la cafenea, şi Dumnezeu să mă ferească să mai ajung în mijlocul vînătorilor şi a bătrînului vînzător de lozuri).

Mă apropii de butoiul din care am băut pînă acum şi trag o duşcă : în sănătatea barmanilor, pentru aceşti maeştri ai plăcerii care-i recunosc de la o poştă pe vînătorii de confidenţe de beţivi. Glorie, de trei ori glorie — cînt de unul singur. Dar îmi revin imediat, pun cu forţă paharul pe masă : *Glorie*, niciodată. *Glorie* este o urare de biserică. Barmanii n-au nimic din preoţi. Abso-lut nimic. Sînt doar duhovnici şi dădace pentru cei slabi care cred că balustrada cuştii de spovedanie este un zid al plîngerii şi iertării păcatelor.

---

[1] Desemnat de Maiestatea Sa (engl.).

Splendid, tată, mamă şi duhovnic la preţul unui whisky mic cu sifon.

— Nici un scriitor nu s-a născut ca să complice viaţa, mormăi.

Tomás Manuel continuă să stea aplecat peste chitară.

— Ai auzit, Tomás ? Nici un scriitor nu s-a născut ca să complice porcăria asta de viaţă în care înotăm pînă la gît. Iar barmanii cu atît mai puţin. Nu există nimeni căruia să-i placă să complice lucrurile. Nimeni, scuip eu într-o parte.

Îmi vine greaţă cînd mă gîndesc la naivii care caută tată, mamă şi confident în persoana unui barman, în persoana acestor tipi versaţi, cărora le-au trecut prin mînă dinastii succesive de Johnny Walker, Vat Victoria, Gordon, Vintage, Stolichnaya & Co. Un barman, în adevăratul sens al cuvîntului, este un individ care are profesiunea de comandant de plăceri fiind dotat pentru asta cu simţul măsurii şi cu discreţie. Împarte în mod egal tuturor necazuri şi insolenţă. Sau poate nu ? Scuip din nou, mi-e gura uscată, amară. Poate ar fi mai bine să mă opresc cu vinul şi să las pe altă dată întîlnirea cu băieţii care preferă un whisky mic pe o confidenţă (o să mă despart de toţi de aici, trăgînd un gît din plosca mea de vînător, dacă Furnica-matcă mi-o fi adus-o plină cu rachiu. Pe-acolo trebuie să fie, plină de toate aromele perelor pădureţe.

Fac cîţiva paşi prin cameră. Suspin : amintiri şi pere pădureţe. Şi o jumătate de după-amiază aproape că a trecut. Să-i ierte Dumnezeu, dacă vrea, pe băieţii creduli, iar barmanul din cartierul

dintre *Chiado* şi *Cais do Sodré* să-şi arate tradiţionala lui bunăvoinţă pentru a-i asculta...)

...Pentru că, fraţilor, e mai uşor să treci o cămilă prin urechile acului, decît un chefliu în regatul privat al barmanilor. Învăţaţi asta de la ei. Şi reţineţi că sînt mii de feluri de băuturi şi numai un număr restrîns de băutori — de cheflii, nu ştiu dacă mă fac înţeles. S-o spună barmanii, aceşti fraţi vigilenţi ai noştri, informatorii noştri, rivalii noştri supremi. Manolete, mă gîndesc, îndreptîndu-mă către afiş, a fost şi el un rival suprem. Şi cu glas tare spre Inginer :

— Ştii cum îl chema pe taurul acela ? întreb dar nu sper să primesc vreun răspuns. *Islero*, spun tot eu. *Islero* a fost şi el un rival suprem care l-a omorît pe Manolete. Dar de *Granadino* ai auzit ? Granadino a fost alt rival suprem şi l-a omorît pe Joselito. Ştiu multe lucruri pentru care ai da orice să le afli.

— *Me cago en tu leche* [1], răspunse Tomás Manuel. Are mîna uitată pe corzile chitarei. Ehe, Pazinha Soares, Pazinha Soares...

— Iar începi ?

— Din cîte ştiu, nu s-a născut încă nimeni care să cînte mai bine *fado*. Ciupi cîteva note răzleţe : Pazinha Soares, poeta cimpoiului. Mamă, ce voce avea !

Se pierde — mă uit la el — în amintiri numai de el ştiute, serenade de primăvară la fereastră, parfum de rodii şi vocea aceea exotică a Pazinhei (ca esenţele rare) care, aşa cum spune Tomás Ma-

[1] Puţin îmi pasă de tine (sp.).

nuel, erau pline de nişte inflexiuni ascunse, perfect armonizate cu un corp indiferent ca al ei, Pazinha Soares, „azi în serviciul intelectualilor".

— Am spus-o, îi întrerup eu gîndurile. Primul *fado* e pentru Pazinha Soares. Doamnelor şi domnilor, la cererea generală, Excelenţele Voastre veţi asculta...

— În picioare, protestează camaradul meu.

— Ai dreptate. Ori respectăm publicul, ori o lăsăm moartă. Doamnelor şi domnilor, cîntă pentru dumneavoastră celebrul amator, Inginerul Palma Bravo, Excelenţele Voastre veţi auzi... Ce *fado* vrei să cînţi ?

— Nici unul, răspunde el cu voce stinsă. Şi imediat, zbierînd : Nici unul, am mai spus o dată. Pentru palavragii nu ştiu să cînt.

Pare că-şi ia rolul în serios în comedia pe care a montat-o el însuşi.

Se duce să-şi pună chitara pe unul din butoaie şi revine cu gura întredeschisă, supărat.

— Recunoaşte, voi toţi detestaţi *fado*-ul.

— Care voi ?

— Tu şi toţi scriitorii. Atît mi-ar mai lipsi, să fii şi comunist.

Se lăsă pe scaun cu o mînă obosită. Apoi bombăne :

— Ai vrut să mă-mbeţi, dar ai dat chix. Eu am prins mult mai mulţi şmecheri într-un an decît o să prinzi tu în toată viaţa...

Nu spuneam eu ? Niciodată să nu-i crezi... Paharul otrăvit îşi făcea efectul, acum o să înceapă ciclul şi nu ne mai rămîne decît să ne spunem noapte bună şi să ne oprim aici.

Dar el începe din nou să vorbească. Pe alt ton. Un ton dulceag al unuia care ar dori să respecte liniştea celuilalt.

— M-am pilit, bătrîne ?... Îmi întinde mîna : *Sans rancune ?* [1] Gata, mergem să bem un whisky la Lisabona. Numai un whisky, neprihănitule. Ca să facem pace.

Cu greu ajungem în curte, dar este un adevărat chin să-l conving să urce scara pînă-n casă. La fiecare treaptă o pauză. La fiecare treaptă şi-aduce aminte de Lisabona care este un oraş în care mai poate omul să-şi facă pe plac şi, după aceea, se întoarce în sat. Sughiţă :

— Toate oraşele sînt o capcană. Şi iar începe să sughită : Asta e !

O să-l las pe verandă, nu-i altceva de făcut.

— Stai puţin, nu te grăbi. Tu ştii de ce nici un bărbat nu trebuie să facă dragoste cu nevasta lui ? Rămîne tăcut în aşteptare ; tăcut, clătinîndu-se. Tu ştii, reîncepe el, ştii de ce chestia asta trebuie să fie considerată un delict în faţa legii ? Hai, să-ţi explic. Pentru că femeia legitimă e ruda cea mai apropiată pe care o are bărbatul şi între rude apropiate legăturile acestea sînt interzise. Este sau nu este adevărat ?

— S-a făcut frig. Cred că am răcit.

— Ne vindecăm la Lisabona. Tomás Manuel se agaţă de jacheta mea. Haide, bătrîne. Să mergem pînă la Cascais sau la localurile de *fado*. Poate-o întîlnim pe Pazinha Soares.

Şi apoi, zgîlţîindu-mă cu furie :

[1] Fără duşmănie (franc.).

— Cine ştie ! Apropo, ce m-a apucat de mi-am amintit de Pazinha Soares ?

(O fi existat cu adevărat o Pazinha Soares ? Mă întreb şi astăzi cu îndoială.)

X

SCOŢÎNDU-MI LUCRURILE din valiză, dau peste un număr din revista *Merkur*, consacrat lui Hans Magnus Enzensberger :

Dacă într-o zi Gafeira va deveni o carte (ceea ce depinde de inspiraţie, de uşurinţa condeiului şi de ţinerea mea de minte), dacă într-o zi laguna şi satul, cei vii şi spectrele celor morţi vor veni din nou la mine dar numai în corp de literă 12/14 şi în şpalturi presărate cu alte simboluri (care sînt semnele corectorului), atunci nu m-aş lăsa pînă cînd nu aş introduce în carte o jumătate de duzină de rînduri, extrase din Enzensberger (*Politique et Crime*, editura Gallimard) :

> „Rolurile martorilor fuseseră, în sensul strict al cuvîntului, bine aranjate, învăţate şi repetate pînă la saturaţie, în aşa fel încît la dezbateri cei care apăreau nu erau personaje reale, ci o reprezentare pe care ele şi-o construiseră din ei înşişi şi din tezele pentru care se băteau ; Anna Caglio nu apărea ea însăşi, ci ca altcineva, care interpreta rolul Annei Caglio..."

XI

LAGUNA, PENTRU oamenii de aici, înseamnă buricul pămîntului, izvorul belşugului. Culcuşul. Insula. O insulă de apă înconjurată de pămînt şi de cătuşele legii, de jur împrejur.

Dar orice ar fi ea, insulă, culcuş, coroană de fum sau constelaţie de păsări, pentru comunitatea de ţărani-muncitori [1] care o locuiesc, numai satul constituie unitatea de măsură a universului şi nicidecum fabrica unde lucrează sau grădina pe care o cultivă în timpul liber. Din cauza aceasta, locuitorii Gafeirei îi cunosc atît de bine ciclurile, anotimpurile, animalele care o populează şi capcanele, cele pe care le are şi cele pe care le pun paznicii ei. Şi, la fel şi laguna (şi pîcla permanentă care pluteşte deasupra ei) care m-a chemat aici şi mă ţine între patru pereţi cu aşteptarea şi amintirile.

Mă aflu printre două feluri de ruine, doar asta pot spune. Înspre şirul de munţi, o casă abandonată ; în mijlocul satului, un şir de splendori romane catalogate piesă cu piesă de un Abate. Trebuie să fi fost fericit acest om, în special pentru plăcerea de a ordona lucrurile mărunte, care se

---

[1] Denumire improprie, valabilă numai în cazul ţăranului care, într-o agricultură în curs de mecanizare, capătă caracteristici asemănătoare muncitorului, fără a se identifica complet cu el. Neavînd pămînt, locuitorii Gafeirei prestează o muncă necalificată în fabricile din împrejurimi. Lipsa de perspective în industrie şi îndepărtarea treptată de muncile agricole îl determină să aibă un comportament nehotărît ; pentru aceasta, în lipsă de altceva mai bun, i se spuse „ţăran-muncitor“ (din caietul cu însemnări) (n.a).

simte din stilul său atît de plin de bun-simţ şi de adevăr. Atît de senin...

Dar de fiecare dată cînd, aflîndu-mă în această cameră, mă apuc că colectez însemnări şi pasaje din cărţi uitate, ce altceva fac decît să mă pasionez şi eu după curiozităţi ? Aşa este, dar o fac fără linişte — mereu neliniştit, latura mea critică, eul meu independent. Niciodată n-am reuşit să povestesc o întîmplare împăcat cu mine însumi şi cu eroii care o populează, şi niciodată n-am reuşit s-o recitesc în linişte.

Şi am patruzeci de ani, patruzeci şi unu.

Important este că şi într-o cameră de pensiune ajung ştirile despre ce se petrece în lume, despre viaţa dinafară. În timp ce, întins pe pat, citeam cartea Abatelui, sau *Tratatul despre Păsări*, ajungea să-mi ridic capul ca să văd corola de nori care mă chema zi de zi la vînătoare, la ploaia de pe cîmp, la lucruri concrete. Cînd se-nsera ceaţa se contopea cu întunericul şi totul sugera că a sosit ora despărţirii, şi că fără îndoială laguna se izolase de sat. Şi totuşi, nu. Jocul continua : în dangătul clopotelor, zeci de ţărani-muncitori se întorc de la oraş şi această muzică îmi aminteşte de coşurile cu ţipari smulşi din apele dimineţii în incursiuni rapide în drum spre fabrică. În acest fel se petrecea viaţa în Gafeira, şi continua să se petreacă, căci ochii oamenilor erau mereu aţintiţi spre lagună. Cînd se crăpa de ziuă, siluete de ciclişti băgaţi în apă pînă la genunchi ; la asfinţit, dangăt de clopote şi ţipari pe grătar. În timpul zilei, corola de nori. Cît o fi ceasul ?

ORELE : Este încă prea devreme pentru ziarele de seară. Se vede, deoarece în jurul cafenelei nu este încă agitația care să anunțe sosirea veștilor în sat. Pînă atunci cine vrea noutăți trebuie să se mulțumească cu cele ale Bătrînului cu lozurile, iar Bătrînul, cinste lui, nu se ia după știrile din ziare ; el le are pe ale lui. Veștile rele de la lagună îi ajung cu vîrf și îndesat ca să dea explicații despre orice.

STRĂINE, ATENȚIE LA PROVERBE : Dacă laguna înseamnă bunăstare și dacă, așa cum spune zicala, orice bunăstare aduce necazuri, mai bine să n-o dorim. E vorba de una din nenumăratele maxime ale înțelepciunii populare, născocită în epoca resemnării creștine și pusă în circulație pentru ca nimeni să nu rîvnească la bogăția celor care o țin ferecată. Întocmai, Inginer amfitrion. Din respectul adevărului și numai pentru mine însumi, mă lepăd de bunăvoie de Cămașa-Omului-Fericit. O prefer pe a mea...

...ȘI AUTOMOBILELE CARE SE AFLĂ ÎN PIAȚĂ : Sînt șase în acest moment, și existența lor dovedește, cu sau fără proverb, că bunăstarea are și partea ei pozitivă (toate acestea : automobile, bărci care vor brăzda apele mîine, bani pentru puști de marcă bună, bani pentru a cunoaște viața și plăcerile... și alte multe, multe altele).

Bineînțeles că are și părțile ei rele, sigur că da. Ani de-a rîndul laguna a adunat atîta otravă pentru omorît pești, a suportat atîta praf de pușcă, atîta despotism încît — mă limitez să repet spusele Primarului — îl frige pe cel care îndrăznește s-o

jignească. De aceea, logic, în mod obligatoriu, se pregătește să devoreze casa lui Palma Bravo („care nu va întîrzia să se prăbușească pe coastă în jos, trăgînd după ea spirite și cîini blestemați" — profeția Hăitașului, la cafenea) ; tot de aceea ea îi întărîtă de departe pe dulăii Inginerului și asistă, indiferentă, la nebunia care va pune stăpînire pe toți ; și, în sfîrșit, motiv pentru care Maria das Mercês a primit îmbrățișarea morții în dimineața de 12 mai anul trecut. Totul s-a petrecut conform dosarului încheiat la proces, conchid, aprinzîndu-mi o țigară.

Dar, pentru curiozitatea mea, mă întreb, a citit cineva dosarul procesului ? Primarul, bineînțeles. Și a înțeles el ceva dincolo de „adevărul faptelor" ? Mă-ndoiesc. Are problemele lui, și nu are timp să mai despice firul în patru mai ales că a fost clasat oficial. „În documentele procesului scrie foarte clar", s-a debarasat el de mine, punînd punct acestui subiect.

De acord, prietene Primar, documentele sînt clare. Dar semnele de violență ? Sau, mă întreb în ignoranța mea, e tot fantezie ceea ce se spune despre urmele de lovituri pe cadavru ?

— Nici vorbă. Cineva a lansat zvonul ăsta ca să-l bage la apă pe Inginer. Excelența Voastră mă înțelege : am văzut corpul ; nu avea nici cel mai mic semn de violență.

— Se vorbește de haine rupte...

— Da, și de zgîrieturi. Nu-i normal ? O doamnă în mijlocul mărăcinilor, noaptea la ora aia...

Maria das Mercês s-o fi împedicat de mai multe ori fără să-și dea seama, înainte de-a fi înghițită de lagună. Desculță și în cămașă, a fugit orbește,

s-a agățat de crengi, s-a zgîriat în ghimpii mărăcinișului de mure. A alunecat pe mușchi și s-a rănit în spini. Alerga înnebunită, în neștire.

— A făcut mai mult de doi kilometri pînă să ajungă la Urdiceira.

Primarul punea în ordine hîrtiile pe care mi le arătase, facturi, bonuri pentru vînătoare, ca de obicei. Doi kilometri, poate mai mult, în nici un caz mai puțin.

— Urdiceira, îngîn eu. Numai dracu putea s-o îndemne să aleagă un loc ca ăla.

— Se spune că cine se sinucide își alege singur destinul. Poate că al ei a fost oceanul, cine știe.

— Oceanul sau mlaștina ? Să fim clari, prietene Primar !

— Oceanul. Înclin să cred că oceanul.

La fel spune și hangița mea. Ideea (care este „doar o presupunere" — adăuga imediat reprezentantul celor Nouăzeci și Opt — „ținînd cont că procesul verbal nu spune nimic despre acest lucru..."), această idee vine să confirme ura neîmpăcată pe care Maria das Mercês o nutrea pentru lagună. Ca să scape de ea, n-avea altă alternativă decît oceanul. Oceanul și numai oceanul. Se îndrepta spre dune, auzea deja mugetul valurilor chemînd-o în acea parte și, cînd s-a rătăcit, vrînd să scurteze drumul, a rămas prizoniera mlaștinii de la Urdiceira. Laguna o cuprinsese. „Pleosc" — urla Bătrînul cu lozurile, către ascultătorii săi din cafenea.

Supoziție neîntemeiată, să te-ncrezi în povestea cu alegerea destinului ori în scornelile unui vînzător de bilete de loterie. „Într-adevăr, neîntemeiată", întăresc eu intrigat de liniștea din cafeneaua

de peste drum. Bătrînii înțelepți au multă experiență, nu zic nu, dar asta nu ajută decît pentru a-i întreține pe gură-cască. Ei dezumanizează, îmi spune latura mea critică. Maria das Mercês nu iubea atît de mult viața încît să fie capabilă să-i pună capăt cu propriile-i mîini. Moarte frumoasă nu exista pentru ea. Numai „moartea la naștere...", nu așa o auzisem spunînd ?

LIPSEȘTE O VIRGULĂ ÎN PEISAJ : Și seara se scurge în cea mai mare liniște. Nici măcar un firicel de vînt, nici o pasăre, nici un huruit de motor nu coboară de pe colină de-a lungul șoselei. Asta, în fond, seamănă cu moartea. Poate dacă o barză s-ar așeza pe turnul bisericii — asta ar fi virgula. Un gît lung și îndoit deschis în aer deasupra pieței. Berzele se gîndesc mult la copii, așa se pare. Umblă din loc în loc și se gîndesc mereu la ei.

Drace, ce-ai spus : „Moartea este frumoasă doar la naștere..." Dacă Bătrînul ar auzi, s-ar repezi la mine mai supărat ca niciodată :

— Să nască, ea ? Hi, hi, hi... Mă faci să rîd.

Va otrăvi după-amiaza cu rîsul lui răutăcios și în loc de virgulă vom avea o coridă de semne de întrebare în peisaj. Rîsul batjocoritor ar putea mînji cu un nou tatuaj memoria Mariei das Mercês, spurcată definitiv de batjocură.

— Hi, hi, hi... Stearpă ca o catîrcă, hi, hi... Stearpă, așa era.

Și, de fapt, oricît de puțin credit i s-ar da unui bîrfitor public, acuzația sa continua să planeze : Maria das Mercês, femeie neroditoare. Peste sin-

gurătatea lagunei şi peste singurătatea ei însăşi, soţie stearpă care urăşte pîntecele întunecat al lagunei (către care, în schimb, Tomás Manuel se simţea atras cu aiurelile sale despre morminte scufundate). Îl ura atît de mult încît a sfîrşit prin a i se oferi ? !

Reîntoarcerea la lichidul amniotic... E corect, doktor Freud ? Uşurel... Publicitatea e suprasaturată de teoriile freudiene. Şi conturile bancare ale discipolilor psihanalizei, bineînţeles. Pun pariu că şi Herr Goebbels bea şi se adăpa din teoriile lui Freud cu un pai de oţel fabricat de Krupp.

XII

„FEMEIA NERODITOARE..." Îmi place, este o expresie elevată, bine găsită — un titlu pentru o alegorie :

FEMEIA NERODITOARE

Pe cîmpul alb al unei foi de hîrtie (care este, în mod indiscutabil, un teritoriu atrăgător, un cîmp de explorat), în centrul şi destul de sus se aşterne fraza. Ea singură, ca un titlu, ca o diademă cu şaptesprezece litere. Puţin mai jos va veni în semn de omagiu (cu sau fără dedicaţie : „Maria das Mercês, 1938—1966"), gravat pe întreaga pagină, cu un arbore de rodii înflorit care creştea şi în curtea Pensiunii. Va fi un desen meticulos, făcut în întregime din petale decupate, fiecare cu semnificaţia sa.

Rodia este un arbore sălbatic, mereu năpădit de legiuni de furnici. Cu toate astea, ea merită omagiul, căci, în acest anotimp şi pe acest pămînt dezolant, rodia este singura expresie de bucurie a Naturii. Arbore sălbatic, cu o coroană dantelată, cîndva, nu de mult, încărcat de fructe frumoase, acum doar înflorit : în jur nu văd decît pietre şi furnici, resturi de mîncare şi cîini în aşteptarea stăpînilor. Rodia, acoperind pagina, ca într-un ierbar de şcoală, cu frunzele tatuate cu injurii (cele ale Bătrînului), cu florile strivite de bîrfă, cu mlădiţe acoperite de furnici. Este un imn purpuriu, expus la soarele toamnei, acest arbore care susţinea pe braţele sale de culoarea aramei o cupolă de conduraşi veseli. Are, într-un cuvînt, nepreţuita utilitate a frumuseţii — un lucru foarte important.

A elogia soţia sterilă nu este o treabă uşoară, şi cu atît mai puţin cu retorica unui amator. Dar despre bărbaţii sterili ? De ce nu vorbeşte nimeni de bărbaţii sterili, nici măcar imparţialele almanahuri populare din care se inspiră Bătrînii şi Hăitaşii ? Cine este vinovatul care împiedică rodirea ? Este soţia neroditoare sau sămînţa care nu are putere să trăiască în ea ? Sînt amîndoi de vină ? Trebuie să notez asta. Respectabila breaslă a medicilor este cea care ar trebui să se pronunţe.

Sînt sigur că, nu prea departe de aici, într-un cabinet din oraş, există cu siguranţă o fişă care ne-ar lămuri. *„BRAVO, Maria das Mercês da Palma ; născută la Lisabona 1938 ; antecedente familiare — fără interes ; antecedente personale..."* Stop. Este o muncă inutilă : *„antecedente personale"*, ceea ce putea arunca puţină lumină asupra problemei este un subiect care rămîne secret me-

dical, face parte din înțelegerea care a existat între defunctă și omul în halat alb. Este inutil să insistăm, căci pactul este pact și ambii, defuncta și omul în halat alb, au ascuns cu grijă anumite secrete ale trupului. Este inutil să-l abordăm pe medic în privința asta.

Să încercăm altă pistă. Să lăsăm la o parte cabinetul din Oraș, și să ne îndreptăm privirea mai spre sud, mult mai departe de pădurea de pini — și acolo, la Lisabona, la o sută treizeci și cinci de kilometri distanță de Gafeira, o oră și jumătate pe șoseaua asfaltată (media unui Jaguar E), mai există o fișă. Nu chiar o fișă. Un vraf de documente clasate în secretariatul unui externat religios. Dacă ne-ar ajuta Dumnezeu, am putea găsi caiete de școală, pînze brodate și fotografii din vremea cînd era elevă, în care Maria das Mercês apare an după an. În cele mai vechi cu fundă în păr, în cele mai recente cu tocuri înalte.

Ca să se asorteze cu călugărițele licențiate care îl conduceau și cu terasele mari de unde se putea contempla fluviul Tago, acest colegiu trebuia să fi fost sever și foarte căutat. Se pare că da, și mai este și acum. Colegiul a fost reprezentat la înmormîntarea Mariei das Mercês printr-o coroană de flori, semn al amintirii și al recunoașterii purității, și a ținut o slujbă, în capelă, pentru sufletul nefericitei foste eleve. Sever și foarte căutat. În clipa de față dorește numai să nu se mai scormonească atît în jurul unei foste eleve și să se șteargă cît mai repede pata care a căzut pe analele colegiului. „Tăcere", ordonă călugărițele bătînd din palme. Toate poartă verighete pe deget și inimi mari de metal prinse de haine.

— Iată aici roaba ta, Doamne...

Maria das Mercês a călcat pe aceste coridoare. A făcut primul tricotaj stînd pe iarba din parc, s-a jucat de-a bătălia navală în săli de clasă dominate de crucifixe de argint. Exista pe vremea ei — există și astăzi ; și-n timpurile care vor veni ; și va exista întotdeauna — o Tînără Soră predestinată să simbolizeze Inocența și Puritatea zorilor, „Sora neprihănită din grădina ferecată" (Solomon IV—3). Mai există în acest colegiu o Stareță Perfectă, Severitate și Austeritate, și o soră adolescentă îndrăgostită, care visează să atingă, dincolo de vitralii, soarele și norii. Și ca ea mai sînt multe eleve, mult mai multe decît te-ai aștepta : unele care schimbă bilețele de la o bancă la alta, fluturași cu secrete ; altele care copiază versuri de canțonete ; nu lipsește nici măcar eleva care desenează pe caietul de notițe o figură de femeie, mereu aceeași, scriind dedesubt : Sora Melancolia. De la aceasta să nu se aștepte nimic senzațional. Dacă va continua așa (de fapt n-o va face...) va deveni „mireasa Domnului", spre mîhnirea noastră a celorlalți. Toate astea se întîmplau la colegiul Sfînta Tereza, *Las Moradas*.[1]

Nu cred că Maria das Mercês a încercat vreodată momente de meditație mistică. Devotament, studiu, comportament — totul în limite normale. A trecut prin colegiu cu dezinvoltura pe care o etalează într-o fotografie păstrată în Casa din lagună : lîngă Maica Stareță, cu racheta de tenis sub braț, cu rățoiul Donald imprimat pe bluză ; are

[1] *Locuințele* (sp.).

fundițe în păr și își ascunde un început de zîmbet. Și totuși — și asta îți atrage atenția — se observă la ea ceva imprevizibil. Sînii ? Nu numai sînii. Coapsele, care sînt mari și bine formate. Adio copilărie. Și totuși, îi dau cel mult unsprezece ani.

Privind-o la vîrsta aceea, și cunoscînd-o apoi, doamnă a lagunei, am dedus că trupul care va rămîne neroditor se plăsmuia prea de timpuriu în formele sigure și definitive ale madonelor internatului. Am dedus, de asemenea, că același corp, dintr-o cauză pe care nu putem s-o ghicim în nici un fel, va evolua spre echilibru, suplețe, armonie, devenind silueta elegantă care se plimba pe veranda casei în pantaloni lungi și cu eșarfa în vînt. Despre Tomás Manuel nu vom avea vești, deocamdată.

Șapte ani de căsătorie, într-un continuu du-te-vino. Dar iată că în Gafeira a mai sosit cineva. Se văd patru mașini de vînători în piață, în afară de a mea și de furgoneta Primarului. După-amiaza este liniștită, chiar dacă-i rece. În vale, suflă ca de obicei, dinspre mare, briza înserării (eșarfa Mariei das Mercês flutură ușor...) și aduce semne de ceață. Un octombrie cețos pe lagună, într-un an care rămîne să fie stabilit. O mie nouă sute și cît ?

Din cînd în cînd tinerei soții i se pare că aude telefonul. Alteori motorul unui automobil ; alteori poarta scîrțîind din balamale, ca și cînd acest lucru ar fi posibil fără ca dulăii să dea vreun semn. Acești cîini blestemați. Dar telefonul a amuțit de mult, pentru că prietenele ei joacă mereu cărți la oraș în casa uneia sau alteia ; sau sînt la cinematograf — cele din Lisabona. Cîinii, Lord și Maruja,

dormitează peste resturile cinei, cu un ochi închis și cu celălalt, pe jumătate deschis, conectat la nas și la urechi. Cît despre automobil, „este exclus", cum ar spune Inginerul. „Absolut." Vîntul suflă dinspre casă spre șosea. Imposibil să auzi motorul de la asemenea distanță.

Maria das Mercês s-a dus în camera ei să ia o aspirină și acum se sprijină pe unul din giganticele vase de teracotă de pe verandă, plimbîndu-și ochii de-a lungul țigaretului pe care îl strînge între dinți. La capăt, mucul țigării se aprinde și apoi moare ; ca un far nesigur care veghează.

Unde o fi umblînd omul acela ? Mă întreb și eu. Prin Africa ? Prin Lisabona ? Satul este nemișcat. Mașina poștei nu sosește cu ziarele. Mica servitoare și tînăra cu cei doi seteri au dispărut. Ce s-o fi ales de Inginer ? A fugit la moartea nevestei?

XIII

ABIA ACUM, la ora optsprezece și paisprezece minute, sosesc ziarele de seară și nădăjduiesc să anunțe timp frumos. Să sperăm. În cinstea și pentru gloria celui mai frumos gîscan al sezonului micuța servitoare trebuie să-mi aducă un „Diário de Lisboa" sau un „Diário popular", care să nu-mi vorbească de ploaie și nici de vînt puternic, și cu atît mai puțin de tunete. Neapărat, căci este la mijloc un pariu pe bomboane. Și acest pariu mă privește și pe mine.

Vînzătorul de bilete de loterie și-a instalat taraba cu ziare pe una din mesele de la intrarea în

cafenea şi, de aici, de acolo şi de dincolo încep să apară clienţii săi de fiecare zi. În afară de ei vin şi străini, vînătorii care-şi trec timpul plimbîndu-se şi vizitînd birturile ca turiştii. S-au întîlnit în aceleaşi locuri, au ascultat aceleaşi persoane, curînd se vor cunoaşte mai bine. Cînd se vor întîlni la ora cinei, în sala de la parter, vor schimba în mod obligatoriu impresii despre lagună cu informaţiile pe care au putut să le adune, apoi vor urma discuţiile despre cîini, praf de puşcă şi, uneori, problemele legate de legi. Cunosc placa. Dar, grăbeşte-te, micuţă servitoare. Ziarul acesta de seară este foarte important pentru pariul nostru, ducă-se-ncolo ceilalţi vînători. Să fiu cîine dacă merită să-ţi pierzi timpul cu ei!

După cum spune ziarul, mîine totul va fi în perfectă ordine. Valuri de ceaţă pe coasta meridională — nu pe asta, ferească Dumnezeu —, temperatura în uşoară scădere şi clasicul vînt moderat, care, culmea, suflă dinspre nord-vest. Perfect. Îmi pare foarte rău pentru respectatele zburătoare ale acestui nobil şi prosper ţinut, dar totul este scris în ziar. Degeaba vor să fugă spre mare, pentru că vîntul le împiedică, nici posibilitatea asta de salvare nu le-a mai rămas.

Mă întind pe pat ca să citesc ziarul. Îl răsfoiesc cîteva minute şi-mi văd degetele pline de tuş, murdărite de o negreală mată, de plumb. E sudoarea, îmi spun; amara şi chinuita sudoare a unor mici foi care s-au născut prin grija atenţilor redactori şi au trecut prin lanţul succesiv de secţii şi birouri, puneri în pagină, amînări, temeri, pînă să ajungă sub impresionantele rotative. Frecînd degetul mare de arătător, simţim încleindu-se efortul şi palpăm aproape sporii imperceptibili care acoperă şi atenuează înălţimile şi abisurile conştiinţei noastre. Sînt ziare care nu depăşesc mediocrul, asta-i tot ce se poate spune despre ele, după ce le citeşti. Şi cu multă sudoare, comunică tot ce ne pot comunica. Au fost atît de unse şi atît de curăţate de cenzură, încît îţi murdăresc mîinile.

Acesta, în special, e foarte anemic. Mesager maltratat, dar convins (în articole de fond şi în cronicile zilei) de Nobila Misiune de Organ de Informaţie în Structurile Naţionale, a ajuns în Gafeira îndopat de bun-simţ şi convins că autoritatea i-o conferă cele douăzeci şi patru de pagini pe care le etalează de obicei. A ajuns obosit, fără voce, se poate spune. Îl desfaci şi-ţi dai seama că nu spune prea mult, poate doar pentru cei care citesc printre rînduri. Dar, dă-l încolo! Rău sau bun totdeauna prezintă un buletin meteorologic promiţător. Să sperăm că nu va da greş. Că de astă dată n-o să greşească prea mult, ca anumite previziuni făcute de NASA — mi-amintesc eu, văzînd întîmplător fotografia lui Edwin Aldrin zîmbind pe două coloane de pe prima pagină.

UN AGRICULTOR SĂRBĂTOREŞTE NAŞTEREA FIULUI SĂU

Beja, 30 — Peste cinci sute de invitaţi au sărbătorit la Monte de Santa Eulália, proprietatea Domnului Patricio Melchior, naşterea primului băiat al acestui agricultor.

S-au consumat, printre alte feluri, doisprezece curcani, douăzeci şi patru de iezi,

cinsprezece purcei, treizeci și unu de pui și o sută de kilograme de carne de miel. S-au băut o sută de litri de vin, patru sute de sticle de bere, două sute de sticle de whisky...

...fără a lăsa impresia că aceasta este o sfidare adusă zîmbetului lui Edwin Aldrin. Rîzi, cosmonaut inabordabil, de victoriile care se repurtează aici jos, pe pămînt, și nu te speria. Știu, *mea culpa*, destui cetățeni, proprietari de pămînt și clienți ai cabaretelor, care sînt capabili să gîndească precum latifundiarul nostru și, între noi fie zis, de fapt, nu mi-e teamă s-o spun. Știu cum privesc ei viața, cu cîtă insistență și cu cîtă emfază își educă progeniturile după placul lor, dîndu-le povețe despre lume și femei. Cu toate astea le doresc : *Salute e figli maschi* [1] — care este o urare (se spune) la adevărații napolitani.

Edwin Aldrin mă privește : Cu buzele sale albe de american îmbuteliat în oțel.

Este sătul de război și de publicitate, dar este un cosmonaut — să nu uităm asta niciodată. Este un om care crede în miracolele pe care le descoperă alți oameni, pentru că își riscă viața probîndu-le ; și în această calitate, merită toate elogiile chiar dacă se numește Edwin, Gagarin sau are numele codificat, cum ar fi Maior Alfa Zero. Singurul lucru pe care nu-l merită este vorbăria politicienilor de la Cap Kennedy — spun eu compătimitor pentru buzele albe. Iar telegrama care

[1] *Sănătate și numai băieți* (it.).

urmează în ziar este o adevărată insultă. Ar fi trebuit să fie interzisă de Liga Inteligenței Publice.

Plecînd de aici, este destul să vreau și aș putea să fac zeci de reflecții. Un om care crede în ceva, un astronaut, duce cu el fire invizibile de umanism într-o strălucitoare propulsare. Îl urmează în călătorie întreg bătrînul nostru univers — cu alte buze, la fel de înghețate, și cu alți scafandri la fel de tenebroși. Credeți-mă. Vorbesc cu mîna pe inimă, lăsînd modestia, pentru că mulți dintre bunicii mei portughezi au fost și ei faimoși oameni de știință în descoperirea lumii. Chiar faimoși, fără să exagerez. Triumfători diabolici în cele șapte colțuri ale lumii, și ei la fel de sacrificați de speculațiile politicienilor care și atunci ofensau Liga Inteligenței Publice care în acea epocă, secolul XVI, nu exista. Nici azi nu există, din nefericire.

Cînd moare o muscă se nasc o mie de furnici. Muștele se plimbă pe parchet în jurul patului, profitînd de ultimele raze de soare și de confortul camerei. Leșinate, presimțind iarna care se apropie, încearcă din cînd în cînd un zbor scurt, apoi reîncep să se învîrtească pe podea. Știu foarte bine că zilele le sînt numărate. Dar, asemeni criminalilor în curtea închisorii, se mișcă într-un spațiu limitat, simulînd că-și refac forțele, prefăcîndu-se cu toată răutatea care le caracterizează, cu tot sadismul și lașitatea lor. Ajung să se urmărească și chiar să se împerecheze. Deși condamnate la moarte, fac amor. Multe dintre ele vor rezista pînă mîine, pentru a benchetui cu sîngele proaspăt

al păsărilor ce vor fi vînate în lagună, apoi vor cădea cu picioarele în sus dînd din aripi, învîrtindu-se în jurul lor și rostogolindu-se ca și cum s-ar juca, înjunghiate de pumnalul iernii. Apoi, vor apărea cohortele de furnici ca să le tîrască, pentru că, lucru știut, cînd moare o muscă, se nasc o sută de furnici și un milion de viermi.

Încă o dată zîmbetul alb : În timp ce muștele se plimbă, călătorul prin spațiu pare suspendat pe prima pagină a ziarului meu. Dacă i s-ar descrie aventurile fabuloase ale portughezilor, care au fost înaintea lui navigatori ai imposibilului, poate n-ar crede.

Dealtfel, nimeni nu ar putea anticipa, dacă ar crede sau nu. A-i incita pe patronii navigatorilor noștri să-și spună părerea despre faptele eroice ale unui cosmonaut este un argument derizoriu, care supără. Sîntem sătui să tot auzim asta în discursurile academice și în cronicile oficiale. Aldrin n-ar avea niciodată timp pentru așa ceva. Este extrem de ocupat cu viitorul, pentru a mai da atenție ignoranților secolului XX...

...Acesta este prețul pe care-l cere timpul : „Absolut", mi-a spus odată Tomás Manuel. „Fiecare epocă cu prețul ei." Vedea cum sînt tocate pădurile de fabricile de celuloză (chiar el avea una, dar, ce folos !) ; vedea vînatul cum dispare („nu va trece mult și ne vor rămîne doar potîrnichi de crescătorie și iepuri în conserve", profetiza el) ; în orașele din interior apăruseră *snack-bar*-urile („Ospătării", așa le numea el), unde simplele și plăcutele șervețele de in începuseră să fie înlocuite cu șervețele de hîrtie („hîrtie higienică de șters la orificiul gurii") ; vedea în Gafeira pe fiii emigranților plimbînd tranzistoarele („conserve de muzică") ; vedea toate astea și nu-și făcea iluzii :

— Este prețul pe care-l cere timpul. Ca să ai Jaguar și să faci partide de vînătoare în Safari-Africa, trebuie să accepți toată înșelătoria asta.

— Și ca să fie mai puțină foamete...

Răspunsul lui :

— Așa-i ! Cu băncile de spermă și cu o populație care crește în acest ritm, mă întreb cum se va rezolva problema foamei. Și, imediat, într-un acces de sinceritate pe care n-o să-l pot uita ușor : Spermă în eprubetă, ai văzut unde au ajuns măgarii ăștia. Ne vor trimite perechi de coarne perfect sterilizate și, pe deasupra, îi vom rămîne foarte recunoscători Științei. Ce porcărie ! Dacă merg mai departe or să facă un rahat din originea bunicii lor.

În scîrba cu care Tomás Manuel vorbea de băncile de spermă și de originea bunicilor oamenilor de știință, care nesocotesc orgoliul masculin, în ura care îl cuprindea din cap pînă-n picioare, nu se ascundea oare disperarea celui ce se vede incapabil să facă să rodească un pîntec de femeie ? Pun întrebarea, este o simplă supoziție. Dealtfel, cum o dovedesc ?

În ce mă privește, din cîte știu despre Inginer și despre felul lui de-a fi, nu-l văd ducîndu-se să bată la ușa doctorului pentru a se supune unui test de sterilitate. Orice, în afară de asta. Dacă există subiecte despre care bărbații nu discută, acesta este unul dintre ele, doar dacă vom ajunge timpurile în care să fim cu toții clasificați după

spermatograme. Nu. Mai bine îndoiala. Sau și mai bine să verificăm pe cont propriu, experimentînd înafara spațiului conjugal, așa cum fac mulți concetățeni, mari latifundiari și clienți ai cabaretelor. Da, dar cu cine ?

Trec în revistă colecția de femei a lui Tomás Manuel — o parte din această colecție, atît cît am putut reține, bineînțeles — și aleg pe una dintre femeile cele mai independente și mai puțin complicate : Gatucha, Gatucha Abrantes Lemos, o fată pe care mi-a descris-o odată în cadrul unei aventuri cu poliția. Mamă precoce, deci cu proba care mă interesează, și deja transformată în femeie cu prestanță și frumusețe într-o proporție fericită (*racée* [1] a fost cuvîntul pe care i l-a atribuit cînd mi-a vorbit despre ea), Gatucha nu era încă pe atunci dama de la magazinul din Cascais și nici nu-l cunoscuse pe industriașul care mai tîrziu murise de sincopă cardiacă pe autostradă. Inginerul încercase și poate că reușise. Exemplele nu lipsesc, chiar eu am luat parte la botezuri de băieți rămase în istorie. *Ecce homo*, acesta este whisky-ul meu.

Odată aranjată treaba, Tomás Manuel ar fi trebuit să facă primele avansuri. Dar să vedem mai bine : admițînd că într-adevăr ar fi rezultat un fiu, cine-i garanta lui, inginer în provincie, că era al lui ? Cu toate jurămintele presupusei Gatucha, cu toate lacrimile și celelalte, n-ar fi continuat să-l roadă îndoiala ? „Fii atent", îl sfătuia prudența bătrînilor Palma Bravo. „Să faci copii cu femei nelegitime este pierdere de timp."

---

[1] Rasată (franc.).

Avertismentul fusese dat, acum mă ridic și mă apropii de fereastră. De la fereastră pînă la pat, de la pat la fereastră, ce altceva se mai poate face în Gafeira ?

Ai amuțit, partea mea critică ?

XVI

(...) UN PROPRIETAR de orezării, João B. de L., crescător de vite și președinte de concursuri hipice, jură pe ce are mai sfînt că niciodată nu a acceptat o chitanță de la salariații săi, pentru că, la cei șaizeci și opt de ani, încă mai are încredere în cuvîntul altora. În noaptea de Crăciun, totdeauna își adună familia și ia masa cu servitorii, iar atunci cînd se naște un copil în casa unui lucrător de pe moșie, oriunde ar fi, niciodată nu uită să-i trimită o dotă : un cordon de aur dacă-i fată, două acțiuni la Compania Agricolă J.B. de L., Moștenitori, dacă este băiat. „Aplic socialismul în felul meu", obișnuiește el să spună.

Am auzit despre obiceiul altuia — pe vremuri — care făcuse bastarzi cu servitorimea și oferea fiecărei amante un batic roșu. E o poveste mai veche. Mi-a spus-o Preotul cel Tînăr, care, la rîndul său, o auzise de la cineva, pe vremea cînd era la liceu. Într-una din versiuni, omul murea ciuruit de alice ; într-alta, sfîrșitul era nebunia ; sau, pur și simplu, murea bătrîn și ruinat, visînd procesiuni de baticuri roșii. Prefer ultima versiune.

XV

ÎN FIECARE an marea rupe din limba de nisip care taie linia dunelor, se infiltrează în ea, pătrunde prin acest coridor și se revarsă peste lagună, fecundînd-o cu o viață nouă. Pîntecul enorm al lagunei, pîntec moale, căptușit cu nămol, se tulbură, se revarsă peste maluri, și, odată ce trece asaltul, se populează de mici luminițe cu cozi tremurînde, iar lacul devine maiestuos și liniștit ca un lighean cu argint viu, plin de pești, abandonat acolo, în vale, între pădurile de pini.

Un călător care pune degetul pe harta tipărită de Automobil-Club și urmează linia litoralului o va găsi, un kilometru mai puțin sau mai mult, între linia albastră a oceanului și petele maronii ale munților. Dacă e vînător, cu atît mai bine, o va recunoaște imediat, pentru că are o formă de neconfundat : conturul unei labe de gîscă pusă pe hîrtie (ceea ce mă face să mi-o imaginez ca o urmă lăsată de o zburătoare gigantică, cu milioane de ani în urmă, care, întorcîndu-se de pe alte continente, a călcat pămîntul, iar acesta s-a afundat în acel loc, apoi s-a umplut cu apă. Un mit ? Aveți rbdare. În tot cazul n-ar fi singurul din lista personală a unui inventar de adevăruri care a descris cu precizie[1] diluviul biblic și peștii patriarhali), iar acest desen apare ca un miraj menit să atragă vînătorul care trece prin aceste locuri.

Dar locuitorii din regiune au despre lagună o imagine mult mai profundă, pierdută în negura

---

[1] *Îngerul ancorat*, Lisabona, 1958 (n.a.).

timpului. Laguna și familia Palma Bravo făceau parte din una și aceeași istorie și, cum nu dispuneau de alt ghid în afară de propria memorie sau de tratatul Abatelui, toate generațiile de nobili și legendele legate de acestea se pierdeau în noaptea trecutului. Acest luciu de apă, la gura văii, li se părea un atriu solemn, păzit de un șir de statui de foști guvernatori, bazoreliefuri deteriorate de timp la care era imposibil de deosebit figură cu figură.

Sînt foarte puțin definite aceste personaje ; (*Monografia* a avut destulă grijă să le prezinte așa) — acolo fiecare din ele însumează experiența tuturor celorlalți stăpîni de demult. Să luăm un exemplu la întîmplare — Tomás Manuel, zis *Gîngavul*, presupun, care se pare că a fost unul dintre cei mai nesățioși muieratici din familie. Exemplul lui J. B. de L., cu obiceiul lui faimos de a dărui dote copiilor servitorilor, nu-i displăcea, cu siguranță (o dotă — un cordon de aur, sau o pușcă — ar fi o imagine mișcătoare pentru a începe capitolul nobililor cu inima curată) ; în același mod ca în povestea baticurilor roșii, petrecută aiurea cine știe cînd, și care ar putea fi tot a lui, a *Gîngavului*. Eroii care se aseamănă se suprapun ; folosesc același limbaj.

Așa stînd lucrurile, putem fi siguri că aici, în Gafeira, s-a petrecut istoria și nu în vreun alt loc apocrif fără semnalmente și fără nume garantat. Cred că *Gîngavul* nici nu ar nega — cel puțin pînă la un anumit punct — și cine știe dacă nu ar fi justificat să se adauge pe blazonul de arme al Gafeirei un batic. Batic roșu pe fond argintat.

Multe orașe și-ar putea pune la emblema lor de onoare un ornament atît de grăitor.

Despre aceste baticuri se știu puține lucruri. Nu se cunosc detalii care ar putea să le identifice, cum era imprimeul, anul de fabricație și cantitățile exacte care au fost importate în țară. Erau roșii, asta-i sigur; de lînă merinos; veneau dintr-un magazin din Galicia prin poștă, pentru un anumit proprietar de pămînt (în cazul nostru, Tomás Manuel, *Gîngavul*) care-și împodobea cu ele amantele-țărănci. Se poate imagina de asemenea, este o regulă, că acest capriciu al lui Palma Bravo a fost mult timp ținut secret de o mînă de femei care, văzîndu-se obligate să poarte semnul distinctiv, se considerau legate prin această înțelegere și tăceau. Așa trebuie să fi fost, chiar dacă povestea s-a petrecut în Gafeira sau în oricare altă parte. Și de la un an la altul cercul amantelor se lărgea; de la un an la altul, la vremea secerișului, în grupul femeilor care lucrau la cîmp apăreau din ce în ce mai multe baticuri conspirative, ca macii în lanul de grîu.

Și cum nu se putea altfel, s-a umplut paharul. „Răzbunare", au decretat primii bărbați din Gafeira care au descoperit scandalul. Dar s-au căit. Din cauza unui cuvînt care a ajuns la urechea stăpînului, unul dintre ei a stat trei ani în închisoarea districtului; din cauza unui foc de armă tras la întîmplare, doi frați și un cumnat au fost îmbarcați spre coastele Africii. Și ca totul să fie și mai confuz, bărbații înșelați s-au aliat contra celor revoltați acuzîndu-i pentru calomnie și gelozie. Așa a fost.

Și *Gîngavul* îmbătrînea. Dar, stupoare, baticurile continuau să sosească prin poștă în cutii de o jumătate de duzină. *„La Preciosa — Tejidos y Merceria al por mayor"* [1], scria pe etichetă, mereu aceeași.

Așa s-a întîmplat pentru că un bărbat din Gafeira, n-are importanță cine, i-a adunat pe toți cei însurați și le-a dat o idee: să comande baticuri identice cu cele în cauză pentru toate femeile din sat.

Zis și făcut. Bătrînul, care era atît de bătrîn încît nu mai ieșea deloc din casă, nu a observat imediat ce se întîmplă. Țintuit de boală de dimineață pînă seara pe un scaun mare, care avea un vas de porțelan dedesubt, își petrecea viața pe verandă. Într-o frumoasă după-amiază a văzut sosind în curtea interioară o purtătoare de batic pe care n-o recunoscu și gîndi: „Blestemată memorie. Cine să fie fata?"

În dimineața următoare alt batic, altă întrebare: „Ei? Dar asta? Cînd dracu am cunoscut-o?" În altă zi și în zilele următoare, mai multe fete, și mai multe baticuri. „Tinerele", își spunea *Gîngavul*. „Atît de tinere, și eu să nu mi le amintesc. Sau să fie din cauza vederii?"

Pînă cînd, fără să spună nici da, nici ba, a poruncit să fie urcat într-un car cu boi și s-a dus să-și vadă proprietățile. Părea un proroc în procesiune, așezat pe un tron de mătase. Scaunul cu fundul găurit era acoperit cu un pled care ascundea vasul. El și fecalele lui se hurducau la fiecare învîrtitură a carului printre baticurile roșii, atîtea

[1] *Prețioasa* — Țesături și mercerie cu amănuntul (sp.).

cît nu şi-ar fi putut închipui niciodată. „Aoleu, ce-mi văd ochii, muieraticule ! Ce-mi văd ochii..."

În picioare, în mijlocul căruţei, un tînăr valet îl sprijinea de spate. Iar *Gîngavul* devenea din ce în ce mai gînditor şi mai ţeapăn, zdruncinîndu-se ca un idol de lemn.

— În sat, gemu el cu privirea scrutătoare. Începea să-i fie frică. Grăbeşte-te, băiete. În sat.

— În sat, strigă băiatul spre cel care mîna boii, cu biciul pe umăr.

Aşa îşi făcu apariţia Palma Bravo în piaţă, întîmpinat de negustori şi curioşi, care făcură cerc în jurul său pentru a-i prezenta omagiile lor. El de-abia le răspunse, era ocupat. Căuta cu privirea baticuri, temîndu-se ca la o lumină atît de slabă, era aproape noapte, să nu ia drept roşu ceea ce era violet. Sau castaniu. Sau portocaliu.

— Băiete, spuse *Gîngavul* întorcîndu-se spre cel care-l însoţea cînd se întîlniră cu ultima femeie din sat (urcase strada şi de-a lungul ei trebuie să fi văzut şi alte baticuri pentru că pe atunci aceasta era artera principală din Gafeira), puişor, ce culoare are basmaua aceea ?

— Roşie, stăpîne.

— Aha, făcu el şi tăcu. În timp ce se întorcea acasă părea că se stinge încet, odată cu noaptea care cobora de după pădurea de pini, peste scaun şi peste boi.

Dintr-o dată bătrînul începu să respire greu, să horcăie atît de urît, încît băiatul din car şi omul care mîna boii se speriară. Moare ? se întrebară ei. Dar nu. Era un hohot de rîs, un rîs care creştea întruna, transformîndu-se într-un concert de sughiţuri şi pîrţîituri ce răsunau pînă jos, în vale.

XVI

IATĂ ACOLO norul, silueta lui argintată, desenîndu-se deasupra pădurii de pini. O să fie frumos, mă înştiinţează el, după modul în care se formează, pe nesimţite.

O să fie frumos, vînt bun şi înmiresmat, citesc eu urmărindu-l... Pace peste stufăriş.

Stărui să-l privesc ca altădată, dar între fereastra la care mă aflu şi amintirea lagunei se desfăşoară un spaţiu de un an. Un an care a lăsat undeva în depărtare imaginea Gafeirei, estompînd oameni, voci. Domingos, ciungul, este un personaj pe care nu l-am conturat destul, un ciot în bătaia vîntului. Mi-l închipui pe Tomás Manuel, apărînd în capul scărilor care dau în curte, urmărind şi desenînd un arc în aer ; mă vede şi începe să facă gesturi obscene. Şi Maria das Mercês ? Cum era ?

Erau, şi sper că mai sînt fotografii de-ale ei în biroul Inginerului, chiar lîngă studio. Una cînd era la colegiu, cu racheta de tenis sub braţ ; alta în rochie de mătase, şi încă una în braţele soţului pe un pod deasupra Senei (cu Notre-Dame în spate) — acestea şi poate şi altele, aranjate pe rafturile etajerei printre pudriere de argint, pistoale antice cu cremene, trofee de copite de porci mistreţi şi portretele familiei Palma Bravo. Aveau nişte figuri nebuloase aceşti latifundiari gentilomi. Veneau dintr-un trecut atemporal pe cînd domneau războinicii cu crucifixe în sîn şi pe cînd fluturau baticuri roşii prin lanuri. Erau porci mistreţi în păduri, ţin să precizez ; nu orice vînător se poate mîndri să-i fi înfruntat, ţinînd

seama că în timpurile noastre nimeni nu le mai vede coama. Au obosit luîndu-i drept jucării pe cavalerii medievali. Acum au mai rămas doar cîţiva, păstraţi pentru bătaia partidelor de vînătoare ale aristocraţilor.

Totul este abstract. Timpul, amintirile, Bătrînul, laguna... Emigranţii, reduşi la hainele de doliu care acoperă trupurile tinere ale femeilor lor, locuitorii din Gafeira care trăiesc în casele din jurul meu şi necunoscuţii pe care i-am căutat prin baruri sau cunoştinţele întîmplătoare — spune partea mea critică — fac şi mai abstractă această Călătorie în jurul Camerei Mele. (Dar cu partea mea critică mă înţeleg bine, este un adversar care-mi convine, luptă totdeauna cu armele pe care i le ofer eu însumi. Se plînge sau nu de pretenţiile şi de mania mea de a reînvia istoria într-o Plimbare în jurul Camerei Mele, poate să protesteze cît o vrea contra pasiunii mele pentru nimicuri, pentru amănunt şi contra detestabilului interes pe care-l manifest pentru aşa-numitul prezent atemporal, poate să-mi argumenteze în fel şi chip, pentru că eu, declar, nu mă voi lăsa impresionat. Mi-e indiferent. Îmi pare rău, dar capul sus, pentru că aceste defecte au întotdeauna meritele lor. Unii au fost chiar decoraţi cu Marea Cruce a Onanismului Literar.)

Totul, totul este abstract. Pînă şi mistreţii cu care nu am avut niciodată onoarea să fac cunoştinţă decît în imaginile de pe tapiseriile vechi şi din părul din care sînt făcute periile de toaletă. Satul nu se mai află în centrul atenţiei mele, nu mai este interesant. Două morţi neaşteptate i-au tăiat firul natural al timpului, iar vocile care mă

legau de el s-au îndepărtat, s-au îndepărtat spre orizonturi incredibil de imprecise.

— Servitorului meu João Meco i s-a născut un copil. Mai aduceţi whisky la masă.

Asta s-a întîmplat undeva departe, dar putea să se întîmple chiar aici. Mă iubeşte, nu mă iubeşte... băiat ori fată ? Puşcă sau cordon de aur ? J.B. de L., Moştenitori, proprietarul de pămînt care împărţea dote şi, de Crăciun, lua masa cu toţi servitorii, chiar dacă-i necunoscut în Gafeira, nu ar fi adus prea multe noutăţi oamenilor de aici. Abatele însuşi, dacă ar mai trăi, ar putea depune mărturie că pe reduta creştină în care mă aflu a existat întotdeauna un Palma Bravo, care să împartă cu familia şi servitorii pîinea de Crăciun. „Bucură-se Cerul şi Pămîntul...", cîntau heruvimii în lagună, călărind pe acel nor rotund.

Cu siguranţă că Inginerul a învăţat de cînd era copil ceremonialul cinei de Crăciun şi că l-a repetat an de an pînă la moartea tatălui său, care a fost o moarte lentă şi dureroasă. Hidropizie, aşa se întîmplă în asemenea cazuri. Şi cine ştie, poate că se mai găseşte cineva pe aici care să-şi mai amintească de bătrîn cum se îndrepta către masa pregătită pentru banchet printre rîndurile de servitori, în spatele enormei sale burţi pline cu apă. Ce efort, cît sacrificiu — şi el, surîzător. Pe atunci Cerul şi Pămîntul se bucurau, după spusele heruvimilor din înalturi, şi a vînzătorului de lozuri (dacă din întîmplare ar fi fost invitat) care nu ar fi scăpat ocazia să bîrfească : „*fidalgo* [1]-ul

[1] Titlu de nobleţe (port.).

o să bea atît de mult, încît o să sfîrşească înecat în propria-i burtă", în acelaşi fel cum a vorbit, cu mulţi ani mai tîrziu, despre fiul său, Infantele : cine mereu înşală sfîrşeşte prin a fi şi el înşelat. Exagerez oare ?

(În principiu, da. O hidropizie este, într-adevăr, un caz excepţional, o exagerare, o caricatură a morţii. Nici un romancier eficient nu ar cădea în această capcană, în această alegere atît de înspăimîntătoare din catalogul bolilor posibile. Nici diavolului nu i-ar fi trecut prin minte că o lagună poate să se răzbune atît de spectaculos, instalîndu-se în burta unui nobil cu zilele numărate. Dar asta nu are importanţă. *La început a fost apa şi şi apa era în el...* Te-am supărat, zelos Abate ? Pot să continui ?)

Într-o iarnă friguroasă — dată probabilă 1959, anul căsătoriei Inginerului — a sosit în Gafeira prima maşină de tricotat. Aveau să mai vină şi altele, una chiar cu misiunea de a-l nenoroci pe piosul Benjamin Tarroso care locuieşte într-o casă din apropiere, imobilizat pe veci. Dar prima a fost aceea. A fost descărcată în curtea reşedinţei Palma Bravo şi, dusă de servitori, a fost instalată cu toată ceremonia cuvenită — ambalaj, pliant de instrucţiuni, certificat de garanţie — în camera de călcat rufe, unde Maria das Mercês picta uneori flori uscate pentru a le oferi standurilor cu vînzare ale Crucii Roşii Feminine.

Era un monstru care nu dădea pace nimănui, ar fi protestat la scurt timp Inginerul. O larvă veşnic nesătulă. Dacă ar fi fost aşezată de la început afară pe masa din lemn de frasin, unde aş fi văzut-o cînd aş fi trecut pe coridor, acum ar fi

fost mută şi imobilă, ar fi hibernat. Deocamdată rămîne neobosită. Un adevărat monstru.

Vorace, parcurgînd un teren limitat, larva cu dinţii săi de oţel scrisese la masa de frasin o lungă cronică a singurătăţii. Scriind, ştergînd, cînd înainte cînd înapoi, ea-şi mesteca balele veninoase prefăcîndu-se în torenţi de tricotaje în timpul a lungi ore, zile şi săptămîni din existenţa Mariei das Mercês.

„Pulovere călduroase pentru personalul de serviciu", se justifica tînăra soţie. Şi puţin înainte de Crăciun : „Tomás, ce-ar fi să-i invităm pe lucrători la cina din ajun ?"

Era mult de cînd Palma Bravo, tatăl, murise de ascită (medical : hidropizie, sau vulgar : apă la burtă), căci, pe bună dreptate, aceasta era boala care i se potrivea ca monarh al lagunei şi neîntrecut băutor. În perioada aceea însă, casa, în afară de stăpîni şi de bătrîna Aninhas, se rezuma doar la Domingos, o servitoare şi un băieţandru bun la toate.

„Aminteşte-ţi de tatăl tău, Tomás. O să sărbătorim cina de ajun aşa cum îi plăcea lui. Vrei ?"

Se spune (nu mai ţin minte numele persoanei, a povestitorului) că o servitoare din casă — Aninhas, cine altcineva ? — s-a dus la muncitorii din sat şi i-a întrebat pe fiecare unde avea de gînd să-şi petreacă Crăciunul. N-am auzit decît vagi referiri la cele petrecute atunci. Dar iată, deodată o cameră mare se luminează ; se vede masa pusă cu o duzină de invitaţi în jur. Trei sînt ţărani-muncitori împreună cu nevestele lor, restul boşorogi — unii surzi, alţii şchiopi, alţii cărora le

curge nasul. Copii agăţaţi de fustele mamelor completau tabloul.

Tomás Manuel personal îi serveşte pe vizitatori; insistă cu dulciurile, cu vinul spumos, oferă trabucuri. Maria das Mercês distribuie pachete cu tricotaje. Cîntecul aproape uitat al heruvimilor începe din nou să se audă deasupra lagunei.

Cam aşa se petreceau lucrurile atunci cînd primul invitat se ridică împreună cu soţia şi cu copiii după el. Aşa de devreme ? Primul invitat, al doilea şi al treilea vor participa în ziua următoare la o excursie a personalului fabricii. Mulţumesc cerîndu-şi multe scuze, apoi pleacă. La un moment dat rămîn numai bătrînii aşezaţi pe lîngă perete, fiecare cu cîte un trabuc neaprins între degete.

— Şi acum, unchişorilor ? li se adresează Maria das Mercês numai aşa, ca să spună ceva. În acelaşi timp îi aruncă o ocheadă soţului.

În faţa acelei plute de naufragiaţi, acoperită cu mîncare şi lumînări aprinse, Tomás Manuel rămîne tăcut. E un bun amfitrion, rezervat în toiul mesei. În sfîrşit, schimbă tonul :

— Cu atît mai bine, petrecerea abia începe, spune el şi devine imediat altul, vesel.

Se duce pînă la *bodegón* să caute şampanie. Din cea bună, veritabilă. (Pe drum ia şi o sticlă de whisky pe care o duce la gură în timp ce traversează curtea interioară pe întuneric.) Încă un drum, de data asta ca să revină cu un picup (şi cu încă o sticlă). Bate din palme :

— Domingos, să bem din paharele astea. Şi-i toarnă whisky pînă-n buza paharului.

Pentru bătrîna Aninhas are şampanie :

— Hai, ca să nu mori proastă.

Pentru tînăra servitoare şi pentru bătrîni acelaşi lucru :

— Şampanie. Din cea franţuzească, din aceea din care nici măcar episcopii nu pot să guste cînd vor.

— Mmm, plescăie de plăcere unul din bătrîni. Îşi şterge buzele cu dosul palmei şi rîde, scuturîndu-şi capul, ca şi cum n-ar fi crezut în fericirea care-l găsise.

Din nou băutură, din nou trabucuri ; toţi se înveselesc cînd aud vocea Inginerului. Heruvimii nu se aud, la dracu şi cu heruvimii ! În locul lor se cîntă un *fado* din Coimbra care umple bolţile sălii.

Vreau ca al meu coşciug
să aibă o formă bizară,
ca o inimă să fie, of, of...

— ...*Of, sau ca o ghitară,* acompaniază Tomás Manuel.

Aplauze. Şirul de bătrîni ar dori să aplaude, dar au mîinile ocupate ; într-una trabucul de aprins, în cealaltă paharul.

— Ah, bătrîneţe haine grele, strigă către ei stăpînul casei ; ei rîd dînd din cap a aprobare, da. Cel din mijloc nici nu mai poate să şi-l ridice. A adormit.

Maria das Mercês ia o aspirină cu o gură de şampanie. Retrasă undeva, bea, mai mult ca de obicei. Apoi se apropie de soţ :

— Ai uitat de mine, Tomás? Ridică paharele încrucişîndu-şi-l cu whisky-ul lui. Cu braţele înlănţuite ca în filme, soţii îşi fac urări. În engleză:

— *Merry Christmans*, spune ea.

— *Merry Christmans*, răspunde bărbatul, apoi începe să fredoneze: *Jingle bells, jingle bells*... Tataratata...

Chiar în acel moment număr doi bătrîni care dorm şi unul care sughiţă, jenat. Maria das Mercês dansează cu Tomás Manuel care, fără să lase paharul, şi-l varsă în paharul de whisky al lui Domingos, de fiecare dată cînd trece pe lîngă el.

— Nu e sărbătoare în fiecare zi, băiete.

Bătrîna Aninhas jubilează. Aruncă stăpînului o glumă deocheată mimînd dorinţa de a fi luată la dans, apoi se întoarce şi-şi ascunde faţa cu marginea şorţului.

La un moment dat se aude o bufnitură. Unul din bătrîni, după ce picotise o vreme, alunecase peste ceilalţi producînd mare învălmăşeală. Din cauza sperieturii, cel de la capăt cade de pe scaun, dar nu înainte de a trage o înjurătură bună. Îi răspunde un hohot general, atît de puternic şi de prelung, încît cei doi se îndreaptă spre locurile lor şi rămîn cu gura căscată şi foarte serioşi.

Dar unul dintre bătrîni mai e încă sub masă, dînd din picioare. Îl ajută tînărul băiat bun la toate care, din păcate, înveselit, mai rîdea încă. Bătrînul îl primi cu o altă înjurătură, două de fapt, două înjurături bune, şi în acelaşi timp apucă bastonul cu care-l trosneşte peste picioare. Se simte jignit, bătrînul, e înfuriat. Singura mînă pe care o acceptă ca să se ridice e cea a Inginerului, dar nici nu-i mulţumeşte. Este într-adevăr jignit. Odată în picioare, apucă pălăria şi, ducă-se dracului! Iese pe uşă afară.

Îmbufnaţi, ceilalţi doi îl urmează. Se supun solidarităţii bătrînilor, care-i teribilă, după cum bine ştim. Ultimul totuşi îşi ia rămas bun după toate regulile:

— Stăpîne, şi sughiţă. Doamnă Mercês... sughiţă din nou. Apoi, dintr-o suflare: cer scuze dacam spus vreun cuvînt urît...

Mai întîrzie o clipă ca să-şi menţină echilibrul, înainte de a înfrunta întunecimea curţii, schiţează o plecăciune şi dispare, măturat de o rafală de rîs.

— Ah, diavolul! spune Aninhas întorcîndu-se în scaun. Vai de mine... vai de mine...

— Înfloresc trandafirii, marea este splendidă... recita Inginerul.

— Dragostea? completează Maria das Mercês.

— Nu, e doar titlul discului. Tomás Manuel întinde o mînă spre sticlă. Zilele astea trebuie să dăm picupul la curăţat.

În colţul cu bradul de Crăciun servitoarea cea tînără se apără de tînărul servitor care se încăpăţînează s-o ia la dans. Aşezat lîngă ei, Domingos încasează ghionturi şi îmbrînceli, dar rămîne tăcut. La lumina lumînărilor figura lui are o culoare de moarte, verzuie.

— Ce este? Tomás Manuel se apropie de el cu o sticlă în mînă. Fredonează: înfloresc trandafirii, marea este splendidă.

— Băieţel, strigă Aninhas foarte veselă, pune muzica aceea dinainte.

Care? Alt tango? Iar valsuri? Iar muzică de ghitară? Un marş? În Casa din lagună ar fi exis-

tat pe atunci discul cu *Podul peste rîul Kwai*, eu l-am auzit undeva, dar sîntem în 1959, este Crăciunul anului 1959 și mă îndoiesc că acest marș fusese deja compus. În orice caz, petrecerea se va sfîrși cu dans și cu Maria das Mercês, ușor amețită de whisky, trăgînd din primul ei trabuc. Aproape neobservat, servitorul ciung se îndreaptă spre ușă.

— Ce se întîmplă ? Tomás Manuel îl apucă de umeri și nu-l lasă să iasă.

Celălalt se încăpățînează să treacă. Scutură din cap, face eforturi să se țină pe picioare, dar dintr-o dată își pierde cunoștința și începe să alunece din mîinile care-l țin strîns. Maria das Mercês scoate un strigăt :

— Medicul...

— Repede, ordonă soțul, tîrîndu-l pe servitor în brațe. La gura metisului apare un fir de spumă, fața i se răcește, este livid. Inginerul se întoarce spre soție : Du-te tu și telefonează, grăbește-te. Maria das Mercês aleargă spre ușă, dar se întoarce ca să ia lanterna electrică. Trecînd pe lîngă Tomás Manuel, se oprește o secundă și, aplecîndu-se la urechea lui :

— Animalule, șuieră ea cu ură, ca și cum ar fi un adio, o acuzație.

Cuvintele ei au mai multă forță, mai multă autoritate decît dacă le-ar fi strigat cu voce tare și față de martori.

(După calculele mele, această masă cu servitorii din 1959 a fost prima și ultima pentru Tomás Manuel. Căsătorită doar de un an, nu este verosimil ca insulta Mariei das Mercês să fi plutit în

aer fără o remușcare. Erau la început, sufereau unul pentru celălalt.

„Dragoste, ce prostie", și-o fi spus ea, scăldată-n lacrimi.

Așa trebuie să fi fost.)

XVII

INTRĂ CLIENȚI în cafenea, alții ies cu ziarul în mînă, dar vînătorii care se află acolo rămîn locului. Stau și cască gura la spusele Bătrînului, mai mult ca sigur. Iar Bătrînul le vinde marfa sa preferată, s-a și găsit cine. De fapt, se simte sigur pe el pentru că-l are pe Hăitaș alături, căci nu există vînător demn de acest nume care să nu asculte și să nu respecte un hăitaș și prietenia acestuia. Să-și petreacă timpul sănătoși, astea-s urările mele. Dealtfel, nimeni nu face un sacrificiu cînd acordă puțină atenție unui pișicher vînzător de lozuri, care trăiește din jocul hazardului și pentru care nimic nu-i imposibil pe lume : nici îmbogățirea nesperată, nici sărăcirea peste noapte.

Presupunînd că el continuă să flecărească în cafenea tot despre crimele din lagună, străinii se vor fi simțit destul de dezorientați de afirmațiile și contrazicerile Bătrînului. Vor gîndi :

„Ce ghiveci", și, ca orice vînător aflat prin locuri necunoscute, va căuta să-și procure alte referințe, mai concrete.

Așadar — ei, vînătorii, vor fi rezumat —, în după-amiaza de 11 mai anul trecut, un Inginer numit în această cafenea Infantele, ar fi părăsit fabrica lui pentru a se îndrepta spre Lisabona :

punctul unu. Pînă aici pare că nu există nici un dubiu pentru vînătorii care ascultă, mai ales că erau de față doi martori care în ziua aceea călătoriseră într-un autobuz de cursă locală, și au recunoscut Jaguarul pe autostrada de Vila Franca pe la orele optsprezece.

Punctul doi. Infantele s-a întors beat, după cît se pare. În stația de benzină Shell, la treizeci de kilometri de Gafeira, l-a obligat pe băiatul bun la toate să deschidă barul amenințîndu-l cu mînerul de fier al unei pompe. Era ora trei și jumătate dimineața — „trei și șaptesprezece" — se precizează în documentele de proces.

Aici începe încurcătura propriu-zisă și, cum este și normal, părerile sînt împărțite. Unii susțin că Infantele era însoțit de o doamnă de naționalitate străină ; alții afirmă că ar fi sosit la locul respectiv o altă mașină, condusă de un anumit individ socotit din anturajul Inginerului și, împreună cu acesta, o femeie străină. Și ce tipă ! Înaltă și mare ca un cal de curse. O autentică damă de societate. În fine, fie cum o fi, s-a stabilit că era vorba de două mașini pe autostradă și o întîlnire în bar. Să vedem ce urmează.

Punctul trei, bătaia. Fără îndoială din cauza femeii. Infantele a distrus tot ce se afla în local, i-a rupt dinții rivalului și i-a luat o ureche ca amintire — sau puțin a lipsit ca să i-o ia. Căci dacă n-ar fi luat-o cu el, cine ar fi luat-o ?

În fine, *punctul patru și ultimul,* cum era foarte grăbit, în timpul cursei a derapat lovind un stîlp electric cu partea din spate a mașinii, s-a rănit la o arcadă, dar și-a continuat drumul.

— Acestea sînt faptele, cum ar spune Stăpînul cafenelei.

— Bine, dar după aceea ? au întrebat vînătorii, cum am făcut și eu însumi.

Și Bătrînul va răspunde :

— Apoi a ajuns acasă și nu și-a găsit nevasta.

— Știm, se înecase. Dar pe străină a dus-o la Lisabona ? Și cu ce, dacă el își lovise mașina ?

Bătrînul :

— Nu contează. Mașina lovită mai mult sau mai puțin tot merge.

Stăpînul cafenelei :

— E marfă englezească, nu se strică așa ușor. (Vorbește așa, pentru că, după ce s-a găsit corpul Mariei das Mercês el, împreună cu mai mulți curioși, au trecut dealul pînă au ajuns în curtea locuinței și aici au văzut Jaguarul. Era într-o baltă de ulei și cu pete de sînge pe geamuri și pe banchete.)

Hăitașul :

— Cum e automobilul și stăpînul.

Patronul cafenelei :

— Incredibil cum de-o fi putut conduce în halul ăla. (Pentru că în afară de loviturile primite în încăierare, în momentul accidentului Inginerul se lovise cu capul de parbriz, făcîndu-și o rană adîncă. Ar fi fost într-adevăr imposibil — acestea sînt cuvintele medicului, auzite de Patronul cafenelei — ca cineva să reziste două ore la volan cu sîngele curgîndu-i șiroaie în ochi. El totuși a reușit.)

Bătrînul :

— Pe mine, ce mă intrigă mai mult este străina. Dacă s-a întors singur acasă a lăsat-o, categoric, pe drum.

Hăitaşul :

— A dus-o la Lisabona, fără discuţie. În două ore, cu bolidul ăla poţi să ajungi la capătul lumii. Şi-apoi, în mîinile Inginerului...

Bătrînul fulgerîndu-l cu privirea :

— Inginerul, Inginerul... Cine are bani gîrlă pentru amenzi şi maşini poate merge şi repede. Nu văd ce merite are el.

Hăitaşul :

— Într-adevăr, dacă o luăm aşa...

Bătrînul :

— Nici măcar nu înţeleg la ce-i trebuia un astfel de armăsar nărăvaş, o maşină atît de rapidă. Tu înţelegi ?

Hăitaşul :

— Eu nu, domnule. Dar nu mă bag în treburile altora.

Bătrînul cu dintele ascuţit :

— Atîta grabă, atîta efort nebunesc, în fond pentru ce toate astea ? Ca să ajungă prea tîrziu acolo unde era mai necesar. Şi Bătrînul începu să rîdă în hohote.

Acest vînzător de ziare şi lozuri are un fel al lui, şiret, de a acuza. Folosind momentele de tăcere cu ingeniozitate calculată, ştie să-şi aleagă cuvintele şi să-şi ascută limba. În loc de *Inginer*, *Infante* ; în loc de automobil, cal putere, sau *armăsar* ; şi cu o înfloritură ici, cu o subliniere în plus dincoace, iată-l pe Tomás Manuel transformat în demon înnebunit, luptînd împotriva morilor-

staţii de benzină şi călărind pe un orb şi extraordinar obiect de oţel. *Y que viva Goya, hermano...*[1]

Nici eu, nici vînătorii, nimeni nu va putea rămîne insensibil la vicleniile unui dinte atît de ascuţit. Îl întrebi despre casă — de exemplu — şi Dintele răspunde :

— Stă să se dărîme. Fantomele o macină piatră cu piatră.

Mai pui o întrebare :

— Fantome ? Fantomele cui ?

Răspunsul Dintelui :

— Fantomele familiei Palma Bravo, ale cui să fie ?

O altă întrebare :

— Şi servitorul Domingos ?

Răspuns :

— Stafia lui Domingos nu lipseşte niciodată. Este una din cele mai importante stafii.

Intervenţia Hăitaşului :

— Apare sub formă de cîine ciung.

Dintele :

— Exact. E un vîrcolac cu trei labe. Fără îndoială că şleahta este completă. Stăpîni, servitori, cîini, nu lipseşte nimeni...

O ultimă întrebare pusă Dintelui :

— Dar spiritul Donei Mercês umblă şi el pe-acolo ? Şi în ce chip, dacă nu-i o indiscreţie ?

Răspunsul Dintelui :

— Dona Mercês, Infanta, sau cum doriţi să-i spuneţi, nu are loc în casă. Numai bărbaţi. Bărbaţi şi cîini.

Hăitaşul :

---

[1] Şi să trăiască Goya, frate (sp.).

— Şi servitorul metis, nu-l uita.

— Bineînţeles, cîinele ciung, cîinele ciung... completează vînătorii străini, în cor.

Îmi îndrept privirea către pădurea de pini. Colinele s-au întunecat şi ele sub norul care le umbreşte şi mai mult. La căderea nopţii, sufletele rătăcitoare ale familiei Palma Bravo vor începe să bîntuie printre copaci, împreună cu ceilalţi paznici regali ai lagunei, ieşiţi din paginile Abatelui Agostinho Saraiva, şoimarii, hăitaşii cu cîini cu tot şi alţii, fără a-l uita pe avocatul rătăcitor.

Se îndreaptă cu toţii spre casa din lagună, unde — spune convins Bătrînul — se grăbesc să încheie socoteli mai vechi.

Se pare că în miez de noapte, cînd disputa este în toi, ei ridică podeaua, scot acoperişul, blestemă pe fiicele neascultătoare, pe soţiile necinstite şi în general pe toate femeile.

XVIII

LA ASFINŢIT piaţa îşi pierde albul său agresiv, redevine un loc abandonat, care a mai supravieţuit o zi, care a parcurs şi acoperit umbrele îngemănate ale bisericii şi zidului. În curînd o să fie prizoniera nopţii, destin comun al universului, care se va aşterne şi va umple gropile şi şanţurile cu întuneric. Ea se va preface, în cele din urmă, într-o pată uniformă care va cuprinde şi zonele mai favorizate de soartă — drumul, grădinile înflorite.

În cîrciumi nu s-a aprins încă lumina şi totuşi sînt absolut sigur că Primarul stă în aceeaşi poziţie în care l-am lăsat : pălăria pe cap, coatele pe tejghea, privirea pierdută în depărtare. Seamană cu un căpitan de vas pe puntea de comandă, gata să înfrunte asfinţitul care înaintează spre el dinspre terenul viran. El este, precizez, omul care poate limpezi toate apele dacă într-o zi va fi dispus s-o facă. Ani de-a rîndul a lucrat mînă-n mînă cu Inginerul, tot ce spune el se sprijină pe cifre, au aranjat împreună ipoteci, certificate şi au împărţit confidenţe culese pe coridoarele Camerei Municipale a Oraşului. Vorbeşte despre lagună, dacă crede de cuviinţă s-o facă, dar „cu argumente" (sic) „cu argumentele solide" pe care le deţine.

În toată Gafeira doar el şi noul paroh ştiu cu certitudine ce s-a întîmplat în ultima noapte a ultimilor Palma Bravo. Amîndoi, parohul şi Primarul, au citit certificatele de deces — mai mult : amîndoi au văzut mîzgălelile medicului care a completat actele de deces şi autopsie pentru cele două cadavre, cel al Mariei das Mercês, soţia disperată, şi al servitorului. Dar unul evită să dea explicaţii pentru că e şef, fruntea obştii, celălalt pentru că este şef spiritual şi păstrător al secretului confesiunilor. Medicul iese din calcul ; el nu locuieşte aici, are cabinetul în Oraş. Pe el nu se poate conta ; a scris ce a avut de scris într-o declaraţie oficială legalizată şi nu-i dispus să hrănească intrigile unui sătuc. Şi, trebuie să recunosc, are dreptate.

O PERECHE DE CORBI PE UN STÎLP DE TELEGRAF : Întotdeauna am crezut că introducerea luminii electrice în satele noastre va goni fantomele și vrăjitoarele care le infestau. M-am înșelat. Atîta timp cît vor exista bîrfitori Cu-Un-Singur-Dinte și hăitași cu vedenii, misterele din jurul morții vor continua să persiste. Iar dacă Preotul cel Tînăr are ca profesiune propovăduirea misterelor — alt fel de mistere, dar de fapt tot mistere — nimeni nu mai poate fi de folos, dacă Primarul nu este dispus să dezlege aceste mistere. Să contăm totuși pe amabilitatea și pe interesul lui pentru „argumente solide" în speranța că vizitatorul bine intenționat va fi luminat. Corbii, în pofida penelor lor tuciurii și autoritare, au un limbaj foarte limpede. Ei nu se dezorientează niciodată.

Primarul, fie că se află la tejghea sau oriunde în altă parte, cînd vorbește sau se pregătește să vorbească se bizuie pe rigoare, el are încredere în documente. El poate fi prins numai după un gest cît de mic atunci cînd este sau nu este de acord cu ceea ce i se povestește de către unii ignoranți care repetă un adevăr sau îl deformează fără nici un avantaj pentru nimeni. Răbdare. Ce a fost, a fost — și nu încape îndoială ; totul este trecut în procesul-verbal al poliției. Cine nu crede n-are decît să se ducă să vadă ; va afla că „trei indivizi — Cutărică, un proprietar oarecare, domiciliat la Lisabona ; Cutărică, inginer agronom, sau mai exact silvicultor, domiciliat la Casa din lagună, Gafeira ; și Cutărica, alias Jacqueline, alias Wanda, alias Dimitra Barkas, artistă de varieteu, născută în Tesalia de Jos și purtătoare a unui pașaport italian — toți trei s-au înțeles să se întîlnească în stația de benzină de la kilometrul *K* de pe șoseaua națională ; toți trei au declarat că se duceau la o vilă de pe plaja São Martinho, proprietatea primului, folosind în acest scop mașina marca Jaguar, numărul cutare, și în această întîlnire s-au întîmplat incidentele care fac obiectul prezentului proces-verbal".

— Pe scurt, a avut loc o altercație, precizează Primarul.

ALTERCAȚIE este chiar cuvîntul lui. Este un termen de serviciu care merge foarte bine cu formele greoaie și cu caligrafia unui grefier plin de mătreață. „Altercație între părți... s-au luat la ceartă, rezultînd prejudicii morale și corporale", și de aici înainte mereu pe tonul acesta, pînă la momentul fugii și accidentului. De relevat că au existat și circumstanțe agravante, neputîndu-se dovedi că rana de la urechea primului inculpat ar fi fost opera lui Tomás Manuel. Primarul a făcut o observație cînd mi-a explicat acest punct :

— Așa cum am avut ocazia să vă spun, străina a profitat de confuzie pentru a-și înfige dinții în individul respectiv. În delictul cu urechea, Inginerul nu a fost amestecat și nici nu s-au găsit probe împotriva lui.

Dar, revenind la început, de la ce a pornit discuția ? Gelozie ? Strîmb din nas : gelos, el, Tomás Manuel ?

Nici aici Primarul nu a lăsat loc pentru dubii : lipsă de respect pentru cuvîntul dat. În ultimul moment individul a refuzat să mai meargă la São

Martinho și a insistat, a forțat chiar nota, să se instaleze în casa Inginerului.

— Cu italianca ?

— Italiancă, străină sau găina cu ouă de aur. Turiste din alea care aduc numai pierderi comerțului.

— Frumos. L-a mușcat pe prietenul ei și a șters-o cu Inginerul. Încotro, nu se știe ?

— Spre Lisabona, a fost părerea Hăitașului, în timp ce fruntea obștii se arată mai rezervat ; și înțelege că nimeni nu are dreptul să se pronunțe în legătură cu fapte care nu apar în acte. Pentru el, tot ce s-a întîmplat pînă în oraș, se știe, este consemnat. Tomás Manuel a abandonat-o pe fată la un cap de linie numit Transportadora do Norte, unde a luat un taxi, singură, la orele patru și douăzeci dimineața. Asta da, este trecut în hîrtii, este declarat. Orice adaos ar fi o simplă presupunere.

— În ziua în care turismul se va dezvolta în țara asta vom avea multă bătaie de cap cu nerușinate de felul acesta, a conchis Primarul.

MUȘCĂTURA MĂGĂRIȚEI : Acolo sus, în paradis, cavalerul Gaspar cred că ar fi rîs copios de povestea cu mușcătura Jacquelinei. Ar mai fi un capitol de adăugat la teoria sa despre dinții femeilor, un exemplu care n-ar putea trece neobservat. „Bună", ar spune el către Tomás Manuel. „Vezi, nepoate ?"

Întreb :

— Și individul mușcat ?

— Nu i-a mai rămas decît să-și arunce urechea la gunoi. Cine-i de vină dacă el a fost prost ?

(Scena l-a supărat profund pe Primar, după cum am avut ocazia să observ.)

— Propuneri de felul acesta nu se fac nimănui, și cu atît mai puțin Inginerului. Orice lucru are o limită.

— Și eu spun la fel.

— Inginerul a făcut foarte multe prostii, dar la el acasă niciodată. Da, da. Acasă la el nu admitea lipsa de respect, oricine ar fi fost.

Am aprobat atunci (și continui s-o fac) gîndindu-mă, cum gîndește și Primarul, cît de mare ar fi riscul, cunoscînd obiceiurile Delfinilor cînd le e în joc onoarea sau amorul propriu. La bine ajung departe și le place să se simtă protectori, la rău, Dumnezeu să te păzească, sînt feroci. I-am văzut capabili de cele mai urîte fapte și fără lacrimi în ochi, deși se înduioșează cînd este vorba de ei înșiși, de întîmplări în care este arătată marea lor generozitate, sau recunoștința cuiva pentru curajul lor loial. Tipul cu urechea ruptă trebuia să țină cont de această trăsătură a *natura vitae delphini* [1]. Altfel, cine-i de vină dacă el a fost prost.

LA LOCUL LUI : Un plug pe trotuar în fața ușii și cojoacele ciobănești agățate acolo, afară, arată că Primarul se află încă la locul lui, în magazin. Își va aminti de Tomás Manuel („Mînă largă, mînă largă" îl poreclise el) și dacă spune așa mereu, o face pentru că în mintea lui de comerciant cumpătat tînjește după mărire. În primii ani de splendoare a familiei Palma Bravo, partide

[1] Particularitățile firii delfinilor (lat.).

de vînătoare, automobile noi, serbări populare la Beja, coride la Badajoz de Sfîntul Ioan. După căsătorie, doi cai de rasă Alter într-un camion pentru Tîrgul-expoziție cabalină de la Golegã și, în spate, într-o mașină decapotabilă : Inginerul și Maria das Mercês, îmbrăcați pentru mare ceremonial : pălărie înaltă cu boruri late, jachetă de catifea, pantaloni strîmți de piele, cămașă cu jabou. „Mînă largă, viață ușoară..."

Dincolo de frunte a obștii, Primarul este acum asul viselor și al calculelor sale. Se gîndește la Tomás Manuel copil și la soțiile lui mărețe, dar în special analizează cu neliniște anii mai recenți : zgomotosul automobil al familiei Palma Bravo a participat la ultimul cortegiu cu daruri, donînd șase fazani cu aripile întinse în vîrful unei piramide de gîște și rațe regale — ultima pradă îmbelșugată a unei case care a renunțat la pămînt.

— Ce vînat frumos avem noi pe aici, va spune el. Ce mai reclamă ar putea face automobilul acela pentru Gafeira dacă turismul s-ar ocupa cît de cît.

Este fără discuție un as al calculelor. Sprijinit de partea cealaltă a ușii magazinului, se lasă furat de vise pentru cîteva clipe. Vede strada plină de forfotă de mașini, muzică, turiști în excursie. Și dacă întîmplător înalță capul în direcția colinelor, în față, nu rezistă ispitei de a se gîndi la visul său cel mai tainic, un motel în casa Palma Bravo. Mese în curte, băuturi la cramă, o terasă spre lagună...

Așa l-am lăsat în după-amiaza asta. Stătea (vreau să cred că încă mai stă) cu lista celor

Nouăzeci și Opt deasupra tejghelei, calm și foarte preocupat. Îmi vine să-l trezesc din visare :

— Hei, Primare-amiral.

Eu la fereastră, el la tejgheaua navei sale, ne lăsăm amîndoi învăluiți de înserare. Pădurea de pini este un gard viu între mine și lagună, acolo unde, într-o mlaștină numită Urdiceira, mai este o rană de vindecat. De acolo au scos corpul Mariei das Mercês, care rămăsese înfipt ca un spin alb în mlaștină, acea anemonă cu părul despletit bătut de valuri. Ofelia, murmur eu. Ofelia, floarea apelor ca în opera etern-veneratului, sfîntului William Shakespeare.

Dar aceste coline sînt sărace. Nici chiar la căderea serii nu au destulă măreție ca să se poată întinde peste ele o impozantă mantie de purpură, demnă de trecerea unei Ofelii. Și, la drept vorbind, numai dintr-o vanitate delirantă a fost posibil să se ajungă la o atît de mare ingratitudine față de Maria das Mercês, creatură în carne și oase — nu din cărți. Ofelia, *Hamlet*, scena V, și celelalte fleacuri — sînt în plus în scenariul acesta. Sfîntul William Shakespeare a spus totul despre subiectul acesta. L-a epuizat ; ne-a vîrît pe toți în sacul lui pentru că a scris o adevărată biblie și în „*Biblie* (citez din memorie) găsim totul, pînă și cum să te aperi de diavoli". Mai bine să lăsăm în pace toată această lume împreună cu regizorii ei — sau să-i declarăm război dacă Teatrul ar avea vreun avantaj din treaba asta. De acum eu mă spăl pe mîini și-mi întorc privirea de la pădurea de pini. Nimeni nu este vinovat pentru vînătorii care se amestecă în literatură.

SUB PĂMÎNT : S-a întunecat brusc în ultimele minute. *„Fare you well, my dove,*[1] Infanta lagunei." Îi spun la revedere sfîntului William & Company şi străbat piaţa cu o anumită intenţie.

— Lămureşte-mă, Primare-amiral. Exact, cît mai exact, ce s-a întîmplat cu Inginerul ?

Îmi răspunde :

— Nu ştiu nimic. Se vorbeşte, de o sinucidere, se vorbeşte că a plecat în Africa. S-ar putea totuşi afla adevărul prin barurile Lisabonei. Apoi, pe alt ton : Vă rog să mă iertaţi, sînt foarte ocupat cu problema celor Nouăzeci şi Opt.

— Dar, Primare-amiral...

— La Lisabona, la Lisabona. Decretele, noutăţile, şi toate celelalte sînt la Lisabona.

Mă duc la Lisabona. În Casa din lagună, existau reviste de automobilism, stegulețe triunghiulare de la cursele de la Monza, plăci comemorative de la raliuri. E clar, voi alege barul Automobil-Clubului.

— Spune-mi, barman al Automobil-Clubului, ce s-a întîmplat cu Inginerul ?

— Din cîte ştiu eu, nimic. Am auzit vorbindu-se de el vag.

— Trăieşte deci ?

— Cu siguranţă. Este prea tînăr ca să se fi îmbolnăvit de ciroză...

— Şi cum o duce cu băutura ?

— Rezonabil. Whisky sec şi votcă cu apă.

— Dar în ce priveşte restul ?

— Cît despre celelalte, destul de bine cu pokerul.

[1] Rămas bun, porumbiţa mea (engl.).

— Mă refer la maşini, barmanule. Inginerul Palma Bravo a studiat în Franţa... Cred că acolo l-a cunoscut pe Jim Clark, pe cînd Jim Clark nu era un as.

— Posibil, totul e posibil.

— A ajuns să fie invitat să facă un stagiu ca să piloteze un Lotus.

— Cine ?

— Inginerul, barman neîncrezător. Am văzut fotografii de ale lui la volanul unui Lotus-XXI.

— Ah, făcu barmanul. Fotografii are oricine vine pe-aici.

— Deci nu alerga la curse ?

— În fine... De alergat aleargă toţi indivizii care vin aici. Cel puţin se aliniază la start.

— Şi el ? Era din cei care doar se aliniau ?

— Ce ştiu eu ce făcea acolo... Era unul din tipii care veneau des pe aici.

— Mă enervezi. Faci pe prostul, barman al Automobil-Clubului. Fă-mi nota.

— Două whisky-uri şi un telefon în provincie. Unde aţi sunat ?

— La Gafeira. Hai, grăbeşte-te, barman, sînt aşteptat la masă. Nu sînt dispus să suport şi compania celorlalţi vînători, acolo, jos.

XIX

LA ETAJUL DE dedesubt, în fundul sălii de mese, tînăra cu pantalonii de amazoană joacă bridge împreună cu trei vînători. Între mine şi grup deocamdată nu sta nimeni. Numai mese

aranjate, tacîmuri aliniate şi, chiar sub nasul meu, o farfurie aburindă.

Pe fată o văd din profil, stă cu picioarele întinse, capul pe spate, în atitudinea caracteristică jucătorilor care se feresc de parteneri pentru a se concentra asupra cărţilor pe care le au în mînă. Astfel, linia gîtului se înalţă ca o sugestivă pînză de iolă, eliberîndu-se cu graţie dintre umerii delicaţi, făcuţi pentru a primi cu dezinvoltură sărutul de foc, tandru şi totdeauna de încredere a unei Grenner 7,5 mm [1]. E sclipitoare în întregime.

October sigh [2]*:* E sclipitoare şi triumfă în liniştea acestei case căci, minune a minunilor, ea pare înconjurată de aureola tinereţii. Pe cuvînt de vînător. Este îmbrăcată într-un pulover uşor, pe care numai un corp adolescentin poate să-l poarte într-o după-amiază de octombrie atît de dezagreabilă, atît de schimbătoare. „*October, my October sigh*“, încep să fredonez în gînd, în timp ce la masa aceea tînăra continuă să stea nemişcată, luminată de reflexele lămpii atîrnate de peretele văruit.

Cîntecul acesta, *October sigh,* nu a existat niciodată. Şi niciodată, nimeni nu-l va putea repeta, nici chiar eu, care abia l-am compus şi care nici n-o să mi-l mai amintesc uşor. L-am uitat deja, *my October sigh, my silly and dearest sigh* [3] şi aşa e viaţa. Ceea ce nu există, se uită, cîteva acorduri, cîteva versuri din imaginaţie, dar se uită chiar şi lucrurile reale şi de neuitat, ca, de pildă, zîmbetul unui astronaut pe două coloane de ziar, sau spectacolul unei tinere sclipitoare. Frumoşi umeri făcuţi ca să fie priviţi cu discreţie. Cu multă, foarte multă discreţie. La fel şi picioarele, admirabile, atît cît poţi să-ţi dai seama prin pantalonii de călărie. Trebuie să fie catifelate la mîngîiat, fără ca muşchii să fie prea mari şi, din cauza asta, ideale pentru expediţii lungi. Să dea Dumnezeu să fie aşa, *my October sigh.* Puţine lucruri sînt mai frumoase în lume decît o femeie printre tufele de papură ţintind o pasăre în libertate.

Stilul : Maria das Mercês avea un corp asemănător, plin de aceeaşi indiferenţă faţă de „ceilalţi muritori“, pînă şi anumite gesturi erau aproape identice. Oare foloseau acelaşi vocabular, ea şi fata care joacă cărţi ? Pedigriul celor aleşi, cum se spune, şi de aici vin trăsăturile specifice care-i disting de ceilalţi. Ajunge să aruncăm o privire la masa din fund pentru a vedea cum tot grupul etalează semne de castă, începînd cu stimabilul domn cu mustaţă de ţăran şi scurtă din piele de cal.

Bărbatul acesta îmi aminteşte de un monarh exilat, în trecere cu familia pe la pensiunea vînătorilor. Este capul familiei care joacă bridge cu copiii săi. Aşa o fi oare ? Are o privire cenuşie şi deloc curioasă, cum n-am văzut alta la fel, ca cea a fiarelor sălbatice sătule. Mustaţa de ţăran pe o faţă atît de îngrijită îl face şi mai deosebit, inconfundabil şi distant. Dar ajunge. Ca să nu se simtă observat, ca să nu-i ofer nici măcar plăcerea

---

[1] Marcă de armă.
[2] Suspin de octombrie (engl.).
[3] Suspinul meu de octombrie, răule şi atît de scumpule suspin (engl.).

asta, deschid ziarul. Caste, pedigriuri și comparații cu specii de animale sînt o companie lamentabilă pentru orice masă bună. Nu există capitol de roman care să reziste la o retorică atît de nerușinat colorată...

PORTUGHEZITATE ȘI CONTEMPORANEITATE : ...Căci nu există cititor de ziar care să reziste unui articol de fond. Apare întotdeauna într-o proză cu bun-simț și are gustul fad al retoricii și al birocrației emfatice.

Stimată doamnă hangiță, este posibil să faci o omletă cu retorică ? Bineînțeles că nu, asta ar mai lipsi... Și nu este posibil să admiți că un corp, ca cel al tinerei de colo, să poată suporta cea mai mică figură retorică. Nici vorbă. Retorica este masca impotenței, iar acest corp este un exemplar prea reușit, făcut pentru a respinge așa ceva. Prea bine clădit, vreau să spun. Valorează cît este. Valorează mai mult decît cel mai mare *șlam* pe care l-a reușit vreodată cineva în istoria bridgeului. Minunate picioare — minunate.

INAUGURAREA UNEI CANTINE ȘCOLARE : Lucrul cel mai uluitor este că ea nu călărea, continui eu în spatele ziarului ; și cînd zic *ea* nu mă refer la fata din fața mea, ci la Maria das Mercês. Avînd la fel picioare înalte de amazoană și familiarizată cu caii de mică, ea nu se urca pe cal. Exceptînd, așa cum zicea Primarul, tîrgul anual din Golegã.

Cu toate astea ea a fost în copilărie elevă a picadorilor, a călărit duminicile la Cascais și pe

Terenul Jockey-Clubului. Dar iată că într-o zi se oprește, înfricoșată. Nici unul dintre maeștrii de echitație nu va ști să explice această revoluție care se petrece în sîngele fetelor tinere odată cu schimbarea vîrstei, și iată și un exemplu : Maria das Mercês, care la vîrsta adolescenței coboară definitiv din șa, practic nu mai încalecă niciodată. Surprinsă și în mod straniu nefericită, își duce mîinile la sîni parcă pentru a-și motiva hotărîrea. Apoi așteaptă.

— O să-i treacă odată cu vîrsta, conchid profesorii de echitație cu mai multă experiență. „Sau cu căsătoria", gîndește maică-sa. Iar Maria das Mercês lasă de o parte pintenii și se privește cu curiozitate. Are șoldurile și coapsele bine croite, care fac corp comun cu calul, și încă nu-i vine să creadă că a devenit femeie atît de repede. (La unsprezece ani — judecînd după un portret ce se afla pe biroul lui Tomás Manuel. Unsprezece ani, cel mult.)

CĂLUGĂRI DIN VIETNAM... PURIFICAREA PRIN FOC (REUTER) : Un moment. Maria das Mercês, elevă la un externat religios : Maria das Mercês, uluită de misterele propriului corp; Maria das Mercês, logodnica unui Palma Bravo ; cît nu a suferit Maria das Mercês în acești ani de așteptare ? Cîte mătănii nu o fi promis ea și, odată măritată, cu cîtă anxietate n-ar fi sărit ea din nou pe șa ?

Mi-o închipui :

Pe ascuns, profitînd de absența soțului, ea se înalță în scară așteptînd minuni de la vechiul sfat : „Căsătoria... Natura se potolește odată cu

măritișul..." Face primii pași, primele smucituri de căpăstru. Acum merge la trap; dă drumul la frîu, dă pinteni. Aleargă, aleargă liberă, apoi îndoiala, dă iar pinteni, aleargă ca vîntul, în galop, în galopul cel mai mare. Pierdută în bucuria regăsită, zboară în spatele a două nări din carne adevărată care se avîntă deschizîndu-i drum; cu o mișcare ritmică, în furia sălbatică și coama rebelă; dar, atunci cînd se aștepta mai puțin, se încovoaie sufocată, strînge din dinți, se apleacă în șa, iar calul se lungește sub ea, transmițîndu-i căldură, sînge fierbinte, mușchi. Cînd reușește să-l domine, corpu-i cade, este învinsă. Rămîne îmbrățișată de gîtul care pulsează înălțat spre nori; gîtul pe care se prelinge o spumă sărată, groasă și călduță, care o inundă. Sudoarea animalului reînvie aromele pămîntului. Maria das Mercês nu mai poate să descalece, își simte buzele reci, coapsele arzînd...

Cineva mă atinge pe umăr. Mă întorc, două brațe sînt întinse spre mine: e Preotul cel Tînăr.

— Cum de vă amintiți de noi numai în sezonul de vînătoare?

Rîde, vesel, este un preot binedispus, mereu grăbit între biserica din Gafeira și colegiul din Oraș. Într-o mînă are un „Paris Match" făcut sul, în cealaltă o țigară.

— Da, domnule, spune împingînd un scaun. Da, domnule. Și mă privește mulțumit.

Îi ofer un aperitiv. Acceptă, dar să fie cît mai repede.

— Am stabilit să fiu la opt în oraș și mai trebuie să trec și pe la Părintele Tarroso.

— Micuțo, chem eu servitoarea-copil. Spune-i doamnei să prepare un Cinzano pentru domnul paroh. Știe ea cum trebuie să fie. Apoi, către părinte: Un Cinzano cu o felie de lămîie și o măslină.

— Colosal, ce înseamnă să ai memorie!

— De jucător, adaug eu privind la masa din fund, chiar dacă eu consider memoria jucătorilor viciată. Poate că și tînăra în pulover de octombrie are o memorie viciată, mecanică sau construită din asociații superstițioase; sau poate că ea nici măcar nu e o jucătoare. Oricum, totdeauna este de preferat o memorie de jucător memoriei unui creier electronic. Îi arăt ziarul de seară:

— Americanii anunță primul tren astronautic!

— Iar noi trebuie să le cerem orarul pentru a-i saluta de aici, de jos.

— Chiar așa, spun eu rîzînd. Sau atunci, să-i întrebăm pe ruși.

— Să-l întrebăm pe De Gaulle...

— Un subversiv. A lăsat să-i scape din mîini Algeria.

— În cazul ăsta, să-l întrebăn pe Ian Smith, revin eu.

— Și mai rău. Teoretic, Ian Smith este tot ce se poate mai subversiv. S-a revoltat contra metropolei...

Fără să vrem am început să glumim, ca acum un an, la *Jocul Ochiului Perspicace* născut din întîmplare la unul din chefurile nocturne și care este un fel de exercițiu local, foarte al nostru. Se joacă în Gafeira și împrejurimi. Edwin Aldrin l-ar învăța cu multă greutate. Oricît de neîncrezător

ar fi el, și oricît de obsedat de povești de spionaj, niciodată n-ar reuși să adune atîtea mobiluri subversive ca noi, aici, în Gafeira.

— Alt subiect, propune Preotul cel Tînăr.

— Altul ? Vînătoarea, de exemplu.

— Vînătoarea este pentru curajoși, spune el. Vînătoare-împușcături... Împușcături-revoluție... Revoluție-subversiune. Vedeți ? Din trei asociații am rezolvat problema jocului.

— Eu sînt de vină pentru că am ales un subiect atît de simplu.

Preotul ridică un deget ca și cum ar fi rostit un adevăr etern :

— Numai portughezilor atenți li se concede privilegiul să joace *Ochiul Perspicace.*

— Exact, spun eu.

Asta era, mai mult sau mai puțin, definiția propusă de noi jocului. Încep s-o recunosc, obișnuiam s-o proclamăm ca și cum ar fi fost un adevăr de sectă și deci subversiv în plus, la adăpostul Codului Civil. O recitam cu un aer de falsă solemnitate, așa cum doi colegi imită o sentință pompoasă a unui rector pensionar. Distracția noastră națională, așa numeam noi *Ochiul Perspicace. O distracție patriotică, numai pentru adevărații portughezi :* îmi fixez eu pe neașteptate acest titlu în memorie, și mă gîndesc imediat la un articol de fond pentru ziar și la un guvernator civil ținînd un discurs. Nici unul dintre ei n-ar vorbi mai bine.

Preotul cel Tînăr :

— Vă amintiți de doctor în noaptea aceea, în casa mea ? Individul era complet neîncrezător. Am certitudinea că n-a înțeles nimic din joc.

— Poate că era întîmplător fascist.

— Nicicum. Nu există medici fasciști. Medicștiință, reîncepe preotul, știință-gîndire... gîndiresubversiune. Și asta-i ușoară.

— Nu sîntem antrenați. Oricare șef de post ar putea să ne dea lecții la jocul *Ochiul Perspicace.*

— Desigur, n-am mai jucat de-un an.

— Exact de-un an. Este adevărat că Tomás Manuel a fugit ?

Preotul cel Tînăr deveni dintr-o dată serios. Luă paharul cu Cinzano din mîinile servitoarei și abia după aceea se întoarse către mine :

— Da, și mă privește curios.

— Groaznic, nu-i așa ? Niciodată nu mi-ar fi trecut prin cap că un biet diavol ca Domingos să fie cauza unei asemenea nenorociri.

— Cînd ați aflat de asta ?

— Azi, răspund. Azi după-amiază.

— Doar azi ? Preotul se apleacă asupra paharului agită vag băutura cu măslina înfiptă în bețișor. Cîteva clipe mai tîrziu, cu o voce absentă, meditativă : Este într-adevăr groaznic.

— Distrugător. Și ceea ce te sperie este că există o logică diabolică în toată această întîmplare.

— Prea multă logică.

— Acest Domingos ori sfîrșea în mîinile Mariei das Mercês, ori ar fi fost omorît de Tomás Manuel. Trebuia să fie așa, era o chestiune de timp. Așa a anticipat, i-a omorît el pe toți.

— De-acord. Dar știți că individul a murit de moarte naturală ? Știți ?

— Este exact ce spun eu, a anticipat crima.

— Crimă... murmură Preotul cel Tînăr Cu ce ușurință vorbim de crimă. Se uită la ceas, se ridică brusc în picioare. Vom discuta mai încolo. Luați cina cu mine mîine, de-acord ?

— Perfect. Și puteți să contați pe-o rață pe cinste, promit în timp ce el își termină paharul din două înghițituri. O rață deloc subversivă. Din acelea care îndeplinesc toate regulile vînătorii...

Cu siguranță nu m-a auzit. Traversează sala făcîndu-mi semn cu ziarul. Aș fi putut să-l rog să-i transmită salutări Părintelui Tarroso, mi-am amintit abia acum, dar rămîne pe data viitoare. Bătrînelul are meritul de-a fi fost apreciat de toți, și chiar dacă-și sfîrșește ultimele zile într-un scaun de paralitici, a fost un bun luptător. S-a comportat ca un adevărat vicar, am auzit că a căzut la datorie, victimă a profesiunii sale, din cauza unui fular de doi metri și jumătate lungime, pe care i-l oferiseră doamnele de la Conferința São Vicente de Paulo. Atîta fir tricotat rînd după rînd, asta da, muncă ! Ajunge să spînzuri o dioceză întreagă. Bisericoasele au sadisme de genul acesta. Ah, ah, *my October sigh...*

În timp ce mănînc în compania unui ziar citit și răscitit, îl compar pe Părintele Tarroso cu unii cavaleri din alte epoci, care cădeau în mîinile dușmanului, în mod stupid, imobilizați de greutatea propriilor armuri. Între două *arroba* [1] de fier și un fular de șapte metri, numai dracul poate alege. Ambele sînt protecții în mod stupid infidele. Atît

[1] Greutate corespunzînd la cincisprezece kilograme (port.).

de stupid și de infidel, încît nu s-a mai auzit să fi existat o aventură mai puțin glorioasă decît a trimisului lui Dumnezeu pe motocicletă, înfășurat de sus pînă jos într-o zale de lînă tricotată de un regiment de fanatice, pînă cînd, la un moment dat, unul din capetele fularului tricotat stupid de lung să se desfășoare, și unde credeți că ajungea să se agațe ? Exact între spițele stupidei roți din spate. Mașinăria s-a cabrat, cavalerul-prior a fost catapultat în aer și a ajuns cu capul într-un copac. Stupid ! Drace ! Asta s-a petrecut într-o vreme cînd în Gafeira existau nu mai puțin de trei mașini de tricotat funcționînd cu randament maxim.

Chiar acum sosesc alți oaspeți. Parcă ar fi un grup de excursioniști ce vizitează o sală de muzeu. Gata, vă rugăm să poftiți, *Messieurs, Gentlemen.* Aici este așa-numitul popas al vînătorilor ; pereții datează de la o mie opt sute și mai bine și sînt zidiți deasupra termelor romane ridicate în timpul consulatului lui Octavius Theophilus. Este un loc istoric, atestat documentar. Nu vă pierdeți cu firea, *Gentlemen,* nu rămîneți pironiți acolo. Acolo, spre peretele din fund aveți într-adevăr o piesă admirabilă, Tînăra Jucînd Bridge cu alți Vînători ; dar vă anunț de pe acum că ea nu este inclusă în catalog. De asemeni, nu-i cunoaștem biografia, îmi pare foarte rău. Și, așa cum fără biografii nu e justificată existența ghizilor din muzee, cel mai bine este să vă așezați, domnii mei. Lăsați aerul acesta de luptă fiindcă mîine vînatul va ajunge pentru toată lumea. Calm, domnilor, cugetați cu demnitate.

La masa din fund, tînăra în pulover de octombrie își ține mereu cărțile în mînă. Discretă. Sclipitoare. Indiferentă la privirile intrușilor. Cu demnitate, de fapt.

XX

ÎNAINTEZ PESTE coclauri mlăștinoase pline de iarbă care, după ce vor fi pisate de cizmele de vînătoare cu crampoane mari și vor dospi în căldură și ploaie, se vor transforma în putregai și în cuiburi de larve ; și, în timp ce înaintez, mă întîlnesc cu siluete nedefinite, unele venite din Oraș. Mă uit în colibele luminate cu lămpi de petrol, sînt doar schelete de grinzi acoperite cu țigle rudimentare suprapuse ca solzii de pește. Ele mi-amintesc de scheletele navelor antice. Mici arce ale lui Noe. Într-una sau într-alta întîlnesc nelipsita pisică și copilul cu burta goală și cu picioare rahitice ; adesea cîinele amărît sau găina legată cu sfoară de un scaun ; dar în ligheane mari de zinc mișună anghile cenușii. Noaptea este liniștită, poate puțin prea umedă.

Luînd-o pe cărări desfundate, dau ocol așezării. Din fundul unei ogrăzi împrejmuită cu un gard de piatră apare un țăran ridicîndu-și pantalonii și strîngîndu-și cureaua ; dincolo de zid, se aud lătrături. Acum înțeleg, mă aflu în spatele pensiunii ; aceasta este grădina cu rozmarini sălbatici năpădiți de batalioane de furnici care îi acoperă toată poezia crengilor bolnave și bătrîne, dar înflorite. Ho, cățelandrilor, fiți cuminți, ce faceți atîta larmă ?

ESOP, FRATELE MEU : Aceea, verific eu privind la stînga, este silueta unui măgar exilat pe un teren oarecare necultivat — imaginea clasică a măgarului sclav, jigărit, care prin el însuși joacă rolul unui animal nu mai puțin clasic. Nu cunosc multe ființe atît de individualiste ca el și cu o biografie atît de bogată, cu urechi atît de agere pentru a asculta (și a înregistra) lumea. Aceste urechi drepte și ascuțite par două frunze de agavă tînără, două degete întinse, două paranteze, să spunem, care au în afara lor tot peisajul, iar înăuntru, măgarul. Iată-l deci pe marele nostru amic nemișcat și teribil de singur, ca un semn de întrebare deasupra acestui peisaj dezolant : Hei !

În spatele măgarului și al acestui spațiu gol, al întregului cîmp care se întinde pînă la pădure se află colinele întunecate. O ghirlandă de lumini curge picătură cu picătură de acolo, de sus, spre sat ; minusculi licurici tremurători. Deduc : Bicicletele. Sînt bicicliștii care coboară colina. Și mă întreb dacă nu-mi aud propria voce, deși gîndesc numai.

LICURICI : Acum, pe acest atlas nocturn pe care-l privesc — pante de coline, profiluri întunecate, crîmpeie de ulițe și case mărunte — așez un poem pretențios, un fel de poem-galaxie, scris în întregime în memoria mea și numai pentru mine însumi. Licurici sînt primele litere — cam așa :

Vagalume / Lume Vela... [1] — şi restul vine singur. Pun majuscule la început de silabe, ca la luminile publicitare, şi trei modeste semne de exclamaţie, şi umplu spaţiul dintre ele cu trei liniuţe orizontale inaccesibile ca barele prea înalte ale trapeziştilor ; cu toate acestea şi cu ajutorul tipografului meu (care este mîna, definitivă, a poetului) compun versurile cele mai savante :

LiCuRiCi — ! — ! — ! vin
s
p
r
e
SAT

Licurici continuu eu cu ochii la lumini şi cu gîndul la poem, „*Vela-gume, vela-geme...* [2] Ah, florile bătrîne". Nici chiar în glumă nu trebuie să ne atingem de coroanele funerare pe care poeţii şcolii din satul meu — Gafeira, şi din toate metropolele ţării au încercat cu rîvnă să le scoată din stihurile franceze. Au aproape jumătate de secol aceste petale de poezie bătrînă. Ele au distilat, la timpul lor, o autentică esenţă caustică

[1] Joc de cuvinte, *vagalume* înseamnă licurici ; *lume*, chibrit ; iar *vela* lumînare.

[2] Joc de cuvinte : *vela-gume* înseamnă lumînare-fir, iar *vela-geme* lumînare-geme.

ce a biciuit moravurile vremii cînd au fost plasate între cuvîntul *MERDE* şi cei mai înduioşători şi apropiaţi membri de familie.

— Bătrîne, ştii cine a fost *Monsieur* Dada, care nu a existat niciodată ? Ei bine, „florile bătrîne" vin de la el, el le-a inventat... Pînă şi noi, şi noi trebuie să le suportăm, căci nimeni nu poate evita ca poşta noastră literară să întîrzie atît, şi ca poeţii noştri academici la vîrsta serviciului militar să infesteze mesele cafenelelor cu florile lor de înmormîntare, pe care le plăsmuiesc chiar pe marmura meselor, la o cafea sau la un pahar cu apă, cu aceeaşi gravitate cu care eroicii supravieţuitori ai războiului din 1914—1918 puneau daliile decapitate la picioarele monumentelor celor dispăruţi formînd cu ele cuvîntul PATRIE şi fluturînd steagurile lor împopoţonate. Tot aşa, pentru a nu merge prea departe, nimeni nu poate să se opună unui vînător care, la o anumită oră din noapte, îşi petrece timpul scriind poeme codificate, compuse din farurile bicicletelor. Dar este prea mult, mai bine să-l uităm pe vînător. Să-l uităm cît mai repede şi cît mai conştiincios, aşa am decis eu. Dar, fiţi fără grijă, că în cenaclurile din cartierul Chiado şi din împrejurimi — din oraşele şi chiar din cafenelele de provincie — nu lipsesc mîini emoţionate care să cultive mai departe florile bătrîne.

O *NIŞĂ :* Mai înaintez puţin, ajung în şosea, printr-o scurtătură, dar înainte dau de un mic birt, aproape clandestin, ca cele de la iarmaroacele sărace : o scîndură lungă serveşte drept tej-

ghea, perdele ponosite de stambă separă incinta magazinului de camera de dormit. Așezați sub o lampă de petrol, trei bărbați își încarcă armele. Le au pe genunchi, le șterg cu o cîrpă, le mîngîie. Dacă Primarul ar fi aici, ar spune : asta-i, fiecare pregătește în felul lui serbarea lagunei.

Farurile bicicletelor se apropie de mine dinspre deal, lungindu-mi umbra și proiectînd-o în spatele meu. Lumina farurilor devorează șoseaua prelingîndu-se insinuant deasupra asfaltului dar, pe măsură ce se apropie de Gafeira, se mișcă în zigzaguri. Clopoțeii bicicletelor zăngăne, vor tăcea doar în fața cafenelei.

FUM : Iată că un nor de fum călduț îmi taie acum drumul, este un fum plin de mirosuri apetisante, încărcat cu amintiri, care vine dintr-o curte de la intrarea în sat. Mai întîi îl ocolesc, apoi mă cufund în el, nimeresc peste un cuptor de pîine, atras de aroma minunată a ramurilor de pini arzînd. Flăcări calde, o copaie de lemn bine cioplită pentru frămîntat pîinea, lopata cuptorului încins și pînza albă de in, care acoperă făina albă, totul este înecat în ceață, în candoare — împreună cu mine. Mă ustură ochii de fum, dar nici așa nu pot să renunț, nu pot să abandonez farmecul care mă îmbie, secretul și seducția pe care o emană cuptorul de pîine. Numai după mult timp reușesc să mă desprind de coliba îmbietoare, dar atunci rămîn uluit : întreg satul este acoperit de ceață. Ceață sau fum de lemn de pin ?

După o zi luminoasă ca cea care a trecut, o astfel de schimbare, bruscă, nu înșală pe nimeni.

Își schimbă vîntul direcția, el este de vină, curenții de aer ai oceanului, care pătrund spre uscat încărcați cu picături fine de apă, cu ceață. Aer maritim. Corect, aceasta confirmă buletinul meteorologic, care, o singură dată, fără altă excepție, s-a hotărît să se țină de cuvînt. Mîine dimineață, așa cum am prevăzut, va bate pe aici vîntul de nord-vest, care, așa cum se cuvine, nu va mai neliniști deloc păsările și nu le va tulbura, stăvilind totodată fuga lor spre ocean. Ar fi bine însă ca vîntul să mai slăbească în timpul dupăamiezii pentru a da posibilitate rațelor să intre în lagună la apusul soarelui. Asta ar fi grozav. Pentru nimic în lume n-aș dori să fiu în pielea acestor cavaleri înaripați care se odihnesc acum în stufăriș cuprinși de somn. Dar iată că tot discutînd s-a făcut ora zece, cine ar fi crezut ?!

Luminile cafenelei zac acum în întunericul plin de fum, care parcă ar fi îmbibat noaptea, zdrăngăneala cicliștilor crește. Oameni care sosesc, un radio care urlă, o femeie care-și cheamă fiul iar eu curm această învălmășeală făcîndu-mi drum spre hanul meu. Chiar în momentul în care deschid ușa, frînează lîngă mine Morris-ul 850 al Preotului cel Tînăr.

— Am venit chiar acum din Oraș. L-am întîlnit pe Inginer la stația de benzină.

Spunea toate astea fără să-și ia mîinile de pe volan. Ca și cînd venise să transmită fraza aceea de la o persoană la alta și se grăbea foarte tare.

XXI

— ÎN BARUL DE la staţia Shell ? întreb eu. Iar Preotul, fără a lăsa volanul :

— Beat ca un porc. Şi se pregătea să vină încoace...

— Să vină în Gafeira, Tomás Manuel ? Nu se poate. V-a spus unde locuieşte ?

— Şi mai grav, continuă Preotul cel Tînăr, uitîndu-se mereu în faţă prin parbriz, şi mai grav este că nu după mult timp toată lumea asta va rămîne paf. Doamne Dumnezeule, dacă apare aici va fi un adevărat infern.

Mă aplec la fereastra maşinii :

— Voi, preoţii, nu visaţi decît apocalipsuri.

Nu-mi răspunde. Motorul este oprit, dar el parcă s-ar afla în mers continuu, la volanul acela. Îmi vine să ţip la el : hai, curaj, preot-vraci, şi să-l fac să-şi vină în fire cu o palmă straşnică pe spate. Aşa cum arată acum, omul pare o umbră, o umbră gînditoare.

— Nu vă faceţi griji, că Tomás Manuel, chiar aşa beat cum este, ştie foarte bine pînă unde să întindă coarda, şoptesc eu înăuntrul maşinii.

Şi umbra răspunde :

— Nu vă puteţi imagina cît sînt de îngrijorat.

— Cum să nu-mi pot imagina ?! Ar fi o adevărată belea pentru Parabolă, dacă Fiul Risipitor s-ar întoarce acasă beat criţă.

— Şi cînd mă gîndesc că nimic din toate astea nu s-ar fi întîmplat dacă îl luam în serios pe Domingos, continuă să spună umbra, vorbind către parbriz. Se întoarce în scaunul său, ochelarii îi strălucesc în penumbră, îndreptaţi acum spre mine : Cu trei zile înainte de a muri, Domingos a venit la mine ca să-i fac rost de lucru la Lisabona. Şi eu, prostul, n-am înţeles nimic.

Mă dezlipesc de maşină, am mîinile umede de stratul de rouă care o acoperă. Preotul cel Tînăr începe distrat să facă semne cu farurile — le aprinde şi le stinge, le aprinde şi le stinge.

— Închipuiţi-vă, puteam să-l salvez. Eu am greşit că n-am înţeles cît era el de speriat.

— Era un om straniu, acel Domingos.

— Mîndru. Un tip deosebit, deşi făcea impresie contrarie, adaugă preotul. Tomás Manuel îi dăduse o bătaie soră cu moartea cu puţin timp înainte, din cauza unui emigrant, şi eu am crezut că acesta este motivul pentru care dorea să plece. Ce prostie ! Nu mi-o voi ierta niciodată.

În fascicolul de lumină pe care farurile îl proiectau în ceaţă, apare un om învăluit în fum, cu o gloată de copii alergînd după el. Vine în piaţă, cărînd pe umăr un snop de ţevi, care se pare că sînt petarde, petarde cu firele parafinate, pregătite pentru a intra în funcţiune.

— Sînt pentru la noapte ? întreb eu, cînd grupul trece pe lîngă noi.

Omul cu petardele şi compania lui se opresc o clipă. Individul miroase a praf de puşcă de la o jumătate de leghe, şi mult mai tare atunci cînd, sprijinindu-se de mine, se uită curios înăuntrul maşinii. Este adevărat, miroase a praf de puşcă şi mizerie. Trebuie să fie unul din aceia care poartă mereu în buzunarul hainei o cremene cu iască şi niciodată nu dă greş în aprinderea fitilelor de la petarde. El explică :

— Am aici, părinte, snopul ăsta de petarde pentru a le aprinde la miezul nopţii, împreună cu altele pe care Primarul a rămas să le mai cumpere. Încă nu am mîncat, şi mai am de pregătit trei mortiere pentru mîine, şi nici nu pot conta pe ajutorul băiatului meu care, după cum se pare, îşi pierde timpul prin Oraş. Da, domnule preot, deşi sînt mort de foame şi de oboseală, trebuie să port maldărul ăsta de ţevi în spinare. Fir-ar să fie, astea mi-au scos peri albi. Plecaţi, copii, duceţi-vă la mamele voastre. De-acum pînă la miezul nopţii, după ce mănînc, o să pun şi eu capul jos.

Şi-a spus oful şi a plecat. Cît ai aprinde un chibrit, s-a evaporat cu toţi copiii care-l urmau, învăluit în ceaţă.

— Veniţi la mine acasă, mă invită Preotul cel Tînăr.

Îi mulţumesc, dar nu pot. Sînt entuziasmat de ceea ce văd la întoarcerea mea în Gafeira. Mi se pare că am trăit un an întreg în această după-amiază, sînt ameţit. Mi-e capul greu, încît nu pot adormi la comandă, mai ales că mintea îmi este plină de defuncţii pe care îi cunoscusem şi-i uitasem, şi care, la rîndul lor, în mod neprevăzut, începuseră să mă asalteze cu toată povara secretelor lor. Le port cu mine, vreau-nu vreau. Mă gîndisem la nişte referinţe pentru părţile care-mi lipseau şi pe care mă aşteptam să le găsesc aici, în peisajul din Gafeira, dar am rămas şi mai dezorientat, în această zi de sărbătoare.

— Mulţumesc, dar trebuie să mă culc devreme, răspund eu. Mîine trebuie să fiu pregătit pentru a face faţă unor raţe. Cel puţin uneia.

— Să dea Dumnezeu s-o mîncăm în pace, spune preotul. Am îndoielile mele.

— Cu siguranţă o s-o mîncăm, o să vedeţi ! Dar la ora asta avantajul este de partea ei. Pun pariu că raţa doarme acum un somn foarte profund.

Prietenul meu surîde vag :

— Dumneavoastră vorbiţi de animale cu un fel de fatalism. Aşa, ca un fel de cod al onoarei, nu ştiu cum....

— O *viziune sentimentală a vieţii animale...* Nu-i aşa ?

— Da. Un pic. Uneori pare un joc plin de reguli. Animalele îndeplinindu-şi destinul de a fi sacrificate pe cîmpul onoarei, iar dumneavoastră, de a le omorî în mod nobil. Dar intraţi măcar puţin în maşină. Nu-mi place să vă văd stînd acolo, în frigul ăsta umed.

Accept. Dar numai un pic, numai cît să fumez o ţigară, pentru că raţa pe care eu trebuie s-o înving mîine etc. etc şi etc.

— Este ceea ce spuneam, vînătoarea pentru dumneavoastră are într-adevăr importanţa unei bătălii clasice.

— Pentru mine şi pentru toţi vînătorii care sînt dispuşi să respecte anumite reguli, reiau eu. Apoi, aşezat lîngă el, încep să apăr teoriile, conceptele şi exigenţele acestei plăceri, subliniind necesitatea regulilor şi a schemelor prestabilite. Exageram în mod conştient pentru a-i distrage atenţia dar, totodată, mă îndoiam în sinea mea dacă aceste scheme şi tactici, inclusiv ceea ce urma să-i mai spun, nu se confunda pînă la urmă cu un punct

de vedere strict literar despre existență animală. Preotul știa foarte bine că mi-ar displace să fiu atît de crud, dar, cine știe, poate că sînt așa cu-adevărat.

— Cum ? întreabă vocea de la stînga mea, dar atît de distrat și de absent încît nu poate înșela pe nimeni : tînărul preot se gîndește acum la altceva, el — sînt sigur — încearcă acum să-și amintească ceva în legătură cu Tomás Manuel. Sau îi apare în minte Domingos — și asta ar fi o ipoteză. Una din două.

Acum este aplecat, căznindu-se să vadă cifrele ceasului la lumina contorului de kilometraj. Cînd își îndreaptă corpul, suspină profund.

— Nu știu dacă n-ar fi mai bine să-l căutăm...

Eu păstrez tăcerea. Da, am dreptate, se gîndește la Tomás Manuel. A început din nou să se spovedească la parbriz :

— Totuși mă tem că, dacă eu îi voi apărea în față, ar putea deveni și mai brutal. Este capabil să se simtă obligat să-i dea înainte cu amenințările, și atunci ar strica totul. Nu știu, spun cinstit, nu știu ce să fac...

Cicliștii continuă să sosească și televizorul din cafenea îi primește cu muzica și cu reclamele sale comerciale. O bătrînă care trece pe drum se întoarce pentru a-și arunca ochii în mașină. „Bună seara", bolborosește ea și-și urmează drumul. Afară se aude o mamă care-și strigă progenitura — eterna chemare a fiului, iar la stînga mea aud cuvintele preotului, spuse în surdină : Să mă duc ? Să nu mă duc ?

Nu înțeleg, sincer, nu văd de ce ura sau orgoliul rănit al Inginerului ar putea să meargă mai departe de o alarmă calculată, de un simplu semn de la distanță trimis Gafeirei. Trebuie să fi avut motivele lui cînd a hotărît să se facă văzut în barul unde lăsase amintiri atît de triste. La fel, trebuie să fi avut vreun motiv cînd a ales tocmai această zi pentru a-și anunța prezența întregului sat care-l credea pierdut. Și tovarășul meu cîntărește în continuare dacă merită să-i facă jocul Inginerului, „mă duc, nu mă duc". Să fie asta naivitate ? Mă întreb eu și se întreabă oricine are un pic de bun-simț.

Pe figura Preotului care scrutează ceața se pot citi cuvintele : „Nu știu. Chiar nu știu..."

— Nu este niciodată indicat să pui la încercare orgoliul unui bețiv, reiau eu. Dar dacă doriți să vă însoțesc, eu vă urmez.

— Vă aveați bine cu el ?

— Nu l-am mai revăzut niciodată de atunci, dar ăsta nu este un obstacol.

— Cum ? Vorbiți serios că nu l-ați mai văzut ?

Ridic mîna în semn de jurămînt :

— Jur. I-am trimis o felicitare de Crăciun, asta-i tot.

— Și nu l-ați mai întîlnit la Lisabona ?

— Vă asigur, nici la Lisabona, nici în altă parte. Dar de ce ?

Preotul rămîne mut, clătinînd din cap.

— Este fantastic ! Ce intrigi mai poate scorni omul ăsta ?

— Intrigi ?

— Nu are importanță, revine preotul. Știți doar cum este Inginerul. Inventează poveștile, apoi le crede și el.

— Înțeleg. De data asta m-a bîrfit și m-a băgat pe mine în vreo încurcătură...

Zîmbet obosit al preotului :

— Copilării.

— De-acord, dar ce-a fost ?

— El vorbea despre o încurcătură oarecare, nu-mi aduc aminte bine. O poveste cu un proces din cauza unei nuvele sau mai știu eu ce. Vă spun absolut sincer că nici măcar n-am înțeles.

— Cu arta ? Chiar m-ați încuiat ! O nuvelă ?

Preotul rîde cu hohote :

— Scrisă de dumneavoastră.

Aproape că sar de pe scaun :

— De mine ?

— Da, domnule. Biografia unei manichiuriste pe care el v-a prezentat-o nu știu unde...

— Manichiuristă ? Niciodată ! proclam cu hotărît și răspicat în fața preotului, care rîde din ce în ce mai tare. Asta-mi mai lipsea, să intru în conflict cu o instituție cu atîta autoritate ca aceea a manichiuristelor. Numai de-aș fi prost, domnule.

— Negați dacă aveți curaj, chiar asta vrea și Tomás.

— Ce să neg ? Cu manichiuristele nu-i de joacă, ce crezi ? Dispun de cele mai bune fișiere ale clienților, cunosc secretele castelor, într-un cuvînt, sînt o forță. O autentică forță. Cînd o să-l întîlniți să-l rugați să-mi schimbe eroina.

— Eu ? De ce, pentru a vă găsi alta și mai a dracului ?

Cu ochelarii aceia care strălucesc cînd rîde, preotul îmi povestește cum o anumită manichiuristă, din cele care pictează unghiile clientelor cu ojă argintie, a făcut cunoștință cu un romancier căruia încrezătoare în discreția și fidelitatea lui i-a povestit un fapt real ; cum apoi, același romancier, care eram eu, a folosit sfînta litera a tipăriturii făcînd publice confidențele auzite, falsificînd fără rușine adevărul ; îmi mai povestește de repulsia unui Inginer-protector, care era dispus să sară în ajutorul celei jignite și, în fine, lamentările, fără regrete, pentru răbdarea unui preot care a ascultat istoria confuză a celuilalt ce se găsea în culmea furiei și sub valurile whisky-ului. În concluzie :

— Tomás Manuel aștepta doar să apară cartea dumneavoastră ca apoi să prezinte o plîngere la tribunal.

— Vedeți ? reiau eu imediat. Sînt ori nu sînt manichiuristele o instituție ? Vedeți cum se poate împacheta un scriitor într-o jumătate de foaie de hîrtie timbrată ?

— Liniștiți-vă, din asta n-o să scăpați ușor.

Mă bucur că tovarășul meu nu a dat crezare unor astfel de bazaconii prezicătoare de nenorociri care pot fi luate în seamă de orice biet preoțel dintr-un sătuc, dar în nici un caz de el, pastor demn de menirea sa, care se pleacă totdeauna numai în fața lui Dumnezeu și niciodată în fața diavolului. Numai crainicii cu-un-singur-dinte și femeile bîrfitoare din paraclis se delectează născocind povești pentru că au nevoie de ele cum are gura nevoie de pîine. Preotul cel Tînăr nicidecum. Bucuria pe care o afișează el este a celui care crede de bunăvoie în religie, adică fără să fie terorizat de frică, deși el rămîne un partener valabil la *Jocul Ochiului Perspicace*, dar în nici un caz la

orice joc din poveştile Inginerului. Povestea asta nu-mi place, îmi spun eu pentru a mă stăpîni. Puteam să mă aştept la orice matrapazlîcuri din partea unui Palma Bravo, în afară de a mă pune pe mine în conflict cu manichiuristele. Clanul manichiuristelor, ce nenorocire.

— Acum, că am ajuns aici, pot să ştiu şi eu unde se află eroina cu unghiile de argint ?

Dar, spre surpriza mea, preotul devenise brusc tăcut şi sumbru :

— Poveşti fără sens... Noi ne veselim aici, şi el, săracul, atît de singur.

Încerc să schimb vorba :

— Chiar atît de singur, nu. El are lîngă el toate manichiuristele pe care doreşte să le inventarieze. Crezi că asta-i puţin ?

Se face o linişte nefirească între mine şi tovarăşul meu, pe care-l văd din profil, stînd gînditor cu mîinile pe volan.

— Sînteţi sadic, murmură el după un timp. Niciodată nu m-am gîndit la asta.

— Sînt un scriitor negativist, îi răspund eu în glumă. Dar toate astea o să-mi treacă. Dă-le încolo. Într-una din zilele astea mă schimb eu.

Urcînd scările spre camera mea de la han duc cu mine imaginea ameninţătoare a Inginerului, aplecat deasupra unui pahar de whisky şi teribil de singur, el, care dorea atît de mult societatea. Treptele scării scîrţîie una după alta : „Unghii de Argint... Unghii de Argint..." Trebuie să fie cineva cu stricata aceea.

Oare un chitarist ?

XXII

AŞEZAT PE MARGINEA patului, vînătorul care se pregăteşte pentru expediţia de a doua zi priveşte distrat vasul cu cărbuni aprinşi pe care stăpîna casei l-a trimis în cameră. Se gîndeşte la toate şi la nimic — la preot şi la Inginer ; la ţipari (şi, apropo de ţipari, există un proverb african care spune : „Oricît ar sta în apă o creangă de alun, nu se preface în boa") ; se gîndeşte la fatalismul sentimental cu care vorbeşte despre animale, la adversarii săi de vînătoare, îşi spune că asta nu-i face deloc plăcere (pentru el antropomorfismele sînt o fanfaronadă, chiar dacă tînărul preot este sau nu de acord, i se pare că an-tro-po-mor-fism este un termen lipsit de poezie). Şi tot cîntărind fraze şi cuvinte ajunge la concluzia că i s-a dus somnul. Mai este şi zgomotul de pe stradă, muzica şi clopoţeii. Se îndreaptă spre fereastră ca s-o închidă.

Prin geamul pe jumătate coborît îşi dă seama că intră în cameră aerul nopţii, amestecat cu fum. Este o plăcere să stai aşa într-o cameră încălzită cu jăratec şi să-ţi intre pe fereastră aer curat, amestecat cu un firicel de fum aromat. Excelentă idee, cea cu vasul de cărbuni. Puţini vînători au avut fericirea să primească atîtea atenţii din partea Furnicii-matcă, hangiţa.

Pe caldarîmul din faţa cafenelei se aliniază alte biciclete, fiecare cu un coş de anghile pe ghidon. La uşă şi la tejghea, ţăranii-muncitori stau în grup, sînt de neconfundat, pentru că toţi poartă un fel de pufoaice cu gulerele ridicate (ca atunci

cînd coborau cu bicicletele) și pantaloni strîmți cu catarame la glezne. Printre ei se învîrt și copiii lor sau cîte un cîine curios, iar toți împreună, bărbații, copiii, cîinii curioși oscilează între penumbra străzii și taverna iluminată, de unde iese miros de vin și zgomot de muzică. Se înțelege, este sărbătoare. *Spectacol complet moral*: Mîine, Anul Întîi al erei celor Nouăzeci și Opt. (Am citit asta pe undeva, *„Spectacol complet moral"*. Afiș de ianuarie? Dar în ce loc și unde?) Mîine, 98-Puști-din-Regiunea-98 vor participa la concursul de vînătoare din lagună cu toată pompa zilelor mari. Se va organiza o serbare, *romaria* [1], printre copacii pădurii, va fi dans și muzică — Rațe, Pește, Pui de baltă, / & Multe Păsări de Sezon / Defilare de Bărci / Cîini după gustul Domnilor Vînători. Asta-i sărbătoarea. Primarul în persoană apare în fața intrării, oprindu-se în ușa cafenelei cu un sul de hîrtie în mînă și cu pălăria pe-o ureche, o pălărie făcută pentru cei care țintesc departe. Trăiască Primarul care țintește departe, amiralul celor Nouăzeci și Opt.

Dintr-o dată mi se aprinde o lumină în memorie: „Unghii de Argint. Ea este, femeia crimei perfecte." Și imaginea mea, reflectată pe geamul ferestrei, apare mișcîndu-și buzele.

Nu mai există strada, n-o mai văd, există doar jumătate de geam în fața căruia sînt instalat eu și, undeva în al doilea plan, Inginerul. Cele două siluete se întîlnesc față în față încadrate într-o sală amplă și toate mișcările pe care le fac se deplasează pe întunecimea geamului ca pe o oglindă defocalizată prin distanță. Buzele lor nu se opresc și mîinile se agită, fac gesturi. Cele două siluete discută aprins. Tema discuției lor este Crima. Cărți și teorii despre Crimă, deoarece scena are loc în noaptea Damei cu Unghii de Argint, în noiembrie 1965.

— Prietene, mă văd eu spunînd, de la geamul care dă spre terasa dinspre lagună, literatura polițistă este un bun tranchilizant pentru cetățeanul obișnuit. Toată această literatură demonstrează că nu există crimă perfectă.

Tomás Manuel nu este convins. Parcurge sau încearcă să parcurgă constelația cărților polițiste pe care le are pe raftul din biroul său: Carter Dickson, Gardner și Sfîntul, Rex Stout și Nero Wolfe... (și Simenon, adaug eu de la mine. Și Hamett, și scriitorii Inchiziției, și Sir Edgar Allan Poe, care nu a fost niciodată Sir, și *Reichsführer*-ul SS Walter Schellenberg, care nu a fost niciodată romancier și care cu toate astea a povestit crime cum nu se pot mai bine plăsmuite. Dar nu văd ce interes ar avea să enumăr atîtea nume. Nu numai că nu ar reuși să-l impresioneze pe prietenul meu, dar ar ocupa încă trei, patru linii de text fără un paragraf nou.)

— Obiceiul de a se spune că o crimă nu rămîne nepedepsită nu este decît o anecdotă, zice el și cască nestingherit, cu toată gura, sprijinit de canapea (îl invidiez pentru asta. Îi este somn. Cînd va ajunge în pat va dormi tun, fără să audă clinchetul clopoțeilor de la biciclete și fără să aibe coșmaruri cu bătrîni fără dinți.) Se ridică în picioare: Cred că au existat milioane de crime

[1] Sărbătoare religioasă (port.).

care au rămas nepedepsite.

— Bine, dar astea nu apar în romane. Burghezul liniştit are nevoie să creadă în instituţii. Dacă îi vei demonstra că pot exista crime perfecte, pentru el ar însemna sfîrşitul liniştii sale.

— Dar chiar există. Toate crimele care nu sînt descoperite sînt, prin definiţie, perfecte. Inginerul nostru face de două ori ocolul sălii, apoi adaugă : Chiar eu cunosc una, deci îţi dai seama.

— O crimă perfectă ?

Pauză lungă. Parcă am fi la teatru.

— Este absolut perfectă, în întregime, cu titlu cu tot.

— Nu se poate, bătrîne ! Tu cunoşti o crimă perfectă şi ţii secretul pentru tine ?

— Fără glumă, reia prietenul meu. „Afacerea cu Unghiile de Argint."

— Nemaipomenit, poate că eşti marele Sherlock ? Spune-mi şi mie misterul şi nu mai fi atît de secretos. Ce fel de unghii de argint ?

— Este oja pe care o foloseşte. Ea îşi vopseşte întotdeauna unghiile cu culoarea asta. Un fel de oţel argintat, înţelegi ?

— *Go on*, Sherlock, *go on* [1]...

Pas cu pas amfitrionul meu începe să compună povestea unei femei de o frumuseţe rară împodobită cu rozarul unghiilor veninoase, care-i ornează mîinile şi picioarele. Îi aşază o etichetă-indicator (sau i-am pus-o eu, este totuna) : „Damă uşoară de înaltă clasă, în primul stadiu al metamorfozei sale", ceea ce i-a permis să se infiltreze printre tinerele cu principii morale, care, după divorţ,

[1] Poveste (engl.).

încep să facă paşi greşiţi inaugurîndu-şi independenţa prin exploatarea unor apartamente mobilate şi acceptînd atenţii în articole mărunte de contrabandă dar de bun-gust. De aici înainte drumul este deschis : o vizită scurtă la Bénard după-amiaza, altă dată la Marques, vacanţe în staţiunea Costa Brava sau pe plajele mai sălbatice precum şi prezenţă în societatea *boutique* [1]-urilor pentru a experimenta plăcerea excitantă a independenţei. Tomás Manuel a cunoscut-o („*Racée*, bătrîne, femelă patru sute la sută, şi ce clasă ! Dacă Jaguarul acesta ar putea vorbi, dragul meu...") şi s-au plimbat împreună cu faimosul Jaguar, chiar şi cu Lancia care s-a dus în plata Domnului şi chiar mai înainte, cu primul său Porsche, a condus-o ca prieten sau confesor în multe aşternuturi. Dar soseşte şi ziua cînd Dama cu Unghii de Argint întîlneşte un bătrîn, om din marea finanţă, şi aşa începe drama care va conduce la crimă. Sfîrşitul primului capitol.

— Încă un whisky ? mă întreabă tovarăşul meu.

— Dacă aş fi în locul tău, Sherlock de două parale, n-aş prezenta lucrurile atît de simplist. Tinerele independente suferă uneori de o angoasă de protecţie, şi în afară de asta aş fi piparat un pic povestea cu praf din complexul lui Oedip.

— Amuză-te cum vrei.

— Nu mă amuz, merg doar în întîmpinarea gustului cititorilor. Idealul ar fi ca bătrînul financiar să fie prieten cu tatăl ei. Nu vrei ? Bine, să nu mai complicăm lucrurile.

[1] Magazin (franc.).

— Povestesc ori nu istoria ?

— *Please do, mister Holmes*[1].

În capitolul următor asistăm la discuţii pe tema geloziei, maniile bătrînului, reţeta obişnuită. Bărbatul avea o atereoscleroză cronică şi o exploata. La cea mai mică neînţelegere o avertiza : fii atentă cum te porţi, fetiţă cu unghii de argint ! În ce priveşte despărţirea, ar fi fost şi mai rău, ar fi însemnat sfîrşitul poveştii. N-aş rezista, fetiţă cu unghii de argint ! Trucuri de-ale bătrînului, care nu scăpa ocazia să ameninţe şi familia că moartea sa ar fi o pedeapsă pentru toţi. Sau le promitea un testament şi fericire dacă îl vor lăsa să trăiască după placul său, şi dacă va muri cît mai tîrziu sau, dacă se poate, niciodată.

Fata-şi punea mîinile în cap şi fugea la Inginer: „Tomás, eu mă sufoc. Într-o zi termin cu monstrul acela. Tomás, moşul este insuportabil. Într-o zi o să fac o prostie... Tomás, Tomás..." Era atît de agitată încît nici cînd se afla în patul prietenului meu nu înceta să se gîndească la bătrîn. Asta, adăugă Inginerul aparte, mă înfuria şi mă făcea s-o trimit să se îmbrace şi s-o expediez la plimbare pe stradă. Pe cuvînt !

Eu întreb după formula clasică :

— Mobilul crimei : banii. Arma : pilulele. Am nimerit ?

— Nici pe departe, dragul meu.

Tomás Manuel se află instalat aşa cum se cere pentru un roman poliţist : foc arzînd în şemineul din fundul sălii, puşcă atîrnată pe perete, linişte pe lagună. Iar eu joc rolul confidentului indispensabil, interesat să vadă cum se desface nodul problemei. Hai să vedem mai departe :

— Simplu, spune el. Planul ei nu era deloc complicat, dar, cum să-ţi spun, băiatule, într-adevăr senzaţional. Un adevărat ou al lui Columb. Doar atît : folosirea amorului ca armă a crimei.

Mă prefac că nu înţeleg prea bine :

— Amorul ca armă a crimei ?

— Nici mai mult, nici mai puţin. Micuţa îl excita pe bătrîn exact în timpul siestei, înţelegi acum ? Îl obliga să dea tot pentru tot, pînă cînd, într-o zi, scleroza i-ar fi venit de hac. Este sau nu genial ?

În faţa mea, pe fondul geamurilor late ale verandei, Inginerul rămîne nemişcat, în aşteptare.

— Eşti sigur că s-a petrecut chiar aşa ? îl întreb eu.

— Cel puţin aşa plănuise, răspunde el. Ghinionul a fost că tipul n-a murit cînd trebuia.

— Auzi ce prostie !

— Adevărat ! Închipuie-ţi c-a avut el plăcerea să facă sincopa în familie, cu medic, cu tot şi cu toate la căpătîi. Dar asta nu schimbă nimic. Ca schemă a fost infailibil.

Tomás Manuel rămîne din nou nemişcat şi tăcut, privindu-mă. Nu mă pronunţ imediat asupra planului Damei cu Unghii de Argint — am eu motivele mele (şi cultura mea poliţistă, ca toată lumea).

— Spune-mi ceva, îl întreb eu peste puţin. Tu ştii dacă bătrînul s-a culcat cu ea în ziua aceea ?

— Cred că da. După ce luau prînzul, ea îşi executa întotdeauna planul. În fiecare zi luau masa împreună... Dar de ce întrebi ?

[1] Vă rog, domnule Holmes (engl.).

— La ce oră a murit ? În noaptea aceea ?

— În după-amiaza aceea. Se pare că după prînz s-a dus direct acasă... Dar dintr-o dată Inginerul sare de pe scaun : Stai !... Nu se poate, omule !... Se așază din nou pe scaun, mă fixează. Complet contrariat, nu mă scapă din ochi, încearcă să înțeleagă, să se reculeagă. Așa-i, conchide el cu un murmur, tu ai dreptate. Moartea nu survine întotdeauna în timpul actului. Absolut... În cazul ăsta, Doamne Dumnezeule, dacă s-a întîmplat așa, e clar că ea l-a omorît.

Ceața, care vine de-acolo, de jos, din strada cu cicliștii ei, aburește geamul. Căldura devine mai apăsătoare.

— L-a omorît cu mîinile ei, vipera ! L-a omorît chiar în timpul prînzului, continuă mai mult pentru el. Bătrînelul a ieșit viu din casa fetei, dar era deja aranjat... Formidabil ! Niciodată nu mi-a trecut prin minte !

— *Mors post coitum*, trag eu concluzia, ca un medic oarecare, formulînd diagnosticul definitiv. În clipa aceasta nu-l mai văd reflectat în fereastră, nici nu mai sîntem doi prieteni care stau de vorbă învăluiți în lumină și căldură.

XXIII

SATUL S-A ASCUNS în ceață, nu a mai rămas decît o îngrămădire de siluete care viermuiesc în jurul unei grote luminoase — cafeneaua.

Dedesubtul acestui post de observație, a acestui loc al meu din care domin Gafeira, și dedesubtul

prăvăliei pe care stăpîna Pensiunii a transformat-o în sală de mese și dedesubt încă treizeci sau patruzeci de picioare se află apeductele subterane (Abatele Agostinho *dixit*), semne ale opulenței antice, vestigii lăsate de un ocupant cu numele de Octavius Theophilus, tribun și consul al imperiului. Sînt încercuit de familiile antice și de ruinele care dăinuiesc încă în acest osuariu al istoriei. Cicliștii și văduvele-celor-vii se plimbă acolo deasupra lui, deasupra miilor de glorii înmormîntate.

Prin fereastra pe jumătate lăsată intră un miros de anghile la frigare, pregătite în taverne și în curțile caselor, și mirosul lor devine cu atît mai stăruitor cu cît se lasă noaptea. Este ospățul sărbătorii, îmi spun eu. Este festinul de deasupra ruinelor. Vestigiile timpurilor moarte încep să fumege — să-i dăm dreptate în această privință profeticului Abate, care, din 1801, *Monografia*, capitolul VI, paginile 87 și verso, vorbea despre orgii și a prevenit lumea în legătură cu păcatul moștenirii păgîne care apasă deasupra Gafeirei :

> „Avînd în vedere că au fost găsite două cisterne sub cuptorul din vatra familiei Ribeiro precum și băile și conductele din grădina lui Silvério Portela, conducte care măsurau în jur de treizeci de *varas* [1] lungime și în partea lor cea mai înaltă mărimea unui om și jumătate, se confirmă că satul este așezat pe o rețea de canale și de stăvilare, care foloseau la băile păgîne ale trupei ro-

[1] Veche măsură portugheză de lungime, echivalînd cu 1,10 m.

mane şi la orgiile acestor adoratori ai lui Bachus, căruia îi erau dedicate dezmăţurile..."

Aşa să fie. Să-l credem pe Abate cuvînt cu cuvînt. Este foarte posibil ca în vinele ţăranilor-muncitori să circule o picătură uitată din sîngele invadatorilor şi că, aşa cum arată *Monografia*, femeile „păstrează în multe părţi ale trupului lor forme romane, cum sînt: mameloane mici, buze cărnoase, picioare robuste şi glezne groase". Aşa cum se mai poate vedea foarte bine la serbările gălăgioase care au loc în sat, că anticul şi păgînul cult al plăcerii continuă să se trezească din relicve orbind şi întunecînd sufletele oamenilor din Gafeira. Dar această ceaţă (sau poate fumul de la anghilele fripte — cine ştie ?), această ceaţă este excitantă, ea aduce pronosticuri bune şi ne face să credem că noi toţi merităm puţin vin azi, şi ceruri limpezi mîine, conform prognozelor Serviciilor Meteorologice. Cel puţin o dată în viaţă să avem încredere în aceste Instituţii oficiale şi în aristotelii care o fabrică.

Un fum înecăcios de grăsime care sfîrîie pe foc iese din vetrele de pe străduţele înghesuite. Anghilele groase cît braţul se contorsionează în frigărui din lemn de salcie, topindu-se pe cărbunele încins, unde se nasc mici limbi de foc. Pînă şi pe vatra celui mai umil, şi sub grătarul celui mai sărac ţăran se află jăratec aprins şi fumul gros, încărcat cu miresme barbare, se învălătuceşte deasupra capetelor oamenilor şi ajunge pînă la mine !

Cobor şi mai mult geamul, dar cum continuă să răzbată prin el vacarmul de pe stradă, mă pregătesc să am o noapte agitată. Pînă cînd voi adormi, voi reflecta cu siguranţă la tema „*Intreaga sărbătoare este o demonstraţie de forţă*", iar de aici va ieşi o serie întreagă de amintiri nocturne — Primarul, politica, cosmonauţii, amorul şi multe imagini frumoase. Urmărind pas cu pas raţionamentul, voi merge foarte departe, voi face mii de ocoluri pentru a ajunge la casa Inginerului invadată acum de şopîrle, care sînt, pentru mine, timpul (portughez) Istoriei. Atunci voi rămîne o clipă imobil, nu voi fi decît o umbră. Şi voi coborî valea deasupra unei litiere din mlădiţe verzi, apropiindu-mă în vis de laguna cu apele ei triste, cu singurătatea ei, cu secretele ei... pînă la cea dintîi împuşcătură a dimineţii, care va face ca raţele cu aripile lor tari să se înalţe într-un zbor zgomotos plin de praf de lumină.

(Chiar acum a pocnit o petardă, cîinii din grădină se trezesc, indignaţi.)

În timpul acesta, geamurile prin care pîndesc strada s-au aburit, ele vor semăna cu ferestrele unui vagon de tren de noapte, pe care mesagerul de fier şi de cărbune le poartă festiv din gară în gară. Aici, la Gafeira, în această gară a noastră, viaţa îşi urmează cursul, dar este greu de văzut prin geam, atît de gros e fumul. Aud muzică ieşind dintr-un acoperiş(?), văd bicicletele aşezate la rînd pe trotuar şi de jur-împrejur umbre imprecise, oameni, locuinţe, străzi.

La colţurile uliţelor şi în faţa cîrciumilor se văd grămezi de jăratec pe care se pîrjolesc hălci mari de carne ; pe cer au început să strălucească arti-

ficiile petardelor, făcute din foc, dar şi din muzică şi urme luminoase. Fumul devine şi mai dens, el izvorăşte din ferestruicile acoperişurilor, se desprinde din hainele copiilor care umblă încolo şi-ncoace, mîncînd cu poftă bucăţi de carne şi pîine. Este o ceaţă care te îmbată, o ceaţă de anghile şi de briza oceanului. (Mă îndoiesc să existe vreun suflet care să închidă ferestrele Gafeirei...) În cafenea, un ciclist îşi întoarce căptuşeala buzunarelor şi din fiecare buzunar ies frumoase pene pestriţe. Văduvele-celor-vii trec în pas grăbit, lăsînd în urma lor o dîră de parfum — fustele şi sînii le fumegă ; o căldură activă emană din şolduri şi din ascunse părţi ale trupului lor, alunecînd în sus pe abdomen şi pe braţe într-o vibraţie eterică, necontenită. În birturi ţăranii se împiedică unul de altul, căutînd paharele pe bîjbîite. (Şi ferestrele rămîn deschise, şi copiii tuşesc în leagănele lor...) Se aud strigăte, hohote de rîs şi muzică de bîlci. Şi petarde ! Cîinii abia mai răspund, gemînd.

Lătrăturile acestea, chiar fără convingere şi slabe, se prelungesc în noapte. Vin de undeva, de la doi cîini în călduri, numai doi, care se văd undeva mai la o parte (prin piaţă, desigur), înconjuraţi de oameni şi de fum. Oamenii din jur rîd, iar cele două animale, mascul şi femelă, înainte lipiţi în mod indecent, se întorc fiecare spre partea lui fără a privi la celălalt şi fără să se simtă uniţi nici de cea mai mică amintire din amorul pe care l-au trăit. Doi străini, două trupuri care se ignoră.

Altă petardă ; lătrăturile se înteţesc. Se transformă în urlete care se termină în clănţănituri de

dinţi amestecate cu schelălăituri răguşite, asemănătoare vocilor omeneşti. Dar sînt cei doi cîini încîrligaţi din acea parte luminată a pieţii. În fine, despărţiţi unul de celălalt, acum se văd mai bine, sînt enormi. Aşezaţi pe labele din spate, ca leii de circ, îşi arată gurile lor negre, dar suportă prostiţi fanteziile unui îmblînzitor improvizat care este, nici mai mult nici mai puţin, decît Bătrînul cu lozurile. El în persoană, torturînd în piaţa publică doi cîini de pază, enormi. Monştrii de această talie nu pot fi decît lupii alsacieni ai Inginerului, ei sînt, fără îndoială. Iată-l acolo pe Lord. Iat-o dincolo pe Maruja.

Vînzătorul de lozuri începe un discurs în faţa asistenţei, cu demonstraţie pe viu : se apropie de fiare şi le smulge din spate bucăţi de blană.

— Profitaţi de momentul norocului, strigă el ca un dement.

Împreună cu părul, el smulge şuviţe lungi de piele, ce se desprind însîngerate de pe spatele animalelor şi şuviţele încă vii se încolăcesc de braţul Bătrînului.

— Anghile, domnilor. Profitaţi de momentul norocului, strigă el ridicîndu-le în sus şi arătîndu-le pentru ca toţi să le poată vedea. Apoi desface brutal de pe braţ corzile acelea însîngerate şi tot atît de brutal le aruncă grămadă pe pămînt.

De fiecare dată cînd se apropie, pentru a-şi repeta numărul, Lord şi Maruja îl primesc cu colţii dezveliţi. Dar ei nu merg mai departe de această ameninţare, lăsîndu-se jupuiţi anghilă cu anghilă. Mîrîie, atîta tot, şi înalţă spre cer ochii lor plini de flăcări, dar nu se mişcă din locul acela. Jupuiţi, de li se văd coastele, ei stau într-un lac de sînge,

și din anghile și din masa aceea însîngerată se degaja un abur cald, ca cel de deasupra mîlului Lagunei. Iar unghiile Bătrînului continuă să se arunce asupra animalelor desprinzînd mereu, cu smucituri isterice, fîșii de piele.

— Cine mai vrea o anghilă, domnilor ? Luați anghila dumneavoastră !

În ceața — acum și mai încărcată de aburul călduț al sîngelui și de respirația cîinilor — răsună clopoțeii. O fanfară cîntă imnul național.

XXIV

FESTINUL S-A încheiat cu imnul național (transmis la televizorul cafenelei la sfîrșitul emisiunii) și cu o debandadă de clopoței.

Clin-clin, clin-clin... Erau țăranii-muncitori care se chemau ; amicul care petrecuse timpul pe stradă îl căuta pe cel ce se mai afla încă la tejghea ; copiii, profitînd de o clipă de neatenție, mîngîiau cu degetele curioase bicicletele lăsate afară ; în sfîrșit, defilarea spre casă a zeci de cicliști, pedalînd în acompaniament sonor. Clin-clin, clin-clin...

Duc vasul cu cărbuni încinși pe coridor și mă bag în pat. Concertul de adio al fanfarei sătești și clopoțeii scuturați de mîinile muncitorilor, delirul anghilelor inspirat odată cu fumul, aromele și trăirea intensă a acestei zile excepționale, toate au lăsat în urma lor o amintire plăcută și i-au invitat pe vînători la somn. La somn ? Mă îndoiesc că voi adormi așa repede și mă întreb dacă

nelipsiții oaspeți întîrziați nu vor bate din nou la fereastra gîndurilor mele, pînă la orele înaintate ale dimineții. Deocamdată așternuturile acestea miros a fum.

Cu plosca la cap și cu carnețelul de însemnări în mînă, încep să citesc. O înghițitură din lichidul aromat, două-trei rînduri citite în fugă și, iată, îmi apare în cale, între două pagini, un servitor, care poate fi o pistă. Bine ?

Nu-l cunosc absolut deloc, dar nu vreau să-l pierd din ochi și, de la o însemnare la alta, aplecat peste această caligrafie măruntă, ca smîrcurile înșelătoare pe unde calcă el fudul, săpînd în ascuns, fugind, ciulindu-și urechea ascuțită, iată că-l descopăr, în fine, într-un pasaj :

„Referindu-se la Bergson, am scris eu în carnet, *Parohul Tarroso mi-a citat ca exemplu virtuțile instinctive ale unui servitor pe care-l avea de mult în serviciul său, susținînd că prefera să vîneze cu el ca cercetaș decît să fie acompaniat de cel mai bun cîine de vînătoare..."*

Îl urmăresc în continuare pe micuțul paroh, recapitulînd : *„extraordinara lui capacitate de a prevedea pericolul, devotamentul și ingeniozitatea de care dădea dovadă (...), calități care sînt cu atît mai dezvoltate cu cît tipul de inteligență este mai elementar"* și, tot mergînd pe urmele valetului, cad, la figurat vorbind, peste Paroh. Mă opresc puțin, ca să mi-l amintesc mai bine, pe o însemnare ce se afla chiar pe acea pagină. Parcă-l văd cum vine de la vînătoare, cu degetul pe trăgaciul puștii, purtînd un suman lung din piei de vidră, *„este un preot tipic parcă ieșit din romanele*

lui Camilo[1]*. Camera sa de dormit folosește și de birou. Bula papală se află înrămată pe perete. Grămezi de ziare într-un colț («Noutățile», «Apostolatul», «Curierul din Plasa»...)* Istoria Portugaliei *de Pinheiro Chagas în două volume. Podeaua camerei goală, fără covoare. Miros de mere în toată casa. Sumanul lung din piei de vidră și litografia* Conversiunea lui Voltaire...*"

Bietul Paroh, cu toate că este bătrîn și invalid, a ținut să-și scrie numele pe lista celor Nouăzeci și Opt. Pe listă ? Nu numai atît : în capul listei ar fi trebuit să figureze, căci are experiență de țintaș, care știe să se corecteze, compensînd defectele vîrstei. În capul listei, repet — pe locul de onoare. Chiar instalat în scaunul său de invalid, el se află printre cei Nouăzeci și Opt, visînd poate, la unul dintre miracolele la care visează toți vînătorii, care nu se lasă niciodată bătuți. Curajul său ne face să-i scuzăm faimoasa teorie despre instinctele valetului-cîine de vînătoare, precum și altele. Pentru mine este mai mult decît suficient. Asta îl absolvă. Nu-i abonat la „Paris Match" ca Preotul cel Tînăr, mai mult ca sigur că nu l-a citit pe Teilhard de Chardin și nici credința sa nu-i atît de exigentă. Dar este totuși un mare vînător. (...)

Încă o înghițitură din ploscă, și încă un pic de lectură. Nu-i chiar rău.

Pagina următoare are un titlu : *Relatare* — și după stil am senzația că am copiat-o după niște hîrtii găsite între paginile *Tratatului despre păsări*, care a aparținut lui Tomás, al Nouălea, bunicul lui Tomás Manuel. Am mai întîlnit și alte hîrtii împrăștiate așa prin carte : note de contabilitate, ghicitori în versuri, rețete de unguente, devize și cheltuieli, totul notat cu cerneală neagră de o pană aspră de cultivator, scris laborios și colțuros ca pintenii roților dințate.

[1] Camilo Castelo-Branco (1825—1890), romancier și polemist portughez.

Azi, August 1861, zi de tîrg, l-am angajat pentru a mă servi un an pe Thiago, fiul Mariei Cannaças, dîndu-i pentru început = 20 *alqueires*[1] de grîu, adică *réis* 14 $ 400

A primit azi 25 August pentru o pereche de pantaloni	$ 900
Idem, pe 17 din aceeași lună pentru țigări și 1 *alqueire* de var . . .	$ 300
Idem, pe 20 din această lună, pentru tutun și bărbierit . .	$ 180
Idem, pe 21 din această lună, pentru cizme, o rochie și un batic de femeie	$ 100
Idem, pe 22 din această lună, pentru tutun și 1 *vara* de pînză de in crud	$ 80
În ziua de 24 a primit 2 *alqueires* de grîu . . .	$ 140
La aceeași dată a primit solda fratelui său Joaquim	$ 400

(Nota mea, pe margine : Administrație de familie. Îmbrăcăminte, distracții, alimentație furnizate zilnic, ca metodă de control a gradului de dependență.)

[1] Măsură de cîntărit echivalînd cu 13,80 kilograme.

Mi-l aduc aminte pe Inginer, precizînd cu emfază : „Vin cu gramul, frîu cît mai strîns și cravașă pe spinare". Cu aceste trei precepte atît de elementare el a făcut dintr-un om schilod și fără perspective pe Domingos, pe care l-am cunoscut.

Aici să facem o paranteză :

Domingos, înainte să fi fost cîine cu trei labe și înainte de a fi sfîrșit așa cum știm, a fost un bărbat plin de talent, ingeniozitate și precizie. L-am văzut ocupîndu-se de mașina Inginerului ; cu fața lui prelungă și nările sensibile controla cu precizie mișcările, în timp ce mîna sănătoasă acționa liberă, ca și cînd ar fi gîndit prin ea însăși.

— Deschide gura, spusese el, apropiindu-se de Jaguar ca să-i ridice capota. Și cum ea nu-l asculta, el nu forță mișcarea. Întinse o bucată de sîrmă de aramă, o vîră în cîrligul încuietorii pentru a-l deschide, dar fără rezultat. Exista acolo ceva, un capriciu, care trebuia să fie apucat și răsucit — a decis el — Jaguarii ăștia sînt plini de capricii. Ca nici unii.

Făcu doi pași înapoi, poate pentru a vedea mai bine și pentru a putea studia mai bine modul de a convinge angrenajul. Farurile Jaguarului se ascundeau ovale și reci, într-un bot plat și feroce, un adevărat bot de rechin.

— Ai draci, suspină el, arătîndu-l cu capul dar fără să înceteze să-l studieze. Apoi, cu voce mai tare, către Inginer : Are nevoie de un resort nou.

Se întoarse iar la mașină. Începu să pipăie cu singura mînă carcasa metalică, plimbînd ușor degetele de la gura ventilatoarelor pînă la șanțul de îmbinare cu capota, în căutarea locului precis al rănii, al defectului sau al entorsei, care-i bloca articulația. Bătea ușor în ea cu bontul brațului ciung, în timp ce cu stiletul său de aramă încerca să degajeze angrenajul ; și, nereușind, reîncepea să o pipăie din nou suav, ca și cum mîna sa ar fi fost prevăzută cu o ureche subtilă cu care asculta răspunsul la presiune sondînd pielea dură și emailată.

— Haide, haide ! ... murmura el. Aveai impresia că dădea sfaturi, că vroia să curme această încăpățînare absurdă.

Tomás Manuel mă atinse de braț :

— Ia uită-te...

(Cu acea ocazie a făcut el comentariul după care considera precizia gesturilor ca pe o formă relevantă a instinctului, un fel de al șaselea simț, sau ceva asemănător.)

Mîna scrutătoare continua să exploreze. De pe verandă, eu, împreună cu Inginerul și Maria das Mercês, o acompaniam în mișcările, în ocolișurile și în ezitările ei, pînă cînd atinse tendonul, centrul nervos, sau nervul hotărîtor. În fine, maxilarele de metal se căscară, gura marelui rechin se deschise la lumina zilei, oferind vederii o burtă plină de tuburi, trahei și tendoane de oțel, în interiorul căreia metisul se cufundă pînă la brîu. „Iona și universul său personal", gîndeam.

Domingos a examinat distribuitorul, s-a infiltrat în creierul cu fire delicate, a deconectat bu-

jiile. Dar aici Jaguarul i-a răspuns cu o pîrîitură de scîntei.

El sări imediat înapoi.

— Ce-i cu tine ? Muşti ? Şi zîmbi către noi, acolo sus.

Cunoştea limbajul lucrurilor şi al animalelor, era domeniul lui. Cu vocea sa cîntată de creol, acompania mişcările braţului ciung, făcînd să lucreze cîrligul acela, pîrghia aceea dresată. Avea dinţi buni, frumos aliniaţi, sănătoşi şi foarte albi şi învăţase să-i folosească ca să ţină un vîrf de sîrmă, să rupă sau să dea o formă, poate de aceea erau puternici ca mandibulele unui cleşte sau ca o cheie de fildeş. Se servea mult de dinţi şi de picioare ; de asemenea şi de genunchi, care aveau forţa unei menghine cînd strîngeau vreo piesă.

Domingos închisese capota şi făcea acum un tur de probă cu maşina prin curte. Conducea ca taximetriştii exhibiţionişti care schimbă vitezele cu piciorul. Numai că la el aceasta era singura posibilitate de a conduce, şi dădea rezultate bune. În nici un caz nu putea fi comparat cu şoferii care caută să impresioneze clientul schimbînd vitezele prin lovituri de picior. În nici un caz.

— Conduce destul de bine, i-am spus eu lui Tomás Manuel.

— Se descurcă. Dar nu-i prea place.

— Nu mă miră, intervine Maria das Mercês. Tu îl obligi la astfel de riscuri.

Era în picioare, sprijinită de una din amforele gigantice de pe verandă. Era îmbrăcată cu o jachetă de mohair care-i ajungea pînă la genunchi, iar pantofii de antilopă fină se asortau la culoare cu pantalonii. Din cînd în cînd strîngea între dinţi lanţul de aur pe care-l purta la gît, muşcîndu-l ; sau întinzîndu-l atît de tare, încît îi rămîneau semne pe buze. Asta făcea ea în clipa aceea.

— Doctorul l-a pus la regim, reîncepu Inginerul, ocupat să urmărească din ochi performanţele valetului, dar nu-i nimic de făcut. Probabil că are ceva cu tensiunea. Cum intră într-o maşină îl iau ameţelile.

— Poate că-i nervos.

— Nu. E din cauza inimii. Are o inimă de pasăre.

Maria das Mercês se agăţă de braţul soţului ei:

— Tomás, dragul meu, de ce nu spui mai bine că băiatului îi e frică ? E ruşinos să-ţi fie frică ? Şi mie îmi este frică, să ştii, şi cu tine la volan nu cred să fie careva căruia să nu-i fie frică.

— Prostii. Dacă nu ar fi inima, ai vedea tu cum ar strivi el acceleratorul.

Maria das Mercês, întorcîndu-se către mine :

— Ce să faci ? Pentru soţul meu, Domingos este o fiinţă tabu.

— Crezi tu asta ? întrebă Tomás Manuel, cu o mină dezinteresată. Ei ! Priviţi, raţele.

Deasupra noastră pluteau o pereche de raţe sălbatice, femela, cu penele de culoare închisă, masculul, cu aripi atrăgătoare şi cu cele două pete albastre strălucitoare pe coadă. Îşi luaseră zborul din păpurişul dens al Lagunei şi se înălţară la început încet, într-o linie aproape verticală, aşa cum se înalţă ele de obicei, dar imediat zborul lor se înteţi. În puţin timp alunecau deasupra văii, spre o zonă de ele aleasă.

— Sînt în perioada de împerechere, şefule, strigă de jos Domingos. Ieşise şi el din maşină ca să le urmărească.

Pe cerul însîngerat al înserării raţele sălbatice lăsau dîre transparente prin aburii ceţoşi ai lagunei. Se retrăseseră, cu siguranţă, din părţile oceanului, din apele sărate unde-şi petrecuseră ziua, şi se întorceau spre uscat pentru a-şi alege locul unde vor înnopta.

Cu braţele căzute şi gîtul întins în aer, metisul părea fascinat de cei doi navigatori atît de grăbiţi cum sînt raţele sălbatice regale în această perioadă a împerecherii şi atît de strălucitoare prin penajul lor nupţial. Femela se grăbeşte să-şi pregătească cuibul, calcula el, şi cu masculul după ea sînt în perioada de recunoaştere a terenului.

— Manevrele de toamnă, am comentat eu. Dar nici nu terminasem bine, cînd răsună o împuşcătură. Alta i-a urmat, ambele de pe malul celălalt.

Una dintre păsări rămase o clipă suspendată pe cer. Apoi îşi îndoi gîtul şi veni în jos, ca o săgeată salutată de toţi cîinii lagunei.

— Splendidă lovitură. Cine să fi fost ?

După viteza cu care a căzut, raţa o fost atinsă în cap. Sau poate că a orbit dintr-o dată.

Am închis paranteza despre Domingos. Dumnezeu l-a făcut muncitor, apoi l-a pedepsit, luîndu-i braţul ; Inginerul nostru a pus mîna pe acest lut fără valoare, l-a modelat după placul său şi a făcut din el alt om. Ce aroganţă, aceea de „a face un om“. Dar aşa este scris aici, figurează în caietul meu.

Şi astfel Domingos se născu pentru a doua oară din mizeria corpului său, cum ar spune un prozator patriarhal, şi acest trup deveni înţelept, priceput, şi cîştigă dexteritate şi utilitate, luă loc printre oameni ; şi, cu toată teama nelămurită a Mariei das Mercês, el s-a format la umbra stăpînului său absorbind-o, ca apa care izvorăşte din stîncă şi se îndreaptă către destinul modelat de mîna care l-a descoperit. La rîndul ei, soţia stearpă (cea care va muri ignorînd dacă într-adevăr purta în ea blestemul sterilităţii) simţea cum creşte vidul din jurul ei, pe măsură ce valetul devenea om, şi că mîna sa singură cucerea triumful pentru gloria şi orgoliul lui Tomás Manuel. Să nu uităm : „Domingos este o fiinţă tabu“, aşa a spus ea în după-amiaza aceea, muşcîndu-şi lanţul de aur. O făcea oare fără ranchiună ? O făcea oare fără interes ? Fapt este că-l muşca.

„Aşa stau lucrurile“, sfîntă hangiţă. Între damă şi valet, întotdeauna o carte pare mai puţin importantă, dar aceasta decide partida. Aşa este. Oricare jucător de *bisca* ştie asta. Dar astea nu sînt scrise în caietul meu.

XXV

ÎN CAIETUL MEU apar şi alte însemnări, un comentariu, un text citat, proverbe locale, desene (închipuiţi-vă !), amintiri care se prezintă cu obişnuita menţiune : „idee de dezvoltat“. Dar trecînd peste caiet, peste semnele şi menţiunile pe care acesta le conţine, eu văd şi restul : un om

care scrie. Îl disting perfect, aplecat ca și mine deasupra unei foi de hîrtie, dar mai încet ca mine (dacă credeți că este posibil) sau încet din alte motive, dar și el are un stilou cu cerneală. Știu că desenează numere cu multă dexteritate ; și linii drepte și linii curbe și diferite alte semne — exerciții de caligrafie. Aceeași mînă așază stiloul pentru a-și lua o țigară, aceeași mînă culcă țigara în scrumieră pentru a lua stiloul, și această mînă e o mînă stîngă. Domingos, metisul, face exerciții de recuperare.

Din ordinul Inginerului, trebuie să se prezinte în fiecare după-amiază la Maria das Mercês cu lecția din ziua aceea și să afle de la ea dacă a făcut progrese. Așa s-a hotărît și așa se îndeplinește porunca pentru ca să se respecte cu strictețe comandamentele patronului „de a face un om", comandamentele dictate de experiența strămoșilor. Și acestea sînt trei la număr, să se ia aminte : recompensă cu zgîrcenie, conducere cu vigilență și pedeapsă cu fermitate. Vin cu măsură, frîu scurt și cravașă pe spinare.

Domingos urcă așadar, în salonul de la primul etaj și nu rareori își corectează chiar acolo lucrările, sub privirea doamnei lagunei. Azi o dictare, mîine socotelile, în ziua următoare problemele cu circumferințe și astfel reușește el să-și modeleze mîna făcînd-o mai maleabilă. În picioare, Maria das Mercês se apleacă în spatele lui : „Mai ușor, nu apăsa așa de tare..." Și băiatul o ascultă și dintr-o dată încep să-i placă lecțiile, sînt o minune. „Formidabil !", strigă stăpîna și aproape nu-și dă seama că începe să simpatizeze această umbră a bărbatului său. Și după ce-și termină lecția îi dă să facă alte copieri, alte linii și alte socoteli ; un desen în tuș de China, figurine tăiate cu foarfeca. Valetul îi mulțumește și se duce în curte să aștepte Jaguarul.

În salon totul rămîne în tăcere. Pus într-un colț, televizorul derulează imagini fără sunet, figuri care se mișcă de parcă ar fi într-un acvariu — preoți în timpul unei procesiuni, care înaintează spre noi cu gura deschisă, militari care dau ordine, politicieni la microfon... și iarăși preoți, militari, politicieni. Lemnul din vatră arde cu flăcări mocnite, căci în înserarea ce se apropie, plină de ceață, aerul de afară nu mai are putere să pătrundă prin șemineu. Maria das Mercês se așază în fața flăcărilor, își strînge picioarele îmbrățișîndu-și genunchii, înclinîndu-și tandru capul. Vede, și nu vede, linia fumului care se împrăștie din conurile de pin și din ghindele verzi de stejar ; privește absentă. Ce timp, se gîndește. Din nou se va așeza o noapte cu ceață groasă, care se va așterne dinspre ocean peste dune și va umple valea.

I se păru că aude telefonul : ridică privirea și așteptă. Dar este mai mult decît obișnuită cu acel sunet înșelător, este același apel-fantomă, care vine dinăuntrul ei, ca un ecou, cînd este singură, și atunci se ghemuiește și mai mult, închizîndu-se în ea însăși, și-și apasă gîtul pe genunchi. Distrată, trupul ei oscilează către stînga, către dreapta, într-o mișcare legănată, ritmică, liniștită. Se leagănă și liniștea din jur o apasă. Într-adevăr, ce noapte ! Și ce mai ceață ! Ce gros este fumul care vine de la lemne (acolo nu ajunge mirosul tămîios și apetisant al anghilelor fripte) și cît de

greu este capul la dogoarea de stejar verde și conuri de pin.

Ia o aspirină. Îi place să mai schimbe, îi place gustul pastilei fără apă, îi place să simtă praful dizolvîndu-se în salivă, absorbindu-se și uscîndu-i limba, savurează asprimea ei deosebită. Gustul amar astringent de var și lămîie dispare încet și lasă o urmă persistentă în gură — mai întîi senzația de arsură acidă, vibrația porilor și papilelor, apoi gustul călduț de amidon care atunci cînd e concentrat amintește de pîinea dospită, de urma seminței care rămîne pe un pat după ore lungi de amor. Pastila se dizolvă, Maria das Mercês deschide un număr din „Jours de France“ și, cu creionul în mînă, începe să completeze un test *Test-Horoscope*, *Test-Jeunesse*, unul dintr-astea. Cînd se așteaptă mai puțin se pomenește desenînd mustăți și monocluri pe fotografiile modelelor lui Jean Patou.

Sala miroase a fum, toată casa miroase a fum, și desigur și ea (și cearșafurile mele), iar cauza este în ceața care vine de-acolo, de-afară, invadînd munții, astupînd gura șemineului...

Hotărăște să deschidă fereastra, dar, cu mîna încă pe mîner, se oprește. Se întîlnește față în față cu cealaltă Maria das Mercês din cap pînă-n picioare. O contemplă pe femeia aceea care umple oglinda neagră de sus pînă jos, este aproape vie, ar vrea să-i vorbească.

„Bună“, spune ea cu voce tare. „Bună“, îi răspund eu de aici, iar ea se privește în oglinda geamului. Își întinde brațele și aducîndu-și pumnii strînși pînă la nivelul umerilor se simte, pentru cîteva momente, mai vioaie și mai liberă. Stînd

așa, în acea poziție, ea se observă: sînii ridicați și coatele împinse spre spate. Insistă: o nouă încordare a pieptului care iese și mai mult în evidență, un ușor zgomot într-una din articulații, o trosnitură abia perceptibilă, apoi din nou înalță capul. Bărbia pare mai reculată, mai rotundă, iar ea o pipăie cu oarecare curiozitate. Apoi mîna cade din nou, alunecă de-a lungul gîtului, evaluează catifelarea pielei, a rotunjimilor, apoi mai departe formele sînilor, ajungînd pe șolduri și pe abdomen, care este discret bombat, atît cît e necesar.

Are oasele umerilor puternici ca ale femeilor de tipul Săgetătoarelor (cf. revistelor în circulație: „Elle“, „Horoscope“, „Profesor Trintzius“...), semn zodiacal schimbător, care predispune la repaos și aer liber. Dar prezența benefică a planetei Jupiter nu elimină în caracterul ei cîteva semne indiscutabile ale planetei Marte (cu siguranță, pentru că s-a născut foarte aproape de zodia scorpionului), ceea ce determină frecvent asociații foarte fericite. Sîni provocatori pe un bust sănătos, nasul bine conturat și obraznic pe o figură contemplativă, acestea sînt caracteristicile femeilor născute sub semnul focului, care domină în special regiunea coapselor și Maria das Mercês nu face excepție de la această regulă. Își pipăie din nou abdomenul, apoi picioarele, întîrzie asupra urmei lăsate de marginea slipului pînă acolo unde formează o plajă mătăsoasă care se rotunjește suavă, fertilă și puțin aspră la pipăit; iar de la acest călduț promontoriu, trandafir negru, dună aspră, pornesc două rîuri surori care sînt picioarele în francă și conștientă armonie. Aceste columne, cum o de-

monstrează imaginea din vitraliu, poartă în ele strălucirea luminii de toamnă : sînt drepte și bine modelate, cu forme delicate — dar bine conturate. Sînt picioare lipsite de retorică — așa le clasific eu, amintindu-mi de articolul de fond al ziarului pe care l-am citit la cină.

Maria das Mercês compară cele două imagini, parte cu parte. Se răsucește puțin ; privește peste umăr pentru a descoperi orizontul dorsal. Își strînge centura, răsucindu-se din nou. Apoi începe să ridice un picior, întinzîndu-l cum fac balerinele, îl ridică mai tare și mai tare, dar își pierde echilibrul și cade pe divan, lîngă măsuța cu țigări. Căzută pe spate, rămîne așa. Privește, privește. Imagini clar-obscure se mișcă pe ecranul televizorului-acvariu ; ele se succed într-o desfășurare continuă, vin și pleacă, se micșorează sau se măresc pe sticla convexă, oamenii se întorc cu fața la obiectiv deschizînd și închizînd mereu gura. Ce stupizi sînt oamenii cînd vorbesc fără voce !

Ceasul de porțelan merge sau nu merge — este imposibil să-l audă sufocat cum este el sub cupola de cristal —, și dacă merge își pierde timpul degeaba, nimeni nu-l bagă în seamă. O cucuvea cîntă într-un crîng. Ce respingătoare creaturi sînt cucuvelele astea, ele sînt cioclii odioși ai nopții. Nu-i așa ?

Întinzîndu-și brațul pentru a ajunge la țigări și la portțigaret, Maria das Mercês se întinde cît este de lungă. Rămîne nemișcată timp îndelungat, este în stare să rămînă așa o veșnicie. Întinsă cu fața-n sus și cu picioarele atîrnate de brațul divanului, privește spre grinzile plafonului unde se reflectă scînteierea focului. Sînt grinzi foarte groase și date cu lac, tăiate din trunchiuri de stejar patriarhal, împodobite cu multe cuie mari de fier. Cîtă greutate trebuie să susțină pereții, și cîtă rezistență trebuie să aibă ei, acoperiți de trunchiuri atît de uriașe. Maria das Mercês își îndreaptă țigara către grinzi și mușcă portțigaretul. Mîinile sale se odihnesc pe marginile slipului.

Acolo, lîngă acele margini (de dantelă, de naylon ?) pe care ea le mîngîie cu ambele mîini pe deasupra țesăturii ciorapilor-pantalon, pielea netedă a coapselor are catifelarea cea mai rafinată la un corp de femeie ; da, este catifelată și netedă, se aseamănă cu partea interioară a unei cochilii de stridie.

Apoi, dintr-o dată, crispate, rigide, degetele își prelungesc voiajul lor îngemănate pe toată întinderea slipului — care, pentru mine, este neapărat din dantelă, din dantelă cu găuri foarte mici — Maria das Mercês rămîne în continuare cu fața spre tavan.

Totdeauna în această poziție simte furnicături în picioare, iar în ultimele luni nu este noapte în care să nu se trezească speriată, incapabilă să se mai miște. Proastă circulație, asta o știe prea bine, lipsă de exercițiu, dar este groaznic ca o persoană să se simtă așa, paralizată, ca un cadavru viu. „*Ça va*“,[1] spune ea încet și începe să fluiere printre dinți, în timp ce aude din nou cucuveaua. Tăcere. Vreo pasăre sau vreun șoarece nenorocit se află în pericol, amenințat de acel gropar noc-

[1] Gata (franc.).

turn. Căci, pe bună dreptate, nu merită alt nume, cucuveaua. Îi plac numai întunericul și scorburile fără lumină, de unde pîndește cu ochiul ei rece orice ființă vie pe care o hipnotizează. Gropar, nu altceva. Oare să existe vreun gropar care să nu fulgere cu ochiul său de gheață orice întîlnește în cale ?

Își mai aprinde o țigară și, îmbrăcînd un capot, se îndreaptă spre verandă. Ea sus, servitorul în curtea interioară, amîndoi au auzit acum pasărea prevestitoare de moarte și amîndoi îl așteaptă pe același bărbat. Ascultă zgomotele văii pe cînd vîntul le aduce. Dar Lord și Maruja, atît de tenace și de sensibili la semnele care-l anunță pe stăpîn nu se mișcă.

Între timp eu mă trezesc cu caietul în mînă. Caut miezul unor proverbe pitorești, mă împiedic de amintiri și de amănunte deosebite din trecerea mea prin Gafeira, dar nu reușesc să deslușesc prea bine femeia care fumează și așteaptă. Trebuie s-o descifrez din mîzgăliturile făcute în caiet acum un an, s-o dezgrop din aceste ruine de însemnări și poate și din altele, din fîntînile, din apeductele care se află la șaptezeci de palme sub patul unde mă culc și unde privesc, ca și ea, cum se stinge țigara insomniei mele.

Maria das Mercês este un contur întrerupt pe care-l întrevăd cu greu în liniile notițelor mele, o siluetă în întuneric care moare și învie la fiecare pufăitură din țigara mea. Sfîșii vălul ceței cu extremitatea aprinsă a țigării mele, și o ghicesc în cealaltă parte, stînd în picioare, întoarsă cu fața spre vale, iar în curte, jos, Domingos pe care,

într-o zi, ea îl va omorî (crimă sau nu, este același lucru) după ce a contribuit la renașterea lui. „Domingos", suieră, plin de ură, Hăitașul, blestemîndu-l de acolo, din sat. „Vino aici, stai acolo." Dar, cu toate că-l socotește doar un cîine, un cîine cu trei labe, nu îndrăznește să-l atingă, ar fi vai de el. Îl poate atinge numai și numai Inginerul și, pentru ca să nu existe vreun dubiu, avertismentul este săpat la nu știu ce pagină din caietul meu : „Cine-i lovește pe servitorii mei, mă poate lovi și pe mine". [1]

Principiile sînt principii, trebuie să le respecți mai ales cînd ele sînt spuse de un Palma Bravo. Numai că — tocmai aici și-a băgat dracul coada —, din cînd în cînd, se întîmplă ca cineva să mai uite acest adevăr. Cineva, pe care Preotul cel Tînăr l-a numit în seara asta „emigrant în vacanță", acest cineva l-a luat peste picior pe metis și, insultîndu-l, a nesocotit tocmai această dogmă de familie. Cum s-a întîmplat asta ? Probabil, deduc eu, pentru că în momentul în care Domingos a venit în sat să-l aștepte pe Inginer, s-a întîlnit cu emigrantul care băuse bere și era bine afumat, și, neavînd omul altceva de făcut, s-a postat în fața cafenelei și a început să-l insulte pe metis fără nici un motiv. Probabil pentru că, după cum spunea stăpînul localului, emigrantul lucrase mult timp în America, și, în America, din cîte citise și auzise comerciantul, oamenii de culoare nu au dreptul să se adăpostească nici la

[1] Urmată de varianta populară : „Cînd nu-l poate lovi pe stăpîn se răzbună pe cîine" (n.a.).

umbra propriului lor corp. De aici venea ura emigrantului împotriva metisului.

Maria das Mercês, de sus de pe verandă, a refuzat să accepte vreo explicaţie. I-a tăiat-o scurt :

„De-acum înainte, Domingos, nu te vei mai duce în sat să-l aştepţi pe domnul Inginer."

Servitorul şi-a plecat fruntea. Un orgolios, îl numise Preotul cel Tînăr şi nu exagera. Dar cine nu este conştient de ceea ce vrea, înseamnă că nu vrea nimic, spusese Tomás Manuel, inspirîndu-mi încă o maximă pentru caietul meu ; şi Inginerul repetase că orice persoană care-i ofensa Casa trebuia să plătească pentru îndrăzneală, aşa cum se obişnuia de multe generaţii în acea familie, şi cred că vă amintiţi că am scris şi eu în notiţele mele din anul trecut.

Domingos s-a întors la curtea Casei din lagună (şi acolo a continuat să joace rolul valetului care-şi aşteaptă stăpînul). Într-o după-amiază, cînd el aştepta la poartă iar doamna se afla pe verandă, apare Jaguarul după o cursă nebunească. Tomás Manuel iese din automobil ameninţînd cu pumnii :

— Castratule ! Te-ai lăsat îmbrobodit de un nenorocit ca ăla !

Încheiase conturile cu emigrantul şi acum urma servitorul. Înşfăcîndu-l de gît, trece cu el prin faţa luminii farurilor, îl pocneşte, îl împroaşcă cu insulte peste insulte. Propriile înjurături îi măresc furia şi, spumegînd de turbare, îi trînteşte un pumn în maxilar.

— Plecaţi de-aici, rage el tăind drumul Aninhei şi tînărului argat care alergaseră în ajutorul lui Domingos.

Nefericitul se învîrteşte în jurul lui ca un om beat. Îşi ridică braţul pentru a-şi acoperi faţa, se clatină. Apoi un picior i se îndoaie, iar celălalt picior nu rezistă, se îndoaie de asemenea, tînărul cade grămadă pe plăcile de piatră. Orbit de mînie, Tomás Manuel se mişcă dezordonat cu paşi mari dintr-o parte într-alta a curţii, dărîmă tot ce întîlneşte în cale, gîfîie şi mai înfuriat. Ieşit din minţi, ia coada unei furci care era la îndemînă, se îndreaptă către mormanul care zăcea la pămînt şi loveşte cu forţă peste degetele mîinii întregi :

— Apără-te, clapon nenorocit. Apără-te sau îţi pun capăt chiar acum.

Cu un genunchi pe pămînt, cu faţa însîngerată, clătinîndu-se în lumina farurilor, omul încearcă să se îndrepte. Bătrîna şi băiatul tremură de frică, servitoarea cea tînără fuge plîngînd. Prinzînd cu mîna mînerul furcii, sprijinindu-se de ea cu disperare, Domingos încearcă din nou să se ridice. Dar degetele pline de sînge îi alunecă, picioarele nu-l ascultă, picioarele sînt moi, fără viaţă, iar el, într-un ultim efort, cade jos pe pietre.

Inginerul închide ochii :

— Apără-te ! În numele lui Dumnezeu, apără-te ! Era o voce tremurătoare, aproape o rugăminte aruncată printre dinţii strînşi.

Nimic. Domingos nu schiţează nici-o mişcare. Întins pe jos aruncă în îndepărtare o privire plină de tristeţe şi de fatalitate.

De sus, de pe scări, Maria das Mercês, prezentă la cele întîmplate, nu scoate nici un cuvînt. Ea este straniu de calmă şi de tăcută, iar soţul se afla jos, cu trupul servitorului la picioare. Îl vede

palid, răvăşit, sub lumina crudă a farurilor, cu braţele atîrnînd, ea ştie că nu aşteaptă decît un gest, cel mai mic gest al lui Domingos ca să-l facă să-şi descarce furia. Trece un minut, trec două dar metisul nu se mişcă.

Atunci, dintr-o dată, Tomás Manuel se întoarce, îşi pune mîinile pe faţă şi dispare. Pleacă, aproape că aleargă pe scări în sus, înnebunit, să se elibereze de acea zdreanţă însîngerată. Cînd traversează partea de sus a scărilor, Maria das Mercês se dă înapoi discret ca să-l lase să treacă. Nu-l atinge, nu-i spune nimic. Rămîne acolo în pragul uşii şi-l lasă singur în sală, întins ca o cîrpă în fotoliu. Îl priveşte de departe, fără expresie. Apoi se apropie, traversează sala şi după un timp se duce în camera ei să-i caute papucii, vine înapoi şi-l încalţă. Îi aduce punga cu tutun şi pipa şi îl serveşte cu whisky. Se aşază lîngă el. După o bucată bună de timp îl trage către ea, mîngîindu-i mîinile, părul, faţa rece şi convulsionată.

— Dragoste mică, îi şopteşte ea strîngîndu-l puternic la piept. Dragul meu, marea mea dragoste mică...

Ca şi cum ea ar cînta, ca şi cum ea ar cînta.

XXVI-a

CONTINUI SĂ-MI frunzăresc notiţele :

„Fund-în-sus = cufundar.

Plimbare cu barca pe lagună. Oratorie despre specii, sau *Despre Exemplul Înţelept pe care ni-l dă Natura Mamă.*

Opinia Inginerului : 50% din inteligenţa metişilor este ingenuitatea negrului, iar restul de 50 % sînt şmecheriile învăţate de la colonizatori. Soluţia cea mai bună : asiguraţi promovarea negrilor fără a-i proletariza, instruiţi-l pe metis fără a-l intelectualiza.

I-am răspuns că mai citisem undeva această reţetă... şi la Salazar cel puţin."

— Să schimbăm tema discuţiei, spun eu, căutînd să dau de ploscă.

Apoi vocea Inginerului :

— De ce, te deranjează ? Crezi că este obligatoriu să-i faci intelectuali pe toţi oamenii ?

Răspunsul meu :

— Vîsleşte, bătrîne. Şi bea o înghiţitură, doar ştii prea bine că la asta ai talent. Apoi pe un alt ton : Nu mă lua în serios, e din cauza somnului care m-a cuprins.

El :

— Te-a cuprins somnul ? La ora asta de după-amiază ?

— Adevărat. Ai dreptate. Nu mă lua în seamă...

Noi făceam, de fapt, exact cînd soarele scăpăta spre apus, „o plimbare cu barca pe lagună, în timpul căreia expuneam cam retoric părerile noastre despre specii" şi vîsleam spre larg, profitînd de briza care venea dinspre ocean. Cu mişcări lente, barca înconjura insuliţele cele mai îndepărtate. Vom face o deviere în direcţia păpurişului şi ne vom întoarce pe lîngă celălalt mal.

Vreau să-i propun să bem, însă îmi dau seama că plosca nu e la mine, pentru c-o iau numai cînd merg la vînătoare. Dealtfel, chiar dacă aş

fi adus-o cu mine, ea nu ar fi însemnat cine ştie ce. Şi, judecînd după cît băusem în noaptea trecută, mi-e greu să cred că a mai rămas destul rachiu în ea pentru a ajunge să bem cîte o înghiţitură fiecare. Dragă Inginere, dacă ţi-e sete, singurul remediu este să îndrepţi barca în direcţia casei.

— Chiar mi-e sete. Dar vina-i a ta. Tu ai amintit de băutură.

Întîlnisem, mi-aduc bine aminte, insuliţele pline de cartuşe goale, pe care curentul le purtase acolo. Capsule de diferite culori şi de diferite calibre îngrămădite de valuri printre tulpinile imense ale ierbii înalte, iar, eşuat la unul din maluri, trupul inert al unei raţe sălbatice. Lui Tomás Manuel îi plăceau mult aceşti cufundari care sînt îndrăzneţi şi diabolic de curajoşi în duelurile lor sîngeroase. Deci, nimic nu era mai normal decît să vorbim despre ei.

— Un războinic, observi ? Cu vîrful ramei atinge carcasa de pene care zace acolo, ţeapănă, cu picioarele în sus. Cum se face că războinicii, după ce au murit, au un aer atît de inocent ?

— Numai unii. Cei pe care-i cunosc eu nu au întotdeauna un aer inocent, răspund. Dar eu sînt un martor suspect, i-am văzut numai pe mausoleuri şi pe monumente. Toţi pozau pentru posteritate.

Inginerul întoarce cadavrul şi se uită cu atenţie la ochi, la ciocul înnegrit. Valurile îl depozitaseră exact în mijlocul găinaţului şi al cojilor de ouă provenite de la ultimul clocit, sau poate a fost chiar el, pasărea luptătoare care, cu ultimele lovituri disperate şi-a căutat refugiul tocmai acolo. El nu are deloc un aer inocent. Chiar deloc.

Am înconjurat insuliţa în direcţia răsăritului. Tomás Manuel stăpîneşte barca făcînd-o să alunece pe sub mal, cînd împiedicînd-o s-o ia spre larg, cînd apropiind-o. În acest timp cîţiva cufundari stau pe un banc de nisip fără vegetaţie. Inspectează locul unde intenţionează să înnopteze, mimînd că ne ignoră, apoi, cu multă precauţie, încep să se îndepărteze iute, alergînd ca într-o mică întrecere. Suspicioşi, simulează o anumită prestanţă pe care o pierd imediat ce primul îşi deschide aripile să zboare, căci atunci toată această răpăială de aripi întinse se transformă într-o debandadă de nedescris, uitînd parcă de demnitatea lor dispreţuitoare cu care se plimbaseră puţin mai înainte.

Tomás Manuel le trimite de jos un hohot de rîs :

— Hei, domnii Fund-în-sus.

Rîd împreună cu el. Fund-în-sus, ce nume trăznit !

— Nu există alt animal mai muieratic ca răţoii ăştia fuduli, spune din nou Inginerul.

Întoarcem barca la capătul insulei şi intrăm în albia mare a lagunei, acea zonă în care apele sînt mai strălucitoare iar valurile tremură zgribulite din cauza brizei. Tovarăşul meu ştie bine că nu va trece mult timp pînă ce cufundarii se vor reîntoarce pe pămîntul acelei insule izolate de unde dezertaseră, dar nu se osteneşte să mai verifice. De-abia mai spune plictisit, cu spatele la păsări :

— Muieraticii ! Pînă şi ouăle le clocesc laolaltă cu femelele.

Fund-în-sus, dacă memoria nu mă înşală, era porecla unui căutător de izvoare pe care el mi

l-a prezentat (înainte sau după plimbare ?), un tip care trăise mult timp în Africa-Australă și care niciodată nu lăsa din mînă vergeaua sa cu care pretindea că descoperă izvoarele de apă sau vinele de metale. Era și el un muieratic, Căutătorul ? Dar de ce îi spunea Fund-în-sus ? Oare pentru că stătea mereu aplecat cu fundul în sus în căutarea apei și a mineralelor sub pietre ?

— Poporul are un talent fantastic în a născoci porecle, mă completează Tomás Manuel. Iar în ce privește numele pe care-l dau păsărilor, imaginația oamenilor este cu adevărat surprinzătoare. Sfrînciocul[1], de exemplu. E sau nu portretul complet al unei tîrfe ? Este menționat chiar și-n dicționare : Sfrîncioc : *sinonim cu femeie clevetitoare, femeie cu obiceiuri libertine, tîrfă.*

— Ești sigur ?

— Precis.

— Și Fund-în-sus ? întreabă el din nou.

— Fund-în-sus nu știu dacă apare în dicționare. Dar probabil că Editura Moraes și-a amintit de el. Fund-în-sus : *este și el sinonim cu muieratic...* Numai să consultăm dicționarul.

Cît despre mine mă felicit că nu am stofă de erudit și că niciodată nu mi-am dat aere de cunoscător în discuțiile despre dicționare. Cuvintele : timpul le face, timpul le desface, cît despre păsări știu prea puțin. De-aici și admirația mea pentru „*Curiosul*" care a scris *Tratatul despre păsări.* Tot ce mai pot să adaug eu acum se află într-o

[1] Joc de cuvinte : în portugheză, *pêga* provine de la verbul *pêgar,* a lipi, a apuca, a înhăța ; și tot *pêga* înseamnă și tîrfă. Sfrînciocul este numit și lupul vrăbiilor.

transcriere din caietul meu și care, după titlu, se referă la prepeliță.

— Inginere, ești în stare să-ți imaginezi pînă unde poate să ajungă viclenia unei prepelițe ?

— Și asta-i o bucățică bună, las-o încolo. Între o prepeliță și un Fund-în-sus numai dracu poate alege.

„Prepelițele sînt față de cîini", citesc în notițele pe care le am sub ochi, „precum militarul în fața inamicului. Pe cîmp deschis să vezi cum își obosesc urmăritorul fără a încerca să se ridice prea sus, alergînd doar la rădăcina ierbii, cu piciorușele lor repezi. Sînt atît de înțelepte, încît uneori se opresc chiar lîngă viespare, pentru a-i atrage acolo pe cîini care, la rîndul lor, sînt repede alungați de viespi. Întotdeauna cînd prin apropiere, pe cîmp, se află animale la păscut, ele se adăpostesc în mijlocul ierbivorelor și nu rareori chiar în apropierea oamenilor, că de la asemenea distanță vînătorul nu le mai poate ținti. Pe miriște ele se furișează cu multă dibăcie și înțelepciune, traversînd în mod deliberat zonele fără iarbă, deoarece acestea, fiind expuse permanent în bătaia soarelui, nu rețin mirosul, și cîinii urmăritori își pierd orientarea după miros. Mai folosesc și altă stratagemă, aceea de a-și schimba direcția alergării, ceea ce duce la pierderea urmelor. (...Cu toate acestea) cunoscînd că prepelița este o pasăre foarte temperamentală și că masculul obișnuiește să urmărească orbește femela, vînătorul mai puțin corect și cinstit se înarmează cu instrumente care imită strigătul ei, simulînd în bătaia vîntului acel tril de dragoste, un fel de

fluierat asemănător cu acel crichichichi prelungit, spre care masculii în stare de mare excitare aleargă ignorînd moartea care-i așteaptă... "

Aici întrerup riguroasa și pasionanta biografie a prepeliței pe care am copiat-o din *Tratatul despre păsări / întocmit de / Un Curios :*

„Prepeliță. *Coturnix Communis, Bonn...*" (Îi dau numele ei oficial, luat din textul respectiv. Îi fac această onoare pentru că, pentru mine, dragul meu Inginer, ea este unul dintre personajele cele mai fascinante ale acestei mici cărți.)

— Este formidabilă pasărea asta, nu încape îndoială. Ai cunoscut vreo femeie fatală mai vicioasă decît prepelița ?

— Și mai ales cu mai multă imaginație, dacă-mi dai voie. Tomás, n-ar fi fost rău dacă ai fi citit *Tratatul.*

Tomás Manuel trage tare la rame :

— Imaginația și înșelătoria merg mînă în mînă, completează el. Una o întregește pe cealaltă. Și tot așa, începe să vorbească despre prepeliță ca despre o Mata-Hari cît palma, foarte abilă în a scăpa de urmăritori. El este un inginer agronom care dă explicații despre animale în limbajul *Istoriei Naturale*, iar eu, încîntat, îl ascult cu atenție. De la prepeliță a trecut le pescăruș, încă trei bătăi de vîsle mai departe și am ajuns să vorbim despre uliu, care atacă rațele sălbatice urcîndu-se pe ele în zbor și rănindu-le pînă la sînge cu lovituri de cioc... și tot așa, pînă traversăm laguna. Iar eu îl ascult și mai atent.

Sus, pe coastă, la malul de dincolo al lagunei, casa Inginerului ne veghează cu cele trei amfore de pe veranda fațadei înconjurată de ierburi agățătoare și de arbori. Apusul soarelui care o încadrează în scînteieri de reflexe argintii îi dă un aer de casă pustie, abandonată. Pare un mausoleu transplantat acolo, iar cele trei amfore mari ornamente fără valoare, fantezii fără sens care se întîlnesc și pe mormintele monumentale. Are un aspect sinistru, fără îndoială.

Barca alunecă ușor, în timp ce seara se lasă cu amurgul ei și sute de mici păsări ascunse pînă acum încep să culeagă mici cochilii de scoici și să ciugulească rădăcinile de stuf înfipte în malul mlăștinos. Cînd ajungem lîngă mal, descoperim un ascunziș mascat de tufe răvășite și cu o sticlă goală acolo, la fund ; la suprafața apei se văd ieșind în afară tulpine subțiri de plante și arbuști, bețișoare balansîndu-se, iar pe unele atîrnă pene.

Tomás Manuel întinde rama cercetînd vegetația de-a lungul malului în speranța că va găsi vreo rață rănită. Face asta doar așa, din rutină, căci pe uscat își ascund capul ca struții cînd se simt obosiți sau sînt bolnavi și, prin asta, bietele animale se consideră în afara pericolului. Dacă ar fi doar rațe obișnuite, poate că sistemul de a bate tufele de stuf cu vîsla ar da rezultate. Dar rațele sălbatice ? Sînt atît de indolente încît își merită soarta pe măsura prostiei lor. Și tot înaintînd așa, prora bărcii ajunge la puntea micului debarcader aflat într-un păienjeniș de ierburi încîlcite.

— Ramele sus, ordonă Inginerul.

Ajunşi pe mal, el îmi oferă braţul, conducîndu-mă pe coastă.

— Acum ar merge un whisky bun. Nu ţi-e frig ?

— Nu, dar trebuie să beau ceva, orice. Încă mai simt în gît fumul de la anghilele fripte.

— Fumul de la ce ?

— Nimic, mă corectez eu. Mi-e tare teamă că şi azi o să sfîrşim cu o beţie de toată frumuseţea. Cel puţin după rachiul care mi-a mai rămas în ploscă...

— Whiiisky... strigă tovarăşul meu în direcţia casei. Îşi pune mîinile pîlnie la gură şi urlă cu toată puterea : Whiiisky...

— Nu te aude nimeni, îi spun eu.

— Să-i ia dracu. Măreşte pasul. Whiiiisky.. Whiiiisky...

Scurtînd drumul printre plante şi arbuşti ajungem în curtea casei acompaniaţi de cîinii care coborîseră în întîmpinarea noastră. Maria das Mercês se afla pe verandă.

— Whisky pentru naufragiaţi, urlă soţul de-aici, de jos. Şi, într-adevăr, acolo, în sală, el ne aştepta fidel : un lichid decantat, de culoarea aurului mat. Cu tonuri atît de subtil degradate, sub razele soarelui care apune.

— Ah, face Inginerul, savurînd primul gît.

— Păreaţi doi băieţandri care se joacă de-a comoara din insulă spune Maria das Mercês. Se aşază în faţa noastră, dar nu bea. Niciodată nu bea.

Soţul zîmbeşte :

— Am întîlnit o raţă.

— Moartă, am precizat eu. Dar era un războinic.

— Cu pinteni şi tot dichisul. Şi cu armura, ţi-aminteşti ?

— L-aţi îngropat cu funeralii, nu-i aşa ? Maria das Mercês zîmbeşte şi ea. Stă picior peste picior, legănîndu-şi-l distrat. Nu vreţi să veniţi lîngă şemineu ? Trebuie să fiţi îngheţaţi.

— Ei, hai să mergem lîngă foc... Tomás Manuel se uită la mine, cunoşti anecdota cu bătrînul care făcea dragoste în şemineu ?

— Tomás ! îl opreşte soţia.

— Ce s-a-ntîmplat ? Te deranjează ?

— Este dezgustătoare, Tomás. Maria das Mercês se întoarce spre mine : Spuneţi că nu vreţi s-o auziţi. Este oribilă.

— Să nu-mi spui că nu-ţi plac anecdotele obscene ?

— În momentul ăsta, deloc.

Prietenul meu îşi deschide braţele :

— Femeile sînt imposibile, atît de imposibile, încît au ore speciale şi pentru anecdote. Dar trebuie să rabzi, de data asta nu iert.

— Eu refuz s-o ascult. Şi Maria das Mercês se refugiază în fundul încăperii, astupîndu-şi urechile.

Cînd povestirea se termină, face de acolo o strîmbătură :

— Indecentule !

— Ah, ah ! Vezi cît de mult îi plac anecdotele porcoase ? Tomás Manuel se repede spre ea s-o îmbrățișeze. Anecdotele și telefoanele sînt *hobby*-urile nevestei mele. Este sau nu adevărat ?

— Nu fi rău, îi cere ea încet, încercînd să înlăture mîinile care o cuprind. Lasă-mă în pace, da ?

— Bine, o să las în pace o purcelușă. Inginerul manifesta întotdeauna predilecție pentru grosolănii, dar o făcea intenționat, pentru a brava în fața celor prezenți. Începea să debiteze bancuri din ce în ce mai nesărate, pînă cînd soția se ridica, așa cum a făcut și acum, și pleca punînd punct discuției.

— Ești rău, Tomás. Traversează sala, dar, la ieșire scoate limba : foarte rău.

— Ah, aah, căscă Inginerul, întorcîndu-se la fotoliul său. Și tu, ce *hobby* mai ai ? Politica ? Salvarea aproapelui ? Vorbești cam puțin, băiatule. Deschide o cutie de trabucuri : Nu vrei un *puro* ?

Îi mulțumesc fără să accept. Țigările de foi („*puro*“, un cuvînt care mă face să-mi amintesc imediat de marii agricultori din Sevilla, de Calle Sierpes, de coride și de cîrnați în sînge la grătar), aceste trabucuri mă obosesc. Este defectul meu, dar (aici apare o obscenitate pentru a întări ideea) mă obosesc, la fel ca o insomnie. La fel ca expresiile și preceptele care sînt notate în caietul meu și pe care, pe măsură ce le citesc, le apreciez mai asemănătoare unele cu altele, aproape repetate de la un Palma Bravo la un alt Palma Bravo, din generație în generație. Cu toate astea, poate că vor folosi cuiva, care într-o zi va încerca să descrie specia : *homo delphinus*, cu toate animalele care îl completează : cîini, gaițe-hoațe, bîtlani-femele, pești sanctificați. Despre cufundari nici nu mai este cazul să amintesc. Nu ar fi corect din partea unui invitat al Casei din lagună.

— Nu vrei să-mi spui care-i *hobby*-ul tău ? Tomás Manuel ridică paharul în lumină. Păi al meu este modest. Al meu, continuă privindu-și paharul de whisky cu atenție și răsucindu-l în mînă, al meu e ăsta, discuții despre cufundari... Lucruri provinciale. Mă privește drept în față. Are un zîmbet sfidător pe buze, caracteristic. Prostii rustice, cum spune prietena mea Pazinha Soares.

(Nu acum, dar cu ocazia uneia dintre cuvîntările sale, în care lăuda înțelepciunea oamenilor de la țară, înțelepciunea primită direct de la Mama Natură care este capabilă să dea lecții pînă și înfumuraților intelectuali, chiar celor mai celebri ; teoreticienilor și docților cu expresii alese, care mai apar pe aici, necredincioșilor, da, celor fără Dumnezeu — chiar într-unul din aceste discursuri i-am dovedit că bagatelele sale provinciale nu demonstrau altceva decît snobismul său, al lui Tomás Manuel ; el admitea că profita de aceasta, dar cu tot respectul pe care i-l port a trebuit să-i arăt că se comportă ca un snob, așa cum se

poate vedea și dintr-o veche cantonetă franțuzească: „*Je suis snob, je suis snob...*“ [1]

Ridică din umeri:

— Fleacuri! Dacă tu crezi că mă convingi cu asta, te înșeli amarnic).

Dar făcuserăm împreună o frumoasă plimbare și nu avea nici un rost să stric totul începînd o discuție al cărei deznodămînt îl cunoșteam prea bine. L-am lăsat pe Tomás Manuel să continue să sondeze whisky-ul (și să mă sondeze și pe mine), că eu tot nu mă dădeam bătut. Pe ecranul televizorului apar siluete mute, ființe care navighează în spatele sticlei convexe căscîndu-și mereu gurile către noi. Preoți, politicieni, militari. Iar acolo jos, în lagună, pe cînd ceața începe să acopere stufărișul, păsările continuă să scotocească după scoici și după cochilii desperecheate, ciugulindu-le într-o continuă forfoteală susurantă de aripioare — la fel ca în jurul acestui pat de pensiune unde cariile trăiesc în libertate, forfotind prin locurile cele mai ascunse ale casei adormite. Le aud rozînd peste tot, căci mă aflu într-o cutie de lemn — tavan din plăci de lemn, ușă din scînduri de lemn, podea veche din lemn, reparată cu parchet din lemn. Scîndurile sînt și ele două pelicule miraculoase care păstrează între ele, în interior, nervurile cu făină de lemn, pe care miile de carii miniere le macină. Iar deasupra acestei plăci active a vieții secrete a cariilor, asemănătoare cu cea a

[1] Sînt snob, sînt snob (franc.).

păsărilor care se pregăteau de culcare pe malurile lagunei, o muzică pierdută începe să se trezească în mine:

> *Je suis snob*
> *et quand je serais mort*
> *Je veux un suaire de chez Dior...* [1]

„*T'est mort ?*“ [2], îl întreb, dar numai cu ochii, pe amfitrionul meu așezat în fotoliu. Ești mort pe dinăuntru, Inginere avicultor?

XXVI-b

ȘTIU, NOI TOȚI știm cît de greu cîntărește timpul care a trecut pentru cel ce se aventurează să-l reconstituie. Este ca un ecou care subliniază cuvintele spuse, ca o privire ironică ce ne contemplă de departe, ca un avertisment profetic. Dacă cineva (un scriitor în vizită) încearcă să-și ia notițe după cum crede el că este bine (și vede că lucrul acesta s-a realizat, a fost tipărit pe hîrtie, a depășit stadiul de pagini de probă sau poate într-o zi chiar va primi aprecierile Criticii), spuneam să-și ia notițe cît mai corect despre episoade din viața unei femei, care acum este moartă, moarte cunoscută de toată lumea și certificată de documente;

[1] Sînt snob / iar cînd voi fi mort / vreau un giulgiu de la Dior... (franc.).
[2] Ești mort?

dacă acest cineva se rezumă doar la acele puţine notiţe scrise de el la întîmplare, şi din pură plăcere, apoi începe să le lege între ele, va descoperi, în tot ce-şi notase, anumite pasaje profetice [1], prevestitoare ale morţii : atunci acest cineva trebuie să aibă multă pudoare pentru a reda exact caracterul, imaginea fidelă a femeii dispărute. El trebuie să delibereze cu el însuşi pe măsură ce-şi aminteşte, şi să procedeze cu toată grija şi respectul pentru condiţia umană confruntată cu distanţa şi absenţa. Este o muncă delicată, consider acum, aceea de a reconstitui într-o povestire timpul care nu mai este.

Din acelaşi motiv dacă, navigînd în patul meu deasupra golului format de galeriile cariilor rozătoare, eu mi-l amintesc pe Inginerul-amfitrion descriind femeia-gaiţă, femeia-prepeliţă sau oricare alta şi mă gîndesc la Domna Lagunei — care, evident, nu se potriveşte cu nici una din aceste clasificări —, îmi revine datoria de a-mi pleca bine urechea la cuvinte şi de a le repeta ca un martor care îşi depune mărturia în faţa tribunalului, fidel conştiinţei sale şi jurămîntului său. O mărturie riguroasă pentru a nu păta în mod laş imaginea reflectată în el — în Tomás Manuel, pentru ca totul să rămînă conform realităţii şi, în interesul

[1] Într-o notiţă la o discuţie cu Preotul cel Tînăr, am găsit în caiet *o idee de dezvoltat* — a mea sau a lui, nu mai pot să precizez acum : „Descrierea trecutului dezvăluie un sens profetic în comportamentul indivizilor, care rezultă din faptul că îl observăm pe o traiectorie istorică, deja cunoscută" (n.a.).

adevărului, să fie citit şi semnat, Gafeira, în cutare an şi cutare zi, la plimbare cu Inginerul pe apele lagunei.

Deci, în acea plimbare, cu soarele care cobora repede spre orizont şi cu păsărelele umblînd după mîncare prin păpuriş, au fost evocate numele Pazinhei Soares, numele prepeliţei, numele, în fine, exemplarele cele mai pitoreşti ale Creaţiunii. A lipsit doar unul, cel mai clasic, cel al insectei care se numeşte călugăriţă. Dar dacă la Roma e bine să te comporţi ca un roman, în Gafeira trebuie să fii mai precaut cu femeile chiar decît Sfîntul Paul. Eu, dacă aş fi fost un apostol, m-aş fi plimbat tot timpul pe-aici cu acea insectă (care se numeşte „călugăriţă" aşezată pe umăr, pentru a putea cita cît mai multe exemple în sprijinul spuselor mele.

„Iată, Tomás, încă un animal pitoresc pentru colecţia ta."

(Sting lumina. Cu mulţi, mulţi ani în urmă, eu şi un grup de prieteni am filmat această curioasă insectă, călugăriţa ; i-am făcut rost de masculi şi de muşte şi am obsevat-o o după-amiază întreagă. Era un biet animal numai instinct, îşi îmbrăţişa victimele cu ghearele în formă de cleşte şi începea să le devoreze de la cap. Escavatoare de cranii, trăind singuratică pe un cîmp de cadavre în putrefacţie pe unde, ca o furtună dezlănţuită, s-aud cuvintele Sfîntului Paul, acuzatorul : „Forţă demonică, cu forme atît de plăcute şi graţioase şi atît de vorace în dragoste..." Iar eu mă gîndesc :

dacă aş fi în locul tău, sfinte apostol, aş umbla tot timpul însoţit de această călugăriţă pentru a demonstra prin forţa exemplului „Priviţi aici moartea prin păcat...") Dar acum mă adresez lui Tomás Manuel, care trage la rame şi-şi aruncă privirea spre mal, şi-i repet :

— *Mors post coitum*, moartea prin păcat.

— Prostii, spune el şi rîde.

— Aşa l-a dat gata pe bătrîn tînăra cu Unghii de Argint.

Inginerul devine serios :

— Bătrîne, nu-mi mai vorbi. De-o bucată de timp nu mă gîndesc decît la asta.

— Iar eu mă gîndesc la Sfîntul Paul. Tu îmi aminteşti de Sfîntul Paul care le blestema pe femei.

— „*Femei*, începe el să cînte, *femei, plăceri îndantelate / tentaţii neîmpăcate / pentru suflet, pentru toate...*" Se opreşte din vîslit : N-ai vrea să treci în faţă ?

Mă ridic şi, păşind peste bancheta din mijloc, mă sprijin de umărul prietenului meu :

— Tomás, discipolul lui Paul.

— Treci odată şi potoleşte-te ! Oh ! Ce-o mai fi şi asta ? O raţă moartă ? Întoarce pasărea pe-o parte şi pe alta cu vîrful vîslei. Este un războinic, uită-te la el. De ce oare războinicii, după ce mor, au un aer atît de inocent ?

Iar eu, ca să nu-i dau pace :

— Şi de ce oare Fund-în-sus ăştia ai tăi or fi

umblînd cu atîta demnitate prin coclaurile astea ? Tomás, dacă nu te grăbeşti se înnoptează.

Întîlnim o limbă de nisip, care intră în lagună pînă departe, în larg. Se poate recunoaşte după umbra întunecată a mîlului şi după înălţimea papurişului imens la mică adîncime.

— Am impresia că ne-am cam îndepărtat, spun eu.

— Am făcut-o dinadins. Vreau să controlez la rădăcina trestiilor, poate descopăr vreo pasăre rănită.

Tomás Manuel împinge barca pînă lîngă vegetaţia de lîngă mal.

— Mîine dacă-l întîlnesc pe medic îi povestesc întîmplarea cu dama cu Unghii de Argint, spune el fără a se opri din vîslit, stînd mereu cu spatele la mine. Probabil că nici ea nu ştie că l-a omorît pe bătrîn.

— Ce să-i spui... Dar abia am pronunţat cuvintele, că mă cuprinde o îndoială : dacă nimeni nu ştia, nici chiar ea ? Dar dacă dama nu era altceva decît una din multiplele fabulaţii pe care Inginerul le inventa pentru a se simţi bine, pentru a fi mai interesant ?

Dacă aşa era, cu atît mai bine pentru mine care, cu ingenuitatea mea, m-aş fi putut pomeni implicat într-un proces din cauza acestui personaj. Dar, dragul meu Inginer, îmi spun eu în gînd, aproape că începe să-mi facă plăcere. Îmi pare rău că peste cîteva luni — cînd va apărea lucrarea şi Preotul cel Tînăr va fi incomodat de acel meschin

foileton referitor la Scriitorul Necinstit și Manichiurista Ingenuă — fetița cu Unghii de Argint va scădea în grad și în loc să frecventeze magazinele din Cascais, va frecventa doar saloanele de frizerie.

Am o întrebare pe vîrful limbii: „Spune-mi, Inginerule, cine o să cînte și cine o să joace acum ? Care dintre cele două variante este cea adevărată ? Nici una, nici alta ? Dar mai bine să tac, dacă nu știu nimic despre această poveste. Doamne Dumnezeule, amin, păzește-mă să nu trădez într-o zi confidențele unui preot care, săracul om, nu prea era în apele sale astă-seară. Dar, povestește, mai departe, Inginerule...

— Tactica a fost aceea a dozării progresive a amorului, ca în cazurile de otrăviri. Iar bătrînelul a căzut așa, ca o păsărică. Uite, i s-a întîmplat aidoma ca la masculii prepelițelor.

— Iarăși mă înnebunești cu prepelițele tale ?

— Ceea ce-i de admirat este că, din punct de vedere juridic, tipa nu are nici cea mai mică vină, continuă Tomás Manuel. Din punct de vedere juridic, numai cînd se dovedește intenția de a omorî este vorba de crimă.

Minciună sau adevăr, asasina cu Unghii de Argint devenea acum o realitate pentru Tomás Manuel; putea s-o povestească și peste zece ani, că nu i-ar mai fi schimbat o virgulă. În chestii deastea este extraordinar. Are o memorie înfierbîntată, nu există vin care s-o poată stinge. Dar despre locurile unde-și fac păsările cuibare, el

nu-și amintește nimic, chiar nimic. A tot bătut malul cu vîsla și nici un cufundar n-a zburat speriat. Nici unul, Inginerule dragă.

— Mai bine te lași păgubaș.

— Gata, am terminat. Pentru început o să am o discuție cu medicul. După asta, odată ce cunosc dedesubturile trucului, știu eu cum s-o țin în chingi.

Mă pomenesc rîzînd în hohote:

— Vorbesc despre păsări, nu despre damă. Se pare că ăștia au fost toți evacuați cu helicopterele de la Protecția Animalelor... Și în continuare: dama este un caz care te privește pe tine.

— Chiar așa și e. Lasă-mă să vorbesc cu medicul și-o să vezi dacă n-o să limpezesc eu totul.

— *As you wish, dear Sherlock*[1]. Dacă-ți place ție să te joci de-a detectivii, te privește.

— Nici nu-i prea rău să te joci de-a detectivii. Nu se spune oare că în fiecare portughez se ascunde un polițist ?

— Doi, corectez eu. Un polițist și un Bătrîn din Restelo[2], care joacă adesea rolul polițistului. N-o să mai treacă mult și-o să începem să jucăm cu toții acel joc de perspicacitate.

Inginerul continuă să scotocească stufărișul, mai mult așa, ca să treacă timpul, decît în speranța că va descoperi ceva, orice ar fi. La un moment dat,

[1] Cum dorești, dragă Sherlock (engl.).
[2] Velho do Restelo, personaj alegoric al poetului portughez Luís de Camões din celebra epopee *Os Lusiadas (Lusiada)*.

după ce lovește puternic cu vîsla în mal, lasă brațele în jos :

— M-am plictisit, bătrîne. Dacă aș avea acum în față un whisky, aș fi Cineva.

În fine, iau ramele. Lăsînd păsările în pace și tăind de-a dreptul, ajungem într-o clipă la ponton, care, pe înserate, se întrezărește în mijlocul unui păienjeniș de vegetație ca o capcană tenebroasă. Este făcut din scînduri, separate una de alta și are aerul unui debarcader de pirați.

— Sări ! strig eu către Tomás Manuel.

Dar el, cu mîinile făcute pîlnie la gură, țipă spre casa de pe coastă, ca și cînd ar da semnalul pentru abordarea unei corăbii imaginare :

— Whiiiisky...

Legăm barca la punte. Amicul meu strigă din nou, cît îl ține gura, către casa ce se proiectează pe cer :

— Whiiiisky...

— Degeaba, că nu te aude nimeni !

— Știu, răspunde el. Dar strigă din nou : Whiiiisky... Apoi îmi dă brațul și urcă panta cu mine.

Iarba miroase a mîl și a umezeală — amintește de toamnă și de ciuperci sălbatice. Iar noi urcăm panta prin negura care, în spatele nostru, înmormîntează în beznă tot ce am lăsat jos, în vale. Numai cînd mă uit din întîmplare înapoi, îmi dau seama cît de repede se lasă tenebrele nopții peste laguna acoperită de aburi.

— Ia uite ce negură, Tomás. Toată laguna este acoperită de negură.

El nici nu se întoarce, mă tîrăște de braț aproape cu forța.

— Negura nu are importanță. Nu are nici cea mai mică importanță. Grăbește pasul : important este ca apa să fie liniștită la fund.

— Apa ?

— Atîta timp cît apa este liniștită la fund, continuă el, strîngîndu-mă de braț pentru a nu-l întrerupe, putem merge acolo cu toată încrederea. Și exact acum este momentul. Perfect. Nu vom mai prinde noi atît de repede altă maree, pentru a dezgropa peștii.

Rămîn cu gura căscată, incapabil de a crede ce-mi aud urechile. Dar el este, este el, Inginerul, cel care vorbește ; să-l urmăresc cum merge, cu ochii în jos, cu privirea la picioare, trăgînd de mine. „Ape liniștite... schimbarea influenței forței de atracție a lunii... Perfect, perfect... În cîte sîntem azi ? „Dar cel mai straniu este că Inginerul a început să fluiere slab, printre dinți. Iar fluieratul său devine mai puternic într-un tril întrerupt care pare plin de o anumită anxietate, chiar de dispreț, de înfruntare. Se oprește. Cuvintele sale sînt șoptite :

— Luna nouă... apare în zori. Da, în zori este momentul cel mai bun. Chiar în clipa cînd răsare soarele... Din nou fluieră, din nou face o pauză. Tu o să rămîi în barcă în timp ce eu mă bag la fundul apei. Să nu uităm lanterna submarină. Iar începe să fluiere.

Încerc să-i citesc pe chip : imposibil. Tomás Manuel nu este mai mult decît o pată întunecată care

se tîrăşte prin penumbra arbuştilor. Mi-amintesc : „Cimitirul de peşti. Cioclii scafandri la lumina lunii“ — în timp ce el, dezlipindu-se de mine, o ia înainte, deschizînd drumul. Promite că de data asta vom elibera corpurile imaculate ale peştilor morţi, care fuseseră descoperite acolo de un paznic ce pescuia anghile ; promite şi ştie de ce : dacă toate tentativele au eşuat pînă în prezent din cauza curenţilor, în ziua aceea, odată cu schimbarea de lună, va fi o ocazie ideală pentru a-i descoperi. Erau acolo, fragili şi sfărîmicioşi. Nu putea să nu fie, sînt sigur că-i vom găsi. Călăuziţi de paznic şi cu ajutorul lanternei, o să învingem tulburarea apei din cauza mîlului scormonit şi, cu toate precauţiunile, vom putea scoate peştii din nămol.

— Lanterna este lucrul cel mai important. Şi aerul comprimat, de asemenea. Clubul Naval n-o să ne facă dificultăţi la închirierea utilajelor, sper.

Domolind pasul, face planul explorării cadavrelor scufundate, etapă cu etapă, ţinînd seamă de vînt, de ora cea mai propice şi de precizia instrumentelor. Să dezgropi un corp care la cel mai mic gest se sfărîmă între degete nu este o treabă prea uşoară. Dar nimic nu e imposibil, numai eu să-mi ţin firea.

— Whiiiisky strigă el din nou, de data asta foarte vesel.

Negura se strecoară printre ferigi alunecînd pe coastă în sus, în timp ce, în spatele nostru, ascunse în fundul văii, raţele scormonesc mîlul cu ciocul,

iar cînd vor adormi, vor visa la ziua de mîine, cînd fiecare şef de familie va transmite învăţăminte preţioase celor mai tineri. Din astea, cel puţin una este rezervată pentru mine, orice-ar fi. I-am promis azi-noapte Preotului Tînăr şi ar fi o ruşine dacă n-aş reuşi. Dar iată, foarte aproape de raţa mea, într-un loc anume, care rămîne să fie determinat, se află, de asemenea, cimitirul peştilor, pe acolo, pe acolo umblă acum mintea Inginerului, care din nou fluieră printre dinţi. Mă refer la Verga Grande, acolo unde notabilii familiei, defuncţi, se odihnesc, păziţi la suprafaţă de cufundarii cu ciocuri ascuţite, care lopătează, cu capul în sus, spre cuiburile lor acvatice. Asta, în rezumat, este laguna. Ar putea să se pulverizeze într-un noian de mistere. Blestemată fluierătură. Dar nenorocită insomnie. Lord şi Maruja ne întîmpină. În timp ce le face cu mîna, pentru a le mai calma din excitaţia cu care se gudură pe lîngă el, Tomás Manuel se apleacă spre mine :

— Ai grijă, nu vreau ca Mercês să afle vreodată. Ne-am înţeles ? Tac, nici n-aş şti ce să-i răspund. Ne-am înţeles ? Repetă el. Se întoarce, face cîţiva paşi. Nu are nici-o importanţă, dar în chestiile astea, femeile poartă ghinion...

Iar eu, preocupat să dau dialogului o turnură mai veselă :

— Aşa zice şi Apostolul Pavel.

— Ai dreptate, dragul meu. Secretele nu fac casă bună cu femeile.

El porneşte din nou, mărşăluind între noaptea care cade din cer şi negura care se ridică de sub paşii noştri.

— Cum adică, aduc ghinion ? întreb eu cu un aer ameţit.

— Ştiai, întreabă el continuînd să mărşăluiască în faţa mea, că prin locurile astea femeile la menstruaţie nu au voie să frămînte aluatul ?

— Aduc ghinion, aşa-i ?

— Nici să frămînte aluatul pentru pîine şi nici să zdrobească strugurii pentru vin. Şi oricare din cele două acte conţine misterul său. Pîinea şi Vinul... Vezi *Biblia*.

Nu-i răspund. Tomás Manuel lasă să treacă puţin timp. Apoi :

— Nu ţi-a plăcut, nu ?

— Ce anume ?

— Asta cu femeile. Dar, uite, ca principiu, e perfect. Cred că este un obicei izvorît din înţelepciunea poporului pentru a impune higiena, cum sînt, de fapt, şi altele. El dă din cap, surîde. sigur de el :

— Cred că este cazul să termin odată cu ura asta, a ta şi a lor voştri, împotriva misterelor. Foarte suspect, bătrîne. Nici nu se poate mai suspect.

Uitîndu-mă la el din spate, cum calcă pe nori şi cum se afundă în ei pînă la genunchi, întreb :

— *T'es mort*, Inginerule ? Eşti mort, amfitrion de uite-o-nu-i ?

La mulţi kilometri deasupra capetelor noastre, poate că un astronaut ieşise chiar acum din găoacea lui metalică şi călătorea, singur, în spaţiu, luminat de torentele de stele.

— Iar tu, Inginerule ? *T'es mort ?*

Mă răsucesc în pat.

Ruşine. Despre morţi nu se vorbeşte pe la spate.

XXVII

DAR INGINERUL nu era mort. Nici atunci, cînd se plimba cu mine la apus de soare (cu cariile excavînd parchetul sub mine), nici acum, la miezul nopţii, cînd bea într-un bar de pe autostradă.

În bar, la o oră ca asta ? De cîte secole a venit de-acolo Preotul cel Tînăr ? Are asta vreo importanţă ? Ar fi protestat Hangiţa din camera ei, din fundul coridorului.

Ah ! Dar toate au un sens în satul de lîngă lagună. Aici, meridianul Gafeirei, N grade longitudine, N grade latitudine nordică, timpul are aici o măsură diferită, amorul poartă doliu oficial şi toate au un sens, chiar un Inginer care se întoarce la barul pierzaniei sale (a se vedea procesul-verbal şi declaraţiile din arhiva jandarmeriei) purtînd pe umerii săi umbra moartă a unui valet. Tomás Manuel nu se va elibera niciodată de acest spectru pe care el l-a modelat toată viaţa pentru a-l adapta la stilul său şi care, în ultima clipă, i-a scăpat din mînă. Niciodată, în veci. Şi azi, cînd Domingos se află în împărăţia adevărului, umbra lui s-a întors şi-l urmăreşte, ca un cancer, ca o diformitate pe care o poartă la vedere, neputincios. Astfel l-a descris personalul din serviciul barului de

la benzinăria Shell, cînd a apărut din nou acolo, tot astfel l-a văzut Vînzătorul de lozuri dînd frîu liber bucuriei sale. Spectre şi blesteme sînt considerațiile Bătrînului cu-un-singur-Dinte, şi, după cum ați văzut, tot astfel îl văd şi eu. Şi dacă nu mă feresc, îi cad în gheare.

AVEAU FAȚA ALBĂ CA VARUL : Mîine cînd voi lua masa cu Preotul cel Tînăr, omul bisericii mă va lămuri, fără nici o îndoială, despre cele întîmplate. El este singurul care, ca nimeni altul — astîmpără-te, Bătrîne — poate să-mi descrie figurile ospătarilor de la stația de benzină, cînd, Tomás Manuel — mai sînt doar cîteva ore pînă atunci — chiar ieri se aşezase la bar, dînd pe gît de unul singur o sticlă întreagă de whisky.

— Avea fața albă ca varul, va spune preotul. Nenorociții aceia priveau la el de parcă vedeau o fantomă.

— Nimic extraordinar, îngîn eu, apoi întreb : Inginerul ți-a spus unde locuieşte ?

— Il priveau de parcă ar fi cărat fantoma lui Dumnezeu în spate.

— Rău... murmur eu.

Iar Preotul :

— Rău ? Ce-i rău ?

— Fantomele. Prin părțile astea toată lumea nu vorbeşte decît de fantome.

„BUM, BUM !" : Fantomele şi bețivii sînt un produs al regiunii. Pe stradă vezi numai oameni

clătinîndu-se şi urlînd. Bum ! Bum ! Peste tot miroase a vin aşa cum Inginerul miroase a whisky, stînd acolo, la stația de benzină, în fața oamenilor înspăimîntați. Tinerii care spală maşinile şi cei care dau benzina s-au obişnuit să-l vadă la masa aceea în compania metisului, Dumnezeu să-l ierte ! Inginerul proaspăt, Domingos căzînd de somn, întorcîndu-se amîndoi de la Lisabona, numai vicii, căci asta se putea citi uşor pe figurile lor. Dar despre asta voi discuta mîine cu Preotul cel Tînăr, în fața unei fripturi crocante de rață. Şi acum, noapte bună. Oare cine a spus că o rață sălbatică face mai mult decît un munte de caramele ?

OARE CINE A SCRIS ASTA : „Ce tamburine se ascund în liniştea acestei camere... Pereții ei sînt tocmai în Andaluzia... etc." Oare cine a scris asta ?

Pessoa, inevitabilul Pessoa. Fernando Seabra Pessoa (1888—1935) dom sebastianul [1] Poeziei naționale. Chiar dacă n-aş vrea să-l citez, versurile lui îmi lovesc timpanele ca o tamburină mai fierbinte decît perna şi, chiar dacă nu le-aş şti pe dinafară (nici nu le ştiu), le găsesc în tomul *Ploaie oblică*, tipărită pe hîrtia de cea mai bună calitate, special pentru burghezie, de către Editura Atica din Lisabona. Îmi vine să le copiez :

[1] Dom Sebastião, rege portughez, dispărut într-o luptă înpotriva maurilor în anul 1547, care a avut loc pe teritoriul marocan. În jurul dispariției lui Dom Sebastião s-a creat un mit popular, celebrînd eliberarea de sub dominația străină.

„...Ce castaniete / etc. etc / Pereții sînt tocmai în Andaluzia... / Dintr-o dată se oprește tot spațiul / Se oprește, alunecă, se descătușează... / și într-un colț al plafonului (este din lemn plafonul, dar asta n-are importanță pentru poem)... / etc. etc. / *buchete de violete / Peste eul meu cu ochi închiși...“*

CU OCHI ÎNCHIȘI : Pe stradă se aud pași și voci răgușite. Sînt ultimii oameni beți care se îndreaptă spre casele lor făcînd eforturi eroice pentru a-și menține echilibrul și salutînd Gafeira, Țara și Umanitatea.

— Bum !

— Foc spre insula cea mare. Bum !

— Bum ! Trageți în el. Bum !

— Oh, ah, frumoaso... Plec de aici la iubita mea, plec de aici la iubita mea, bum, bum, bum, parapapa.

Minutele trec „în liniștea acestei camere / peste eul meu cu ochii închiși“, în timp ce, acolo departe, în imensitatea nopții un om beat se pișe făcînd un arc în aer. Dragul meu Inginer, dragul meu Palma Bravo, cu șapte vieți în piept, tu în ce hal vei ajunge acasă ? Dar el se arcuiește pe spate și lansează un jet de urină în direcția stelelor.

— Vino lîngă mine, scriitor de doi bani. Hai să vedem cine urinează mai sus.

Sîngele i se scurge șiroaie de pe față, este lovit are numai vînătăi. A ieșit din barul de la stația de benzină acum o sută șaptezeci de zile (în celebra noapte de 13 mai, nu în asta) și nici nu visează că Maria das Mercês îl pîndește de-acolo din împărăția adevărului.

Cu cîteva ore înainte și Domingos și-a dat sufletul în mîinile Creatorului — dar Inginerul nu știe nici asta. Dar Domingos își dăduse sufletul, era mort. Cum a spus Maria das Mercês într-o seară, cînd eram de față, „ah, Tomás, o să-l îmbolnăvești de tot pe băiatul ăsta cu nopțile tale pierdute“, și dacă ea se temea, avea, poate, motivele ei. Discutase odată cu valetul, se presupune (discutase de mai multe ori, totul indică), și fusese informată, pas cu pas despre cafenelele și barurile din Cais de Sodré pe unde Inginerul își pierdea nopțile.

Atîtea aventuri, beții și femei îl oboseau pe metis, așa cum putea să mărturisească și personalul de la stația de benzină Shell, care l-a văzut, dimineți în șir, așezat la bar lîngă Tomás Manuel, livid și somnoros, dar îmbrăcat cu haine de bun gust care mai înainte fuseseră ale patronului. Era totdeauna obosit, umilit, căci — mi-a confirmat și Preotul cel Tînăr — era un individ orgolios, deși părea că nu este. Excesurile stăpînului îl umileau, era sătul de toate.

— Jură-mi că n-o să te mai duci, îi ceru Maria das Mercês pe un ton hotărît.

Iar Domingos :

— Jur, doamnă. Să-mi pierd și acest braț, dacă nu-i adevărat.

— Ah, taci, suspină ea, înspăimîntată.

— Să nu mai văd cu ochii, doamnă. Aş prefera de mii de ori să rămîn în casă...

— Taci, ţi-am mai spus.

— Este un tip curios, observase soţul, cînd rămase singur cu ea. Îl duc la Lisabona, îl las liber să facă ce vrea, îi dau bani... El, nimic.

— Nimic ?

— Nimic. Fuge de fete. Este complexat din cauza braţului, sau cine ştie ce are.

— Dar şi ele poate că sînt nişte nespălate...

— De cîţi bani are, de-atît găseşte, doar n-ai vrea să fie contese. Atît mi-ar mai lipsi, să am un valet căruia...

Maria das Mercês îi astupă gura cu mîna, nu-l lasă să termine :

— Tomás, săracul băiat.

Rîd amîndoi.

Hohotele de rîs ajung pînă la arbuştii din vale, amestecate cu zgomotul crengilor uscate, care se rup sub picioarele lor. Ajung în fundul văii şi atunci, în mijlocul păpurişului apar Tomás şi Maria das Mercês, ţinîndu-se de mînă, el în faţă, ea în spate, sărind peste smîrcuri pline de apă, speriind broaştele şi rîzînd cu hohote. Pe gîtul femeii văd o picătură de sînge, o mică muşcătură pe care soţul o vede în acel moment.

— Ce este ? întreabă ea, oprindu-se.

— O zgîrietură, şi arată o mică pată de sînge rămasă pe batistă. Hai s-o spălăm, vrei ?

Se aşază amîndoi la capătul pontonului cu picioarele atîrnate, legănîndu-le deasupra apei liniştite. Sub ei se vede o agitaţie colorată de viaţă elementară : păianjeni alergînd pe fire de argint de la un capăt la altul, un broscoi timid ascuns la marginea mîlului şi neobosiţii croitori care patinează la suprafaţa apei suspendaţi pe lungile lor picioare. Parc-ar fi helicoptere vii. Helicoptere extrem de delicate care rămîn suspendate în aer, prin vibraţiile fragilelor şi strălucitoarelor aripi, deplasîndu-se pe luciul apei cu repeziciunea unui fir icel de praf purtat de vînt.

— Pe cînd ne pregăteam de căsătorie nu mai pridideai vorbindu-mi de plăcerile unei băi în lac, la miezul nopţii.

— Pe vremea asta ?

— De ce nu ? Se spune că la miezul nopţii apa este foarte bună. Tu mi-ai promis. Cînd regele-şi dă cuvîntul, nu şi-l mai retrage.

— Bine, regină, zice Tomás Manuel şi-i sărută mîna : de-acord, regină. Azi la miezul nopţii o să facem baie cu ceremonial în lagună.

— Goi ?

Soţul îi răspunde cu o clănţănitură din dinţi, de parcă ar tremura de frig.

Ea rîde :

— Goi, deci. Numai aşa are farmec !

— Da ? Dar paznicii ? I-ai uitat ?

— Puţin îmi pasă de paznici.

— Dar pneumonia ?

— Iartă-mă, Tomás. N-ai spus tu că apa lagunei este miraculoasă ?

— Așa și este, răspunde el. Uite, nu mai ai nimic pe gît.

XXVIII

S-AU RISIPIT RÎURI de salivă (și ore de insomnie, cum v-ați putut da seama) palavragind despre ce-o fi făcut și ce n-o fi făcut Tomás Manuel în ultima noapte în Casa din lagună. S-a vorbit și despre o discuție cu medicul pe la orele cinci de dimineață, cînd, de fapt, după cum afirmă Hangița mea, medicul se afla la o nerușinată de servitoare care era gata să moară după un avort, chiar aici, în această pensiune. Se vorbește, de asemenea că Inginerul a alergat pînă la Lisabona, ca s-o găsească pe Maria das Mercês și că, în drum, ar fi intrat ca un bolid cu automobilul său într-un grup de pelegrini care-și făceau marșul lor anual spre sanctuarul de la Fátima. Fals, de asemenea. La cinci și jumătate fix, ora cînd sosesc pompierii din Oraș, el umbla prin lagună în căutarea cadavrului. Clevetiri de-ale lumii, căci oamenii ăștia, adaugă la cele ce-au auzit — confirmă Hangița mea cu gurița ei de petale roșii. Dar mai concret :

— Eu, domnule scriitor, eu n-am asistat la scenă, nu am fost acolo. Dar nenorocirea asta a intrat în gura lumii și cînd ajunge în gura lumii,

nici pe muți nu-i mai poți opri să vorbească... E tot ce poate să lămurească o femeie cumsecade și respectuoasă, care stă liniștită pe patul ei de celibatară.

Aninhas, prietena ei intimă, nici ea nu scoate un cuvînt. Ea este cea care l-a pansat pe Inginer cînd s-a întors acasă după bătaia de la stația de benzină, dar acum trăiește cu soțul ei în Oraș și cine se duce acolo uită de unde-a plecat. Ce nu pot eu să înțeleg prea bine este cum a putut o bătrînă atît de slabă să-l ajute pe Tomás Manuel, să intre în casă așa beat turtă cum era și bătut măr. Prin casă, în fine, mai exista cîte un lucru de care să te prinzi, un perete de care să te sprijini, dar să traversezi toată curtea ținînd un sac atît de greu ca el, e mare minune. Mi-o închipui pe Aninhas, furnicuță cu burtă ascuțită, ducînd acel grăunte gigantic. Însă cu practica pe care-o avea, de a-l tîrî chiar pe soțul ei, neputincios, putem admite că n-a fost imposibil să-l ducă pe stăpîn de la automobil pînă la bucătărie, să-l spele pe față de sînge și să-i pună un pansament. Oare așa s-a întîmplat ?

Tăcere. Tăcere aici, la pensiune, dar și în Casa din lagună. Bătrîna geme în surdină, de teamă să n-o trezească pe stăpînă. De cîte ori, de-acolo, din vale, răzbate cîte un urlet mai puternic, ea se răsucește în pat și murmură : „Cîini blestemați !"

De cîtva timp Lord și Maruja se află într-o necontenită stare de neliniște. Au trezit-o cu puțin timp înainte de sosirea Inginerului și, îngrijorată cum era, s-a dus în camera lui Domingos. Nimeni.

S-a dus la cuştile cîinilor. Erau goale. Poate că valetul se afla pe undeva, prin lagună, după vreun braconier şi, după cum îi era obiceiul, lua şi cîinii cu el. Blestemaţi cîini! Cîini sălbatici, care sînt în stare să sfîşie cu colţii lor şi apa lagunei, aşa cum povestea şi vînzătorul de lozuri.

— Înect, încet, băiatul meu... Te sprijin eu.

Tomás Manuel refuză ajutorul ei. Ameţit, intră pe coridor bălăbănindu-se de la un perete la altul; se propteşte cînd într-un umăr, cînd în altul, pînă ajunge la scara interioară. Pauză. În picioare, agăţîndu-se de balustradă, rămîne nemişcat la mijlocul treptelor, bălăbănind capul. Odată ajuns aici, ar fi putut ori să se aşeze pe o treaptă ca să prindă noi forţe, ori s-o ia mai departe pieptiş pe scări, oprindu-se la capătul lor, sleit de puteri. Prima etapă. O nouă pauză.

Foarte bine; dincolo de acest loc, pe acest palier cunosc şi eu topografia. În stînga se află camera de oaspeţi, în dreapta o sală pentru croitorie; acolo există o trecere cu o arcadă care corespunde într-un hol, prin care ajungi în faţa studioului; biroul lui Tomás Manuel de-o parte, dormitorul de cealaltă. Oare cît timp i-a trebuit pentru a parcurge această distanţă?

Cu lumina stinsă şi cu ochii închişi, începe să se dezbrace. În bucătărie şi-a lăsat haina, pe coridor pantofii, pe balustradă atîrnă cureaua. Rămîne clătinîndu-se în faţa uşii dormitorului (aşteptînd, cine ştie ce, poate ca să-i treacă sughiţurile, sau să-şi sufoce senzaţia de vomă, sau pentru ca să se dezbrace chiar acolo, pe coridor), sus, din

contră, a intrat imediat, după cum îi era obiceiul, şi s-a trîntit în pat. Nimeni nu poate şti. Se ştie doar că s-a aşezat pe pat, cu lumina stinsă — este opinia generală (şi, de fapt, aşa vorbeşte logica faptelor) —, cît despre ce s-a mai întîmplat mai apoi, Hangiţa întoarce capul într-o parte. Decenţa nu-i permite să scormonească intimităţile unui pat conjugal.

Dar chiar dacă Hangiţei îi place sau nu, natura îşi are legile şi exigenţele ei. Inginerul a ajuns în pat lîngă soţia sa. Se simte singur şi este sfîrşit, are nevoie de corpul cald al unei fiinţe lîngă care să se adăpostească. Mîna sa somnoroasă se întinde la întîmplare, „caută sînii" — aşa insinuează Bătrînul — şi se pierde într-o zonă catifelată, plăcută la pipăit. Mîna se lasă într-o parte, spre umăr, se mişcă mai repede, aleargă spre un braţ, dar braţul, în mod neaşteptat se sfîrşeşte: nu este complet, este un braţ ciung. Atunci mîna lui se ridică spre veioză şi, la strălucirea violentă a luminii, Tomás Manuel, fulgerat, face ochii mari. În loc de Maria das Mercês, are în faţa sa, în pat, trupul inert al valetului.

XXIX

TREBUIE SĂ FI aşteptat puţin — nu mult timp, dar suficient pentru a distinge acum, în întuneric, pata cenuşie a ferestrei. Cît o fi ora, patru? Să aprind lumina şi să încep să citesc, să

golesc plosca de opiul insomniei sau să rămîn aici întins în așteptarea ciripitului păsărelelor în zori ? Pasărea zorilor I, infim satelit, prieten al Terei, cel care niciodată nu doarme și nu pierde timpul. Cinci... patru... trei... doi... unu... zero. Acest cod îl cunosc din copilărie, pe cînd mă uitam la dansurile în aer liber și solistul orchestrei făcea probe de microfon. Alo ? Alo ? Cinci... patru... trei...

Se apropie un automobil, trece pe stradă și se pierde în direcția colinelor. Oare sînt primii vînători ?

VISITEZ LA GAFEIRA[1] : Dar nu prea devreme, vă rog. Înainte de șase, șase și jumătate, este încă noapte, iar după ce se ivesc zorile, ceața mai persistă un timp. Nu vă grăbiți. În orice caz, dacă acest automobil transportă vînători loiali și nu braconieri, care totdeauna în noaptea dinaintea deschiderii oficiale a sezonului de vînătoare fac cîte o razie în lagună, să fie bineveniți. *Welcome !* puști matinale. *Willkommen ! Tervetuloa ! Sean bienvenidos !* conform formulei de curtoazie a tuturor agențiilor de voiaj. Acest salut se cere în litere bine desenate, ospitaliere. *Welcome...*

UN AFIȘ, DE CE NU ? : Dacă s-ar putea procura o fotografie a micuței șopîrle și un batic roșu, ar fi magnific ! Am avea aici elementele necesare

[1] Vizitați Gafeira (franc.).

pentru un afiș ideal, dragă amice Primar : șopîrla, scînteie vie, relicvă milenară, cenușie pe un fond radios de sînge. Șaptezeci pe un metru și douăzeci (70 × 120), în culori, *offset*. Propun chiar să se adauge această legendă luată din celebra glumă : „VIZITAȚI GAFEIRA CÎT TIMP MAI EXISTĂ".

Nu, retrag ceea ce am spus. Ca slogan este dezastruos, cum sînt dezastruoase aproape toate sloganurile în limba noastră. Mi-ar pare rău să scriu asta, căci știu bine cît suferă creatorii de fraze pentru consumul pieței și, de asemenea, pentru că nu vreau să-i ofensez pe neobosiții catalogatori ai portughezei legitime. Asta, niciodată, dragă Primare. Avem un tezaur valoros pe care, dacă Dumnezeu ne dă zile și sănătate, sîntem datori să-l păstrăm intact, pentru că limba strămoșilor noștri pe care o moștenim este, cum bine se știe, una dintre cele mai bogate din lume. Este plină de bengalisme și încărcată cu o groază de cuvinte nefolositoare.

Și scrisul meu este încărcat — însă de aduceri aminte. Prea multe aduceri aminte...

XXX

LA CĂPĂTÎIUL valetului mort în plină probă de amor, vocile se încrucișează venind din cele mai imprevizibile locuri :

— Cîinii fantomă sînt regretele stăpînilor...

— Oh, ah, frumoasa mea... La-lari... Oh, ah, frumoasa mea...

— Domnule scriitor, eu nu sînt omul care să se lase dus de nas...

— Fund-în-sus, fund-în-sus, unde mi-am pus pușca ?

Noaptea trece încet, plină de amintiri.

— Colaps cardiac, informează Primarul, în șoaptă.

— Ce colaps ? intervine Dintele Bătrînului mai recalcitrant ca niciodată.

— Cardiac. A murit prin oprirea inimii, intervine medicul.

Iar Dintele :

— I s-a oprit inima la nunta lui tat-su.

— Puțin respect, omul lui Dumnezeu, intervine Hangița. Nu-i luați în seamă, domnule scriitor.

Dar Dintele face piruete în jurul meu și al cadavrului lui Domingos. Nimeni nu-l poate opri :

— A murit făcînd amor. Ca un cîine. *Oh, ah, frumoaso,* cîine ciung, cîine ciung...

— Doamne Iisuse ! Ce limbă de viperă !

— Cîine ciung, cîine ciung, tralala. Și-au rămas încîrligați, au rămas încîrligați, tralala, precum cîinii în călduri. *Oh, ah, frumoaso,* precum cîinii în călduri.

— Puțin respect pentru somnul celor care se odihnesc, strigă Primarul din partea cealaltă a pieței.

Aici, lîngă mine, în camerele care dau în acest coridor, dorm cîțiva vînători care așteaptă, ca

mine, cu înfrigurare, partida de vînătoare de mîine dimineață, unii dintre ei regretă, la fel ca mine, că acest masacru a avut loc în onoarea (în onoarea ?) și gloria (și gloria ?) lagunei. O să vedem. Peste patru, cinci ore, ne vom întîlni cu toții. Noi, cei Nouăzeci și Opt și străinii care sînt acum pe drum în automobilele lor, cu radiourile deschise și bărcile așezate pe portbagajele de deasupra.

Dar deocamdată, în această Pensiune, confrații vînători dorm, de fapt asta este mai important acum. În fiecare cameră se află o pușcă atîrnată în cui — încărcător bine curățat, cocoșul pus la punct, lăcaș de cartușe bine lustruit, strălucitor. Mîine în zori vom invada laguna în mare ținută : cizme peste genunchi, cockeri aurii, docili, strălucind în lumina indecisă a zorilor și printre trestiile înalte în care se adăpostește gloata de trăgători. Și desigur o să avem și o zi frumoasă, senină, care să ne ajute. O să dispară urmele de negură ; la drept vorbind, nu știu cum va fi timpul, dar mai mult ca sigur că nu va ploua și nu va fi furtună. La dracu și cu furtuna care obligă vînatul să zboare la înălțimi prea mari, luîndu-ne orice speranță de-a mai putea purta la capătul puștii o aripă nomadă de egretă sau un cap impecabil de gîscă sălbatică la cingătoare. Cine-și mai poate face iluzii c-o să împuște o gîscă migratoare care zboară la cîteva sute de metri înălțime ? La dracu și cu gîștele speriate, aceste „astronaute".

Dacă nu e timp rău, cum totul lasă să se prevadă, laguna se va deștepta mîine dimineață fru-

moasă. Plopii, mai înainte de a se putea distinge, vor fi nişte pete negre condensînd picăturile de rouă, chiparoşii se vor vedea ca o falangă de sulițe care zgîrie cu vîrfurile coranelor lor invizibile, ceața groasă ce alunecă pe suprafața apei dansînd molatec şi formînd vîrtejuri de misterioase dantele. Dar cît ai clipi, farmecul se destramă. Pe insulița din mijlocul lagunei, se profilează cufundarii. Par o trupă de soldați cantonată pe o insulă.

Oare de ce nu zboară cînd flotila de vînători avansează spre ei ? O întreagă baterie de guri de foc se apropie pe furiş iar păsările negre, tăcute, rămîn în aşteptare. Stau lipite unele de altele ca şi atunci cînd dorm, iar bărcile se apropie vîslă cu vîslă. Dar răsună primul foc de armă. Împuşcăturile se succed într-un tunet continuu spre o cortină de aripi, care se înalță ca o explozie deasupra nisipului, păsările zboară în toate direcțiile, mitraliate de împuşcăturile armelor de vînătoare care trag la întîmplare. Înspăimîntate, aripile se încrucişează pe deasupra lagunei ; din fiecare ambarcație țîşneşte foc, iar la malul celălalt alți trăgători le taie calea de retragere. De acolo, de sus, uneori vin în picaj spre suprafața apei, ca într-o încercare de amerizare, continuînd să alerge pe deasupra valurilor şi menținîndu-şi echilibrul cu aripile, pînă cînd, sleite de puteri, se opresc brusc, cu capul sub apă, alteori, se prăbuşesc dintr-o dată, lovind cu toată greutatea lor suprafața lagunei.

Laguna pare acum îmbătată, mirosind a praf de puşcă. Sute de cartuşe goale plutesc în derivă iar, ici-colo, se văd vînători-pirați, care vîslesc ca nebunii, pentru a pune mîna pe vreun exemplar doborît de alții.

Mai răi decît aceştia o spun în cunoştință de cauză, sînt falşii vînători-ingenui, care trag asupra vînatului deja lovit. Totdeauna am avut mai mult respect pentru cei umili, trăgătorii de la mal, care sînt grijulii şi trag cu chibzuință, fiecare foc însemnînd pentru ei o problemă.

În tot cazul, anul acesta vor exista mai puțini vînători pe uscat, la mal, căci timpul (a spus-o şi mica şopîrlă) a făcut un salt, s-a deşteptat din somnul său. Nouăzeci şi Opt de puşti din Gafeira vin în acest an să înfrunte pentru prima oară laguna în deplină libertate, aducînd o nouă strălucire acestei arte vechi de cînd lumea, căci, economi cum sînt şi totodată buni cunoscători ai terenului şi ai obiceiurilor păsărilor, ei vor potoli cu siguranță pornirile sîngeroase ale intruşilor. Spre seară o să vedem sărbătorindu-se luarea în posesie a lagunei, masa mare întinsă pe iarba tapetată cu pene. La focurile încinse de ei se vor frige copane de rață, vor sosi căruțe împodobite cu ghirlande de flori, ducînd cofe pline cu vin, radiouri cu tranzistori şi acordeoane ; sărbătoarea vînătorilor se va umple de cîntece şi dansuri.

Oh, ah, oh, frumoaso. Mă duc la iubita mea... Tralalala.

Dar ultimul bețiv bălăbănindu-se pe picioare a trecut de mult pe stradă prin fața ferestrei mele, ducînd cu el refrenul acelui cîntec și sfidarea sa adresată lagunei. El s-a dus, și poate s-a ghemuit acum în vreun colț, în vreo casă, sub vreun acoperiș, ori pe unde s-a nimerit, și pot să jur că în această clipă sforăie fără grijă din amîndoi plămînii. Să sforăie cît vrea, pentru că, din fericire, sforăitul său nu trece prin pereții camerei mele. Sforăitul mă deranjează mai puțin decît tăcerea mormîntală, care a cuprins acum laguna — de asta sînt absolut sigur.

Te sperie de-a binelea laguna asta.

XXXI

CINEVA SFORĂIE pe-aici. Nu-i pe undeva departe, în infinit, nici sub un acoperiș sau sub cerul liber, ci aici, în camera de alături : un vînător. Sforăie fără griji și în largul său. Nu este unul din aceia care ia notițe despre persoane și evenimente, nu dă apă la moară acelui „demon dinăuntru" cu care se laudă, regulă generală, scotocitorii literaturii. El nu este prins în această capcană, el doarme — ce alte ambiții poate să mai aibă ? Așa cum pare, este un vînător plin de candoare, dotat în mod fericit de natură, și de invidiat. Un adevărat exemplu pentru odihna celorlalți oaspeți, care visează, se visează, visează laguna. Probabil

că acum toți visează cum traversează împreună laguna.

Somn adînc, de plumb ; valuri înalte cît munții sub așternuturile ancorate de-a lungul acestui coridor. Dar vînătorii Pensiunii, înfășurați în spumă, dispar într-o splendidă negură. Ei nu-și fac probleme să descopere ceva anume, nici ape, nici maluri, ei plutesc pe norii lăptoși care mîngîie coama valurilor, plutesc pe un covor de fum, sînt toți aliniați, cu bărcile lor infailibile, făcute din așternuturi, ajung în mijlocul oceanului care respiră liniștit pe un fund de nisip, în spatele dunelor formate din stufăriș.

Ceva, nu știu ce, îmi șoptește că o siluetă se ascunde sub pătura de noroi alb. Acel cineva stă lungit pe plajă și pîndește. Numai cînd va apare lumina zorilor (care abia se distinge în geamurile ferestrei) voi ști dacă am văzut bine sau am greșit. Dar pînă atunci risc să pronunț un nume : Tomás Manuel. El este, spun suspinînd. Ne-am întors de unde-am plecat.

Întorc perna. Se înfierbîntase. Degeaba îmi schimb poziția sau încerc să-mi întrerup gîndurile cînd caii insomniei mă poartă unde vor ei. Galopează, sar peste prăpăstii, mă trîntesc fără milă în noaptea tentației (care este laguna, sigur, laguna, laguna aceasta blestemată, laguna) și rămîn cu un presentiment, ca un fel de umbră care, odată cu ivirea zorilor, poate să ia o formă umană dintr-o dună de stuf și mîl în putrefacție. E udă pînă la piele silueta confuză, dar ea continuă să stea la

pîndă. Da, el este, este Inginerul. Trebuie să fi înghețat.

Cu halatul de casă pe umeri (de fapt în ținuta aceasta l-am cunoscut eu), cu o cămașă însîngerată, în pantofi fără ciorapi, el ține strîns cîinii înfuriați, cîte unul în fiecare mînă. Toți trei fac un grup unic, ca o mînă sumbră îndreptată spre zona mlăștinoasă care a înghițit-o pe Maria das Mercês, mlaștina din care vine un geamăt lugubru ce umple întreaga vale :

„Să moară înecată !... Ce trist ! Ce nenorocire !..."

Stăpîna lagunei s-a împotmolit în mîlul de pe fundul lagunei : i s-au împotmolit picioarele, a rămas înțepenită, înclinată spre înainte, ca și cînd s-ar fi aflat în mers pe fundul apei și s-a oprit așa, în poziția aceea. I se vede doar părul ondulînd sub valuri și acolo, pe deasupra apei, la mică înălțime, zboară un cîrd de păsări, mereu același. Sînt corcodelii negri, verific eu înspăimîntat. Acei corcodeli negri de care-mi vorbea Inginerul. Iar reflexele albe care se văd în apă în jurul ei sînt de la cămașa de noapte albă. Atențiune : produce scîntei, este electricitatea nailonului. Ar fi bine să semnalăm acest punct pe harta Automobil-Clubului, pentru a preveni vînătorii care dorm. Să-l însemnăm cu o cruce, înțeleptule Abate : *„Requiem aeternam dona eis, Domine..."* [1]

[1] Dă-i, Doamne, odihnă veșnică (lat.).

Încerc să localizez Urdiceira la capătul mlaștinilor. Descopăr, de la Casă pînă la dune, bucăți rupte din cămașă atîrnînd de ghimpii mărăcinilor, și de crengile uscate, fîșii de mătase și de dantelă, marcînd drumul parcurs de Maria das Mercês. Le urmez. La o sută de metri de la ieșirea din curte a lăsat să cadă batista plină de sînge — a fost locul unde a căzut pentru prima dată ; la ieșirea dintr-o mică rîpă apare o urmă de corp căzut, pămînt bătătorit, ferigi rupte — să fi îngenuncheat aici pentru a doua oară ? Mai departe, crengile unor plante sălbatice i s-au agățat de picioare și i-au rupt o parte din cămașă ; în spinii unui acacia a pierdut ce i-a mai rămas din dantelă, într-o rădăcină s-a tăiat la picioare ; o ramură ascuțită de eucalipt a agățat-o în trecere și a rămas cu o fîșie mare de mătase atîrnată ca un steag fluturat în vînt după o victorie. De la o urmă la alta ajung la lanțul de dune care despărțea laguna de ocean, acolo unde se termină un drum natural, format de carele cu boi care încarcă nisip pentru o mică fabrică de prefabricate. Este doar o urmă, nu este încă un drum. Se naște de la jumătatea coastei, lîngă niște barăci pline de praf de ciment, apoi drumul coboară abrupt și este plin de balegă de vacă și căcăreze de capră, pentru ca în apropierea apei să se termine într-o platformă cu iarbă sălbatică de unde începe zidul de papură pe jumătate sub apă. Aici este Urdiceira, punct final. Se aude mugetul oceanului.

La ora în care corpul a fost descoperit, exact în momentul în care răsărea soarele („cînd perso-

nalul care lucra la Oraş şi-a întrerupt drumul pentru a participa la căutare" — cuvintele Primarului), laguna era acoperită de un cer mohorît. Era ora obişnuită a deşteptării din somn a acelor locuri, încadrate de vîrfurile rotunjite ale dunelor la orizont şi acoperite de un văl de ceaţă întins de la un mal la altul, din care ieşeau doar vîrfurile ascuţite ale păpurişului.

Dar undeva, într-un loc necunoscut, o raţă sălbatică dădu semnalul de alarmă : mac-mac ! Din fiecare cuib mai apropiat ies cioculeţe. Tăcere ; este momentul confirmării. Răţoiul de pază înoată spre larg, zboară, apoi se ridică deasupra plajei şi repetă avizul de alarmă întregii comunităţi : mac-mac ! Atunci păsările buimace de somn îşi părăsesc cuiburile pentru a se îndrepta spre pîlcurile de plante acvatice de lîngă insulă. De cealaltă parte, la ieşirea din petecul de pădure se văd zeci de biciclete („peste treizeci" după calculele Primarului) — sînt culcate pe iarbă şi lîngă fiecare se află un om în picioare. Nici unul nu are gură, numai ochi. Printre ei, antene de nervi îndreptate spre lagună, se află Inginerul, în spatele căruia sînt doi jandarmi călări. Răţoiul a tăcut. Pleosc... fac vîslele, intrînd în apă, în timp ce bărcile avansează, pleosc...

Tomás Manuel struneşte cîinii cu smucituri puternice din lese, stau lipiţi de el. Tremură toţi trei, parcă ţintuiţi în pămînt. Doi dulăi şi un om care aprinde ţigară de la ţigară, şi care îndreaptă spre dune o figură răvăşită, o mască acoperită de pansamente, murdară, şi hainele zdrenţuite şi pline

de noroi. (Este mîl, văd bine. Pantalonii, jambierele şi bocancii sînt imbibate de mîl cenuşiu şi greu — faimosul „aluat al lagunei compus din mîl şi excremente de peşte", pe care *Monografia* o apreciază ca un leac de pe timpul strămoşilor împotriva leprei, seamănă cu alifiile pentru înfrumuseţare. Dacă memoria nu mă înşală, era ca acel nămol din care desfrînatele romane îşi făceau măşti pentru înfrumuseţare. Sau poate fac confuzie ?)

Pleosc... Lanternele cercetează. Cu halatul plin de noroi, cămaşa însîngerată, Inginerul pare un hoţ de buzunare escortat de doi jandarmi călări. Pleosc... pleosc...

La un moment dat, figurile crispate din bărci se îndreaptă toate spre un punct situat hăt-departe. Cîinii se agită, dar stăpînul îi calmează cu smucituri violente şi strînge din dinţi. Au găsit-o ! strigă cicliştii — şi-şi stăpînesc emoţia, căci totul se petrece încă în secret, secret păzit de ceaţă. Abia pot observa, din cauza ceţei, cam la vreo cîteva zeci de metri mai departe, cum un pompier din Oraş se apleacă din barcă şi, sub aburii lăptoşi ca într-un tunel ireal, prinde în mînă şi scoate din apă un smoc de păr.

Sosesc şi alte bărci, formînd un cerc, şi în toate este un nu ştiu ce de ceremonial, o conspiraţie în zori pusă în scenă de căutătorii care s-au strîns în jurul unei enigme. Domol, cu grijă, cercul se strînge şi corpul Mariei das Mercês începe să iasă din apă, susţinut de o ghirlandă de mîini. (Acest corp nu are, în nici un caz, seninătatea pe care

ne-o anunța legenda, dar, de asemenea, nu este încă vînăt și umflat, așa cum îl va vedea, după aceea, medicul la autopsie.)

Lord și Maruja încep să geamă ; se mișcă, se agită. Caii jandarmilor dau nervoși din cap, și par că vor să dea înapoi cînd văd cortegiul de lanterne care se apropie. Vîslă cu vîslă, provele sumbre taie ceața și barca amiral ia contact cu pămîntul, încărcată cu terifiantul ei trofeu.

Atunci Inginerul se crispează teribil, ca și cum ar fi primit un pumnal între coaste, și începe să urle de se cutremură valea :

— Îngropați-mi cățeaua asta ! Îngropați-mi cățeaua asta !

XXXII

LA ETAJUL DE dedesubt, în camera stăpînei Pensiunii, se aude un deșteptător. Este semnalul pentru ca fragilii munți de sîni să se răsucească în așternuturi și să se gîndească la noi, vînătorii, în paza ei. Avem multă nevoie de ea, în special eu, care încep să disting marginile ligheanului de zinc, masa și tocurile ferestrei, pe unde, foarte curînd, va începe să pătrundă lumina zorilor. Cenușie pe fond negru. Obosit și fără băutură. Și pușca și cartușiera sînt atîrnate de un cui pe ușă. La ce ? La ce mai poate folosi o carabină bună și precisă cînd este ținută fără vlagă de degete amorțite după o noapte albă ?

La nimic, răspund, îndreptîndu-mi trupul înțepenit. A depăna amintiri, stînd pe o saltea caldă, nu ajută la nimic și nimănui, oricine ar fi, este chiar mai ridicol decît un fund-în-sus, care-și bate joc de puștile fără gloanțe. Absolut ! Sau, categoric, Inginer al dureroasei mele insomnii. Numai eu puteam să cad într-o capcană ca asta, în ajunul deschiderii sezonului de vînătoare. Și acum ? Acum, închipuindu-mi cum se va desfășura partida de vînătoare, acest masacru al inocenților, și cum se sfîrșește ea aproape întotdeauna, prudența mă sfătuiește să abandonez. O zi în formă proastă este un pericol pentru cei ce nu renunță — aici stă răul. Apoi, pentru a mă consola, anul acesta are o semnificație specială, căci totul s-a schimbat în Gafeira. Ceea ce contează este festinul anghilelor și, după aceea, astăzi după-amiază, chermeza celor Nouăzeci și Opt, cu tăvi cu friptură, gătită cu ceapă, întinse în aer liber, cu vin și cu armonici. Asta da, asta-i vînătoarea din zilele noastre. Asta valorează mai mult decît oricare centură ornamentată cu rațe sălbatice, admițînd că mai există pe fața pămîntului animale din această specie și că nu au fost toate îngropate în manualele noastre.

M-am hotărît, la chermeză n-o să lipsesc, fie ce-o fi. Și, la noapte, cînd va coborî din nou coroana de nori prevestitoare de timp frumos deasupra pădurii de pini, n-o să-mi mai deschid caietul cu notițe, și nici măcar *Monografia*. Mi-ajunge o lecție ! Pentru data viitoare voi avea grijă să aleg altă lectură, poate o poveste mai veselă. O

carte din zilele noastre, din aceste timpuri pe care le trăim, care nu va mai avea pe copertă o şopîrlă mică, în chip de *ex-libris*, sau ca o pană de pasăre căzută pe o stîncă de granit.

În acest mod, Autorul în vizită se desparte de un tovarăş de petrecere şi o Ofelie locală, de un Dinte excomunicator, de dulăi şi de gîndurile negre care i-au împuiat capul în ajunul zilei Tuturor Sfinţilor şi a tuturor vînătorilor, în prima zi a lunii noiembrie o mie nouă sute şaizeci şi şase. Gîndeşte-te la ziua de mîine şi aşteaptă. Aşteaptă. Aşteaptă somnul. Somnul. Somn...

Lector : MIHAELA CIUNCAN
Tehnoredactor : V. E. UNGUREANU

Bun de tipar : 10.08.1983. Coli tipar 7,5

Tiparul executat sub comanda nr. 404 la
Întreprinderea poligrafică „13 Decembrie 1918"
str. Grigore Alexandrescu nr. 89-97
Bucureşti,
Republica Socialistă România

Scanare și prelucrare digitală

de

Anonim

și

CAT Graur

Antwerpen

2024

